

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Valvontarangaistuksen merkityksiä tuomitun perhe-elämään rangaistuksen täytäntöönpanon aikana

Timo Heikkilä

2018 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

**Valvontarangaistuksen merkityksiä tuomitun
perhe-elämään rangaistuksen
täytäntöönpanon aikana**

Timo Heikkilä
Rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
Joulukuu, 2018

Timo Heikkilä

Valvontarangaistuksen merkityksiä tuomitun perhe-elämään rangaistuksen täytäntöönpanon aikana

Vuosi 2018 Sivumäärä 69

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää valvontarangaistuksen merkityksiä tuomitun henkilön perhe-elämään rangaistuksen täytäntöönpanon aikana. Tarkoituksena oli myös selvittää, miten valvontarangaistukseen tuomitun perhe-elämä voidaan huomioida paremmin rangaistuksen täytäntöönpanon aikana. Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Oulun yhdyskuntaseuraamustoimiston kanssa. Yhteiskunnallisena lähtökohtana käytettiin rangaistusjärjestelmää sekä sen toimintaa Suomessa. Toimintaympäristönä oli valvontarangaistus lainsäädäntöön ja Rikosseuraamuslaitoksen käytäntöihin nojautuen.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmällä. Teoriapohjana käytettiin perheen, sosiaalisen tuen ja kontrollin viitekehystä. Opinnäytetyön aineisto kerättiin haastattelemalla yhteensä neljää Oulun yhdyskuntaseuraamustoimiston ja Kokkolan toimipaikan valvontarangaistuksen suorittajaa. Haastatteluissa käytettiin teemahaastattelun menetelmää. Teemat olivat perhe, sosiaalinen tuki, kontrolli ja kehittäminen. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin sekä saatu aineisto analysoitiin sisällönanalyysin menetelmää käyttäen.

Aineistosta saadut tulokset osoittivat, että valvontarangaistuksella oli merkitystä perheenjäsenten välisiin suhteisiin ja luottamukseen. Esiin nousivat myös päihitteettömyyden merkitykset perhe-elämään. Oman perheen tarjoaman sosiaalisen tuen sekä kontrollin ajateltiin olevan tärkeää rangaistuksen suorittamisessa. Tärkeää oli myös eri osoitteessa asuvien perheenjäsenten tarjoama tuki. Merkityksellistä oli myös Rikosseuraamuslaitoksen antama tuki tuomitulle ja hänen perheelleen. Keskeisenä kehittämisen kohteena oli valvontarangaistukseen liittyvän tiedon lisääminen perheenjäsenille. Etenkin eri osoitteessa asuvat perheenjäsenet jäivät ilman valvontarangaistukseen liittyvää virallista informaatiota. Kehitettävää oli myös tuomitulle laadittavan aikataulun sovittamisessa koko perheen tarpeiden mukaiseksi. Tämän opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää yhdyskuntaseuraamustoimistoissa valvontarangaistukseen tuomitun sekä hänen perheenjäsenten kanssa tehtävässä työssä.

Asiasanat: valvontarangaistus, rangaistus, perhe, sosiaalinen tuki, kontrolli

Timo Heikkilä

The significance of serving a monitoring sentence on family life

Year	2018	Pages	69

The aim of the Bachelor's thesis was to examine the meaning of a monitoring sentence for the family life of a convicted person during the enforcement of the sentence. The purpose was also to find out how the families could be taken into consideration more during the enforcement of the sentence. The thesis was commissioned by the Oulu Community Sanctions Office. The social framework was the punishment system and how it operates in Finland. The operating environment was the monitoring sentence based on the legislation and practice of the Criminal Sanctions Agency.

This qualitative thesis used the frames of reference of family, social support and control as a theoretical basis. The material was collected by interviewing a total of four convicted people under the monitoring sentences of the Oulu Community Sanctions Office and the Kokkola Branch Office. Theme Interviews were conducted on family, social support, control and development. The interviews were recorded and transcribed and the data obtained was analysed using the content analysis method.

The results indicated that a monitoring sentence was relevant to relations and trust between family members. The results also indicated the significance of intoxicants in family life. In addition, the social support and control provided by the family were thought to be important in the enforcement of the sentence. Other important factors were found to be the support provided by family members residing at different addresses. Also relevant was the support given by the Criminal Sanctions Agency to the sentenced and their family. The main development finding was to increase the awareness of family members about the enforcement of sentences. It was especially found that family members residing at a different address were left without official information relating to the monitoring sentence. There was also a need to develop the timeline for the sentenced to meet the needs of the whole family. The results of this thesis can be utilized in the Community Sanctions Offices for the monitoring sentenced and their family members.

Keywords: monitoring sentence, penalty, family, social support, control

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Rangaistusjärjestelmä	8
2.1	Rikosoikeus, kriminologia ja kriminaalipolitiikka	8
2.2	Rangaistusjärjestelmän toiminta Suomessa	10
2.3	Suomalaisen rangaistusjärjestelmän historiaa	12
2.4	Rangaistukset tänä päivänä	13
3	Valvontarangaistus	14
3.1	Edellytysten selvittäminen	17
3.2	Valmistelu	18
3.3	Täytäntöönpano	18
3.4	Valvoja	19
3.5	Tukipartio	20
3.6	Sähköinen valvonta	21
4	Teoreettinen viitekehys	23
4.1	Perheen määritelmä	23
4.2	Rikosseuraamuslaitoksen perhetyö	24
4.3	Sosiaalisen tuen teoria	25
4.4	Sosiaalisen kontrollin teoria	27
4.5	Itsekontrolliteoria	28
4.6	Valvontarangaistukseen liittyviä tutkimuksia	30
5	Tutkimuksen toteutus	32
5.1	Tavoitteet ja tutkimuskysymykset	32
5.2	Tutkimusmenetelmä	33
5.3	Teemahaastattelu	33
5.4	Aineiston keruu ja teemahaastattelun toteutus	34
5.5	Aineiston analyysi	36
5.6	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	37
6	Tutkimustulokset	39
6.1	Haastateltavien taustatietoja	39
6.2	Valvontarangaistuksella on merkitystä tuomitun perhe-elämään	40
6.3	Sosiaalinen tuki on tärkeää tuomitulle ja hänen perheelleen	43
6.4	Kontrolli kuuluu osaksi valvontarangaistusta	46
6.5	Kehittämiskohteet perhe-elämän huomioimiseen	47
7	Johtopäätökset	49
7.1	Eri osoitteessa asuvat perheenjäsenet jäävät ilman virallista informaatiota	49
7.2	Perheen sosiaalinen tuki ja kontrolli tukevat rangaistuksen suorittamista	51

7.3	Päihitteettömyydellä on myönteinen merkitys tuomitun perhe-elämään	51
7.4	Valvontarangaistuksen perheelle tuomat haitat ovat hyötyjä vähäisempiä	52
7.5	Perheen huomioimista voidaan parantaa	53
8	Pohdinta.....	54
8.1	Opinnäytetyöprosessi.....	55
8.2	Eettisyyden ja luotettavuuden pohdintaa	56
8.3	Jatkotutkimusaiheet.....	57
	Lähteet	59
	Liitteet.....	63

1 Johdanto

Suomen kriminaalipolitiikan keskeisenä tavoitteena on ollut löytää vaihtoehtoja ehdottomille vankeusrangaistuksille. Lyhyenkin ehdottoman vankeusrangaistuksen on todettu aiheuttavan haittavaikutuksia rikokseen syyllistyneelle. Lisäksi ehdoton vankeusrangaistus on ongelmallinen sen täytäntöönpanon korkeiden kustannusten vuoksi. Vankiluvun hallitsemisen ja uusintarikollisuuden vähentämisen sekä rikoksenteelijän yhteiskuntaan sopeuttamisen tavoitteet toteutuvat parhaiten vapaudessa järjestettävien kuntouttavien toimin. (Hallituksen esitys 17/2010.)

Valvontarangaistus on uusi seuraamus suomalaisessa rangaistusjärjestelmässä. Sen käyttöönottoa ehdotettiin Hallituksen esityksessä ehdottoman vankeuden aiheuttamien haittojen vähentämiseksi (Hallituksen esitys 17/2010). Valvontarangaistus otettiin käyttöön 1.11.2011 (Laki valvontarangaistuksesta 330/2011) ja se on mahdollista tuomita enintään kuuden kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta (Rikoslaki 6: 11a§). Valvontarangaistus liittyy Rikosseuraamuslaitoksen vuosien 2018-2021 strategiaan, jonka tarkoituksena on siirtää rangaistusten painopistettä enemmän vapaudessa täytäntöönpanotaviin avoimempiin ja vaikuttavampiin täytäntöönpanoihin (Rikosseuraamuslaitos 2018a). Valvontarangaistus yhdistää tuomitulle tiukan kontrollin sekä sosiaalisen tuen.

Opinnäytetyössä on käytetty kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Opinnäytetyön tarkoituksena on ollut selvittää valvontarangaistuksen merkityksiä tuomitun perhe-elämään. Tarkoituksena on ollut myös saada tietoa, kuinka valvontarangaistukseen tuomitun perhe-elämä voidaan huomioida paremmin rangaistuksen aikana. Aihetta on lähestytty valvontarangaistukseen tuomitun henkilön näkökulmasta. Opinnäytetyössä on perehdytty lisäksi valvontarangaistukseen rangaistusmuotona käymällä läpi yksityiskohtaisesti koko valvontarangaistusprosessi ja sen keskeiset toimijat. Opinnäytetyö on rajattu Oulun yhdyskuntaseuraamustoimiston ja Kokkolan toimipaikan valvontarangaistuksen suorittajiin.

Tutkimuskohteen valinnassa on tärkeää, että tutkija valitsee aiheen oman kiinnostuksensa perusteella. Tutkijan persoonan sekä oman kiinnostuksen pitää antaa vaikuttaa tutkimusongelman valintaan, koska se parantaa tutkimuksen todennäköisyyttä onnistua. On hyvä, että on motivoitunut tehtäväänsä. Luultavaa on, että ei voi tehdä hyvää tutkimusta sellaisesta aiheesta, josta ei ole lainkaan kiinnostunut. (Uusitalo 2001, 57.) Valitsin opinnäytetyön aiheeksi valvontarangaistuksen, koska olen toiminut tämän rangaistuksen parissa koko sen historian ajan. Olen työskennellyt ohjaajana Oulun tukipartiossa siitä alkaen, kun tukipartioiden toiminta syksyllä 2011 valtakunnallisesti aloitettiin. Tukipartioiden päätehtävinä ovat valvotun koevapauden ja valvontarangaistuksen täytäntöönpanoihin liittyvät tehtävät. Aiheen valintaan vaikutti myös se, että valvontarangaistus rangaistusmuotona kiinnostaa minua. Lisäksi opinnäytetyön aihe on ajankohtainen. Valvontarangaistus on ollut käytössä lyhyen ajan ja kotimainen tutkimukseen perustuva tieto siitä on vielä vähäistä.

2 Rangaistusjärjestelmä

Opinnäytetyön toimintaympäristö kytkeytyy tiukasti suomalaisen rangaistusjärjestelmän ympärille. Vaikka opinnäytetyön tutkimuskohteena ovat valvontarangaistusta suorittavat yhdyskuntaseuraamusasiakkaat, on toimintaympäristö esitettävä laajempaan kokonaisuuteen. Tässä luvussa kerrotaan rangaistusjärjestelmästä teorioihin tukeutuen, sekä rangaistusjärjestelmän toiminnasta Suomessa aina rikoksen tekemisestä rangaistuksen täytäntöönpanoon asti. Lisäksi käydään läpi suomalaisen rangaistusjärjestelmän historia 1900-luvun alusta tähän päivään.

Valvontarangaistus on yksi osa suomalaista rangaistusjärjestelmää. Olisi liian yksinkertaista ajatella pelkästään valvontarangaistuksen toimivan opinnäytetyön toimintaympäristönä. Rangaistusjärjestelmässä viimeisin vaihe on rangaistus. Sen vuoksi on tärkeä aloittaa pohtimalla, mistä kaikki saa alkunsa. On helppo ajatella, että tehdystä rikoksesta seuraa automaattisesti rangaistus. On kuitenkin syytä miettiä, mitä kaikkea tehdyn rikoksen ja rangaistuksen täytäntöönpanon välissä tapahtuu. On myös syytä miettiä rangaistuksen oikeutusta, hyötyjä sekä rangaistuksen aiheuttamia haittoja. Rankaisemiseen liittyy paljon yhteiskunnallista ja poliittista keskustelua sekä päätöksentekoa. Rangaistusjärjestelmän parissa on työskennellyt runsaasti eri toimijoita, ennen kuin rangaistus on valmis täytäntöönpantavaksi.

2.1 Rikosoikeus, kriminologia ja kriminaalipolitiikka

Rikollisuutta koskeva tutkimus sekä yhteiskunnallinen päätöksenteko voidaan jakaa kolmeen toisiinsa yhteydessä olevaan näkökulmaan. Nämä näkökulmat ovat rikosoikeus, kriminologia sekä kriminaalipolitiikka. (Lappi-Seppälä 2013, 42.)

Rikosoikeudellisista keinoista puhuttaessa viitataan usein rangaistuksiin. Jo pitkään on nähty rangaistusten vaikuttavan rikollisuuteen kahdella tavalla. Yleisestävyydellä eli yleispreveniolla tarkoitetaan rangaistuksen pelotevaikutusta ja yleistä moraalialia sekä lainkuuliaisuutta ylläpitävää vaikutusta. Erityisestävyydellä eli erityispreveniolla taas tarkoitetaan yksittäiseen henkilöön vaikuttamista esimerkiksi estämällä hänen uusintarikollisuutensa. (Laine 2014, 213-214; Melander 2010, 15-16.)

Kriminologiassa tärkeimpänä tutkimuskohteena on rikollisuus. Rikollisuuden lisäksi kriminologian mielenkiinnon kohteena on ollut kontrollijärjestelmä ja tästä juontaakin juurensa kriminologian varhainen nimitys penologia. Kolmantena kriminologisen tutkimuksen pääkohteena pidetään rikoksen uhria ja tämä viktinologinen näkökulma kuuluu kiinteästi kriminologiaan. Rikosuhritutkimukset ovat nykyisin tärkeitä rikollisuuden määrää ja laatua selvittäessä. (Lappi-Seppälä 2013, 43.)

Kriminaalipolitiikalla tarkoitetaan poliittisia toimia, joilla kontrolloidaan rikollisuutta lainsäädännöllisin keinoin. Kriminaalipolitiikan tavoitteena pidetään rikollisuuden ja siitä aiheutuvien vahinkojen ja kustannusten vähentämistä, sekä päättämistä rikollisuudesta aiheutuvien kustannusten jakamisesta. (Kivivuori, Aaltonen, Näsi, Suonpää & Danielsson 2018, 312.) Rikollisuudesta ei päästä koskaan kokonaan eroon, mutta siitä koituvat haitat ja vahingot tulee jakaa mahdollisimman oikeudenmukaisesti (Lappi-Seppälä 2013, 55). Päällimmäisenä päätettävänä asiana kriminaalipolitiikassa on lainvastaisten tekojen määrittelyminen. Lisäksi tärkeitä päätettäviä asioita ovat, miten tekijöitä rangaistaan ja miten rikollisuutta ehkäistään. Kriminaalipolitiikan voidaan määrittellä olevan tietoista rikollisuuteen vaikuttamista. Siihen voivat liittyä myös rikosseuraamusjärjestelmän ulkopuoliset tahot. Esimerkiksi alkoholin saatavuuteen liittyvillä päätöksillä voi olla kriminaalipoliittisia vaikutuksia. Kriminaalipoliittinen järjestelmä ylittää politiikan eri osa-alueiden sekä yksityisen ja julkisen toiminnan rajat, mutta on kokonaisuudessaan julkisen vallan säätlemää toimintaa. (Kivivuori ym. 2018, 312.)

Rangaistuksella puututaan voimakkaasti yksilön suojattuihin etuihin. Rangaistus aiheuttaa kielteisen tai jopa kärsimyksen kokemisen. Tarkoituksellinen haitan aiheuttaminen ei kuitenkaan ole eettisten periaatteiden mukaista. Tämän vuoksi rangaistuksen käyttäminen vaatii perusteet. Oikeutus rankaisemiselle esitetään rangaistusteorioiden muodossa. Rangaistusteoriat ottavat kantaa, millaisin edellytyksin on oikeus käyttää rikoslain mukaisia rangaistuksia. Teoriat voidaan jakaa sovitusteorioihin sekä preventioteorioihin. Sovitusteorioiden mukaan rankaisu on oikeutettua, koska rikosentekijä on teollaan rangaistuksen ansainnut. Sovitusteoriat siis katsovat taaksepäin ja perustelevat rangaistuksen menneillä tapahtumilla. Preventioteoriat taas katsovat eteenpäin. Niissä pääpaino on rangaistuksen hyötyvaikutuksissa. Rangaistuksilla tulee olla yhteiskuntaa hyödyttävä vaikutus vähentämällä rikoksia yleisesti tai vähentämällä lainrikkokojen taipumuksia tehdä rikoksia. (Lappi-Seppälä 2013, 67-68.)

Kriminaalipolitiikassa rangaistuksiin liittyy pohdinta, millaisia rangaistusmuotoja tulisi käyttää. Toinen keskusteltu kysymys on rankaisun aste eli rangaistuksen ankaruus. Joidenkin näkemysten mukaan rangaistuksia koventamalla yleispreventio toimisi tehokkaasti ja rikollisuus vähenisi merkittävästi. Kuitenkin ankarien rangaistusten aikoina ja sellaisissa maissa, joissa käytetään ankaria rangaistuksia, rikollisuutta voi ilmetä paljon. Vastaavasti lievien rangaistusten aikoina ja maissa rikollisuuden esiintyminen voi olla vähäistä. (Laine 2014, 214.)

Yksi ulottuvuus kriminaalipolitiikassa ovat kustannukset. Rikollisuudesta, kontrollijärjestelmästä ja rikosoikeudellisesta järjestelmästä seuraa monenlaisia kustannuksia. Järjestelmän kustannukset katetaan valtion kustannusten tavoin pääasiassa verovaroista. Rikosoikeutta kannattaakin käyttää vain silloin, kun se on välttämätöntä ja sen käyttämisessä täytyy tehdä perusteltuja valintoja. Kriminaalipolitiikan valintoihin kuuluu tehdä päätöksiä, kannattaako varoja käyttää esimerkiksi poliisien palkkaamiseen, uusien vankiloiden rakentamiseen vai nuorten syrjäytymisen estämiseen. Kriminologiassa on tehty tutkimuksia eri sijoitusvaihtoehtojen hyö-

dyistä. Vankeusrangaistuksen lisääminen ei ole perusteltua taloudellisista syistä. (Matikkala 2010, 15.)

Inkapasaatio tarkoittaa keinoja, jotka erilaisilla tavoilla estävät uusintarikollisuuden, vaikka tekijällä olisikin tahto ja motiivi uusiin rikoksiin syyllistymiseen. Inkapasaatiosta keskusteltaessa nousevat usein esille kuolemanrangaistukset sekä pitkät vankeusrangaistukset. Rikosoikeusjärjestelmä tuntee kuitenkin myös muunlaisia tapoja, joilla on inkapasaatioiva vaikutus. Tällaisia ovat olleet esimerkiksi rikollisten karkottaminen tai seksuaalirikollisten kastraatio. Nykyään Suomessa inkapasaatioon pyrittäessä voidaan käyttää esimerkiksi ajo- tai liiketoimintakieltoja sekä viraltapanao tai vastaavaa menettelyä. Kategorinen inkapasaatio merkitsee monelle rikosentekijälle pitkiä vankeustuomioita teon mukaisesti. Valikoiva inkapasaatio taas lähtee ajatuksesta, että rikosten kasautuessa hyvin pienelle ryhmälle, olisi järkevintä eristää vain nämä henkilöt. Pitäisi siis valikoida henkilöt, joilla uusimisriski on suurin ja eristää heidät pitkäksi ajaksi. Pienen uusimisriskin omaaville voitaisiin tuomita vankeusrangaistuksen sijasta muita rangaistuksia. Ongelmaksi voi kuitenkin muodostua, miten valikoidaan nämä pienen uusimisriskin henkilöt. (Laine, 2014, 305-306.)

Aika ajoin rikosoikeuteen on vaikuttanut myös kriittisiä näkökulmia. Yksi tällainen teoria on Suomessakin vaikuttanut abolitionismi. Tämän eettisen teorian laajimman muodon mukaan rikosoikeudellista järjestelmää ei lainkaan tarvittaisi, vaan sen tilalle tulisi ottaa muita keinoja, kuten yhteisöllisiä toimintamalleja. Suppeammassa muodossa abolitionismi vaatii vankeusrangaistusten sekä vankiloiden poistamista. Tällainen ajattelu on vaikuttanut Euroopassa 1960-luvulta alkaen, mutta sen vaikutukset Suomessa ovat jääneet käytännössä vähäisiksi. Kuitenkin kriittisillä näkökulmilla on tärkeä merkitys rikosoikeudessa. Järjestelmä tarvitsee tuekseen jatkuvia perusteluja, koska rikosoikeudellisilla toimilla tuotetaan yksilöille tarkoituksellista kärsimystä. (Melander 2010, 28-29.)

2.2 Rangaistusjärjestelmän toiminta Suomessa

Suomessa rangaistusjärjestelmän toimenpiteistä vastaavat pääasiassa poliisi, syyttäjät, tuomioistuimet sekä täytäntöönpanoviranomaiset (Lappi-Seppälä & Niemi 2017, 6). Seuraavaksi selitetään suomalaisen rangaistusjärjestelmän toimintaa rikoksen ilmitulosta aina rangaistuksen täytäntöönpanoon saakka. Lopuksi esitetään vuoden 2016 rikosoikeudelliset tapahtumat tilastoja hyödyntäen.

Ilmirikollisuudella tarkoitetaan laissa määriteltyjä rangaistavia tekoja, jotka ovat tulleet poliisin tietoon sekä kirjatuiksi rikoksiksi. Piilorikollisuutta on taas kaikki se rikollisuus, joka ei tule poliisin tietoon. Osa rikollisuudesta jää piilorikollisuudeksi siksi, koska kaikkia rikoksia ei havaita tai havaittuja rikoksia ei ilmoiteta viranomaisille. Myös osa viranomaisten tietoon tulleista

rikoksista voi jäädä kirjaamatta rikoksena esimerkiksi teon määrittelyn vaikeuden vuoksi tai asianomistajarikoksissa uhri ei aina halua rikosta kirjattavan. (Lappi-Seppälä & Niemi 2017, 5-6.) Kun piilorikollisuus ja ilmirikollisuus lasketaan yhteen, saadaan kokonaisrikollisuus eli faktinen rikollisuus. Kokonaisrikollisuudesta valtaosa on piilorikollisuutta. Rikollisuudesta vain jäävuoren huippu on ilmirikollisuutta ja arkikielessä rikollisuudesta puhuttaessa tarkoitamme usein rikollisuutta, josta on jääty kiinni. Ilmi tulleiden rikosten määrä kuitenkin vaihtelee suuresti eri rikoslajien välillä. Vakavat rikokset tulevat ilmi todennäköisemmin kuin monet lievemmät rikokset. Suomessa esimerkiksi henkirikokset tulevat ilmi lähes aina, kun taas pahoinpitelyrikoksista suurin osa jää piilorikollisuudeksi. (Laine 2014, 47-49.) Vuoden 2016 kansallisen uhritutkimuksen kyselyssä vain 10 prosenttia vähintään läimäytyksen tasoisen pahoinpitelyn 15-74-vuotiaista uhreista oli ilmoittanut väkivaltatapahtumasta poliisille (Danielsson & Kääriäinen 2017, 15). Piilorikollisuuden ja ilmi tulleen rikollisuuden välinen suhde aiheuttaa ongelman rikollisuuden tutkimisen kannalta. Rikollisuuteen liittyvä tutkimus joudutaan usein tekemään juuri ilmi tulleiden rikosten perusteella. Samoin rikostilastot tehdään pääosin poliisin tietoon tulleiden rikosten mukaan. (Laine 2014, 47-49.)

Poliisin tietoon tulleista rikoksista osa selvitetään, mutta luonnollisesti osassa tekijä jää selvittämättä. Selvitetyt rikokset ilmoitetaan yleensä syyttäjälle syytetoimia varten. Syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista osaan nostetaan syyte. Syyttämättä jätetään kuitenkin esimerkiksi silloin, kun tekijän syyllisyydestä ei ole saatu riittävää näyttöä tai syyteoikeus on vanhentunut. Syyttäjän syyteharkinnassa selvitetään, täyttyykö rikoslain teonkuvauksen mukainen rikoksen tunnusmerkistö. Lisäksi selvitetään, onko juuri epäilty tehnyt rikoksen. Mikäli epäilyn tueksi löytyy todennäköiset syyt, on syyttäjän nostettava syyte. Syyttäjältä rikossyyte etenee tuomioistuimen käsittelyyn. Tuomioistuimessa osa syytteistä hylätään ja osa katsotaan näytetyksi eli syyksi luetuksi tuomioksi. Syytteen toteennäyttäminenään ei välttämättä aina johda rangaistukseen, koska tuomioistuin voi myös jättää rangaistukseen tuomitsematta tai tekijä vapautetaan syyntakeettomuuden tai vastuuvapausperusteiden perusteella. Rangaistusta määriteltäessä vaihtoehtoina voivat olla sakko, ehdollinen vankeus tai ehdoton vankeus. Lisäksi tuomioistuimella on mahdollisuus tuomita nuorisorangaistus, yhdyskuntapalvelu tai valvontarangaistus. Rikosoikeusjärjestelmän viimeisenä portaana on rangaistuksen täytäntöönpano, joka on Oikeusministeriön alaisen Rikosseuraamuslaitoksen tehtävä. (Lappi-Seppälä & Niemi 2017, 6-7, 29.)

Prosessin eri vaiheissa osa rikoksista karsiutuu pois, mutta karsiutumisessa on eroja eri rikoslajien välillä. Esimerkiksi vähäiset rikokset saattavat päätyä poliisin tai syyttäjän ratkaisuun, mutta vakavat rikokset menevät lähes poikkeuksetta tuomioistuimeen saakka. Seuraavaksi on esitetty Suomen kriminaalipoliittisen järjestelmän tapahtumavirran pääkohdat vuodelta 2016. Vuonna 2016 rekisteröityjä rikoksia oli yhteensä 823 449. Selvitettyjä rikoksia näistä oli 569 035 ja syyttäjälle ilmoitettuja rikoksia oli 540 389. Tuomioistuimessa oli syytettynä yhteensä 55 963 rikoksesta epäiltyä, joista syyte hylättiin 5 prosentilla syytetyistä. Kaikkiaan oikeudenkäynneissä syyksi luettiin 119 666 rikoksesta. Rangaistukseen tuomittuja henkilöitä oli 50 340.

Tuomituista henkilöistä sakkoon tuomittiin 30 757, ehdolliseen vankeuteen 12 763, ehdottomaan vankeuteen 4 974, yhdyskuntapalveluun 1 639 ja valvontarangaistukseen 207 rikoksenteijää. (Lappi-Seppälä & Niemi 2017, 6-9.)

2.3 Suomalaisen rangaistusjärjestelmän historiaa

Jos aloitetaan suomalaisen rikollisuuden tarkasteleminen 1900-luvun alusta, voidaan mainita Suomessa rikollisuuden olleen vähäisempää muihin länsi- tai Pohjoismaihin verrattuna, mutta väkivaltarikollisuutta Suomessa on ollut kuitenkin muita enemmän. Suomi oli tuolloin muita maita kehityksessä jäljessä. Olimme maatalousmaa pitkään, vaikka muissa Pohjoismaissa elinkeinorakenteen muutos alkoi 1900-luvun taitteessa. Tämän vuoksi olimme myös jäljessä rikollisuuden kehittymisessä. Maatalousyhteiskunnassa rikostilaisuuksia oli vähän ja sosiaalinen kontrolli saattoi olla hyvinkin tiukkaa. Monet väkivalta- ja seksuaalirikokset saattoivat kuitenkin olla yleisiä, mutta ne jäivät maatalousyhteisössä usein piilorikollisuudeksi, eivätkä näkyneet rikostilastoissa. (Laine 2014, 201-202.) Kuitenkin Suomen vankiluku oli muita Pohjoismaita korkeampi jo 1900-luvun taitteessa. Tämä johtui paljolti vuonna 1889 voimaan astuneesta rikolaista ja sen varkausrikosten ankarista rangaistuksista. Vankiluku pysyi hyvin korkeana aina 1970-luvulle asti. Syynä tähän voidaan pitää poliittisia, sotilaallisia, taloudellisia sekä sosiaalisia kriisejä, jotka koettelivat Suomea 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla. (Lappi-Seppälä 2015.)

Toisen maailmansodan jälkeen Suomen kriminaalipolitiikka oli ankaraa ja meillä oli 1950-luvun alussa kolmesta neljään kertaa enemmän vankeja kuin muissa Pohjoismaissa. Kehitys ei vielä 1960-1970-luvuillakaan oleellisesti muuttunut. Suomessa oli vielä 1970-luvulla Länsi-Euroopan korkeimmat vankiluvut, vaikka ne muissa Pohjoismaissa olivat Euroopan pienimmät. Kuitenkin kritiikki laitosrangaistusten liikakäyttöä sekä kohtuuttoman pitkiä vankeusrangaistuksia kohtaan alkoi yleistyä. (Lappi-Seppälä 2013, 81-82.)

Suomalaisessa kriminaalipolitiikassa koettiin muutos 1960-70-lukujen taitteessa. Aikaisemmin tavoitteena oli suoraviivaisesti taistella rikollisuutta vastaan. Rikollisuuden poistaminen nähtiin ainoaksi kriminaalipoliittiseksi päämääräksi. Pohdittiin rikollisuuden vähentämisen ja poistamisen keinoja ilman sen suurempaa arvojen analysointia. Koska rikollisuuden vastainen taistelu olisi sallinut periaatteessa kaikki mahdolliset keinot, alettiin vaatia arvotietoisempaa lähestymistapaa. Ryhdyttiin puhumaan järkiperäisestä kriminaalipolitiikasta, jolla tarkoitettiin arvoja vaikutustietoisuutta sekä vaihtoehtoja. Lisäksi rikollisuuden hävittämisen katsottiin olevan epärealistista, jonka vuoksi tavoitteeksi tuli rikollisuuden minimoiminen. Minimoimistavoitteessa huomioitiin kontrollijärjestelmän kustannuksia ja rikoksen uhreille aiheuttamia haittoja, jotka voidaan luokitella yhteiskunnallisiksi haitoiksi. Lisäksi alettiin huomioida myös rikoksenteijälle aiheutuvat haitat, joita rangaistus tuomitulle aiheuttaa. Rangaistus aiheuttaa tuo-

mitulle negatiivista ja tarkoituksenmukaista kärsimystä, jonka vuoksi rikosoikeudessa alettiin kiinnittää huomiota kohtuusnäkökohtiin rangaistuksen ankaruutta lainsäädännöllisesti määriteltäessä. (Melander 2010, 23, 34.)

1960-luku merkitsi siis irrottautumista aikaisemmasta erityispreventiivisestä ajatuksesta, jonka mukaan laitosrangaistuksilla voitaisiin muuttaa rikoksenteelijät. Suomalainen yhteiskunta oli kokenut rakennemuutoksen köyhästä maatalousvaltiosta vaurastuvaksi hyvinvointivaltioksi. Tämä johti kehitykseen kohti Pohjoismaista kriminaalipoliittista järjestelmää. Vankilukukontrollista tuli 1970- ja 1980-luvuilla Suomen kriminaalipolitiikan perustavoite. Vankilukujen alentamisen lisäksi laajapohjaisessa kriminaalipolitiikassa rikollisuuden aiheuttamiin ongelmiin pureuduttiin rakenteellisin ja sosiaalipoliittisin keinoin. Tavoitteeksi asetettiin yksinkertainen seuraamusjärjestelmä, jonka painopisteeksi tuli yleisestävyys. Ajatuksena oli, että rangaistuksia käytetään ensisijaisesti yleisestävistä syistä. Kuitenkin ajateltiin, että rangaistuksen täytäntöönpanon vaiheessa voidaan mahdollisuuksien mukaan käyttää myös erityisestäviä ja kuntouttavia toimia ja vähentää näin uusien rikosten tekemisen riskiä. (Lappi-Seppälä 2013, 82.)

Yhdyskuntapalvelu oli ensimmäinen yhdyskuntaseuraamus ja se alkoi kokeiluluonteisena vuonna 1991. Yhdyskuntaseuraamukset määriteltiin ensimmäisen kerran kuusi vuotta myöhemmin. (Rikosseuraamuslaitos 2017b.) Tällöin rikosoikeusjärjestelmään alettiin ottaa mukaan enemmän erityisestäviä painotuksia, jotka yhdyskuntapalvelun lisäksi näkyivät nuorisorangaistuksen käyttöönottona (Matikkala 2010, 10). Laki valvontarangaistuksesta astui voimaan vuonna 2011. Sen mukaan enintään kuuden kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen voi suorittaa sähköisesti valvottuna kotona tai muussa sopivaksi katsotussa paikassa. Valvontarangaistukseen voidaan sisällyttää myös tuomitun sosiaalista selviytymistä edistäviä tukitoimenpiteitä. (Rikosseuraamuslaitos 2016, 12-13.) Sähköisesti valvottu on myös vuonna 2006 käyttöönotettu valvottu koevapaus, johon voi päästä vankilasta enintään kuusi kuukautta ennen ehdonalaista vapautumista (Laki rikoslain muuttamisesta 2c: 8§).

2.4 Rangaistukset tänä päivänä

Suomessa rangaistusten täytäntöönpanoviranomaisena toimii Rikosseuraamuslaitos. Se perustettiin vuonna 2010 Kriminaalihuoltolaitoksen ja Vankeinhoitolaitoksen yhdistyessä. Rikosseuraamuslaitoksen yksiköitä ovat yhdyskuntaseuraamustoimistot sekä vankilat, jotka voivat olla avovankiloita tai suljettuja vankiloita. Rikosseuraamuslaitos panee täytäntöön tuomioistuinten määräämät seuraamukset. Täytäntöönpantavat seuraamukset voivat olla vankeusrangaistuksia tai vapaudessa suoritettavia yhdyskuntaseuraamuksia. Yhdyskuntaseuraamuksiin kuuluvat yhdyskuntapalvelu, valvontarangaistus, ehdolliseen vankeuteen tuomitun valvonta, nuorisorangaistus sekä ehdonalaisten vapauden valvonta. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoissa vastuullisena ovat yhdyskuntaseuraamustoimistot. Vankilat vastaavat luonnollisesti tuomio-

istuimessa annettujen ehdottomien vankeusrangaistusten ja sakon muuntorangaistusten täytäntöönpanoista. Sen lisäksi vankilat huolehtivat myös tutkintavankeuden toimeenpanosta. (Rikosseuraamuslaitos 2016, 11.)

Vuoden 2017 lopussa Suomessa oli yhteensä 14 yhdyskuntaseuraamustoimistoa ja 26 vankilaa. Samana vuonna yhdyskuntaseuraamuksia suoritti päivittäin keskimäärin 2967 asiakasta. Vankiloissa oli keskimäärin 3035 vankia päivässä (Rikosseuraamuslaitos 2017a, 11, 13, 21.) Rikosseuraamuslaitoksen mukaan tärkeitä arvoja ovat ihmisarvon kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus, usko ihmisen mahdollisuuksiin muuttua ja kasvaa sekä turvallisuus (Rikosseuraamuslaitos 2018a).

3 Valvontarangaistus

Tässä luvussa selitetään valvontarangaistus rangaistusmuotona mahdollisimman yksityiskohtaisesti lakiin sekä Rikosseuraamuslaitoksen käytäntöihin viitaten. Luvussa käydään läpi koko valvontarangaistusprosessi alusta loppuun. Lisäksi käydään läpi keskeisten toimijoiden tehtävät valvontarangaistuksen eri vaiheissa sekä selitetään sähköisen valvonnan toimintaa sekä sen historiaa.

Laki valvontarangaistuksesta on tullut voimaan 1. päivänä marraskuuta 2011. Valvontarangaistus on ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomittava yhdyskuntaseuraamus, jonka suorittamista valvotaan teknisillä välineillä ja muilla laissa säädetyillä tavoilla. (Laki valvontarangaistuksesta 2§, 39§.) Se sijoittuu ankaruudeltaan yhdyskuntapalvelun ja ehdottoman vankeuden väliin (Melander 2015, 156). Rikoslain mukaan enintään kuuden kuukauden pituisen ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta voidaan tuomita samanpituisen valvontarangaistus (Rikoslaki 6: 11a§). Yhdyskuntapalveluun verrattuna valvontarangaistus on aina toissijainen rangaistus. Se voidaan tuomita ainoastaan silloin, kun on jokin este yhdyskuntapalveluun tuomitsemiselle. Tuomioistuimien joutuukin ensin päättämään, onko ehdoton vankeus muunnettavissa yhdyskuntapalveluksi. Kielteisen yhdyskuntapalvelupäätöksen jälkeen päätetään, voidaanko se kuitenkin muuntaa valvontarangaistukseksi. (Lappi-Seppälä & Niemi 2017, 61.)

Valvontarangaistus on ensisijaisesti tarkoitettu tuomituille, joita ei ole aiemmin tuomittu vankeus- tai valvontarangaistuksiin. Esteenä tuomitsemiselle voivat kuitenkin olla rikoksen laatu sekä rikollisen toiminnan jatkaminen. Tämän vuoksi esimerkiksi lähisuhdeväkivaltaan tai viestintärikokseen syyllistyminen voi olla valvontarangaistuksen este. Seuraamus edellyttää myös suostumusta tuomitulta ja samassa taloudessa asuivilta henkilöiltä, osallistumista suunnitelman mukaiseen toimintaan sekä päihitteettömyyttä. Lisäksi rangaistuksen on oltava perusteltua tuomitun sosiaalisten valmiuksien ylläpitämiseksi ja edistämiseksi. (Lappi-Seppälä & Niemi 2017, 61.) Valvontarangaistus on tarkoitettu etupäässä omaisuusrikoksiin sekä rattijuopumuksiin

syyllystyneille henkilöille. Myös lieviin väkivaltarikoksiin syyllystyneet kuuluvat valvontarangaistuksen kohderyhmään, mikäli rikokset eivät ole kohdistuneet samassa osoitteessa asuvaan lähiomaiseen. (Rikosseuraamuslaitos 2015.) Valvontarangaistus on tarkoitettu myös ase- ja siviilipalveluksesta kieltäytyjien rangaistukseksi (Lappi-Seppälä & Niemi 2017, 64). Lisäksi valvontarangaistuksen tarkoituksena voidaan ajatella olevan viimeisenä varoituksena toimiminen ennen vankilaan joutumista ja vaikuttaminen näin uusintarikollisuuteen.

Ensimmäiset valvontarangaistusten täytäntöönpanot Suomessa aloitettiin vuonna 2012. Valvontarangaistuksia tuli vuonna 2017 täytäntöön pantavaksi yhteensä 246 ja samana vuonna päättyi 224 täytäntöönpanoa. Päivittäin rangaistusta suoritti keskimäärin 45 henkilöä ja keskimääräinen rangaistuksen suoritus aika oli 62 päivää. (Rikosseuraamuslaitos 2017a, 45.) Alkuperäiseen tavoitteeseen valvontarangaistukseen tuomittujen määrässä ei olla päästy. Matikkala (2010, 40) kertoi arvioista, joiden mukaan valvontarangaistuksessa tulisi olla keskimäärin 130 tuomittua päivässä. Lisäksi hän mainitsi, että tämän ehdottoman vankeuden haittojen vähentämiseksi ehdotetun rangaistuksen oli arvioiden mukaan tarkoitus alentaa päivittäistä vankilukua 100-130 vangilla.

Valvontarangaistuksessa yleisin päärikos on rattijuopumus. Siitä tuomittujen osuus vuonna 2016 oli 52,2 prosenttia. Asevelvollisuudesta tai siviilipalvelusta kieltäytyjien osuus oli 16,4 prosenttia. Pahoinpitelystä tuomittuja oli 7,2 prosenttia sekä varkauksista tuomittuja 4,8 prosenttia. Muista rikoksista tuomittujen osuus oli 19,4 prosenttia. Valvontarangaistuksen ehtojen toistuvalla ja vakavalla rikkomisella on seurauksena rangaistuksen muuntaminen ehdottomaksi vankeudeksi. Vuonna 2016 valvontarangaistuksen keskeytysten osuus oli 14 prosenttia. Valvontarangaistuksesta vapaudutaan ehdonalaiseen vapauteen. (Lappi-Seppälä & Niemi 2017, 62, 64.)

Laki valvontarangaistuksesta (330/2011) kumottiin 1. toukokuuta 2015, kun laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015) astui voimaan. Laissa on oma lukunsa, joka käsittelee valvontarangaistusta. Lisäksi laissa on kaikkia yhdyskuntaseuraamuksia yhteisesti koskevaa lainsäädäntöä. Yhdyskuntaseuraamusten tavoitteena on tukea rangaistuksen täytäntöönpanon aikana tuomittua hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi sekä lisätä hänen valmiuksiaan elää rikoksetonta elämää. (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 1§-36§, 41§-59§, 81-96§.)

Kumotun lain Laki valvontarangaistuksesta (330/2011) mukaan toimeenpanon perustana oleva asiakirja oli nimeltään toimeenpanosuunnitelma. Lakimuutoksen myötä sen nimi muuttui rangaistusajan suunnitelmaksi. Tästä johtuen myös kumotun lain aikaisissa lähteissä puhutaan toimeenpanosuunnitelmasta, vaikka lähteet muutoin niissä olevan sisällön puolesta ovatkin vielä ajantasaisia. Tässä opinnäytetyössäni olen selkeyden vuoksi käyttänyt aina ajantasaisen lain Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (400/2015) mukaista termiä rangaistusajan suunnitelma, vaikka joissakin lähteissä se on vielä mainittukin toimeenpanosuunnitelmana.

Valvontarangaistus on tuomitun kotiin asennettavilla teknisillä välineillä toteutettava rangaistus. Rangaistukseen kuuluvat Rikosseuraamuslaitoksen virkamiesten tekemät ennalta ilmoittamattomat kontrollikäynnit, joita tehdään tuomitun kotiin sekä toimintapaikalle. Rangaistus edellyttää tuomitulta kotona pysymistä kaikkina niinä aikoina, jolloin hänellä ei ole aikataulutettua toimintaa. Rangaistuksen aikana valvontarangaistukseen tuomittu ei saa myöskään olla päihdyttävien aineiden vaikutuksen alaisena ja päihteettömyyttä kontrolloidaan rangaistuksen aikana. (Rikosseuraamuslaitos 2013b, 1-2.) Päihteettömyyttä voidaan valvoa puhallustestein, sylki- ja virtsanäytteillä sekä verikokeilla (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 22§). Tukipartiot vastaavat ennalta ilmoittamattomista valvontakäynneistä ja kontrolloivat tuomittujen päihteettömyyttä.

Valvontarangaistuksessa asutaan kotona ja kaikki liikkumiset kodin ulkopuolella ovat tarkoin aikataulutettu tuomitun viikkoaikatauluun. Rangaistukseen kuuluu oleellisena osana sähköinen valvontajärjestelmä, joka tarkoittaa nilkkaan asennettavaa jalkapantaa sekä kotiin asennettavaa seurantalaitetta. Näillä laitteilla mahdollistetaan tuomitun kotona pysymisen ja poistumisen valvonta. Lisäksi tuomittu on velvollinen osallistumaan vähintään kymmenen ja enintään 40 tuntia viikossa pakolliseen toimintavelvollisuuteen, joka aikataulutetaan tuomitun viikkoaikatauluun. Rangaistuksessa voidaan huomioida tuomitun henkilökohtaiset tarpeet sekä aikataulussa tulee olla riittävästi mahdollisuuksia myös henkilökohtaisten asioiden hoitamiseksi. (Rikosseuraamuslaitos 2015.) Kotona tulee kuitenkin olla kello 21-06 välinen aika (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 41§).

Valvontarangaistukseen tuomittu on velvollinen osallistumaan hänelle määrättyyn toimintaan ja toiminta tulee olla Rikosseuraamuslaitoksen järjestämää tai hyväksymää (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 41§). Lisäksi se on täsmennetyssä rangaistusajansuunnitelmassa sekä viikkoaikataulussa vahvistettua ja siitä poikkeaminen johtaa toimenpiteisiin. Toiminta voi olla työtä, koulutusta, opiskelua tai muuta toimintakykyä ja sosiaalisia valmiuksia edistävää tai ylläpitävää. Toimintana voivat olla myös lapsen tai omaisen hoitaminen, sekä lisäksi harrastuksia voidaan hyödyntää toimintavelvoitteena. Jos tuomitun toimintakyky on esimerkiksi sairauden tai vamman vuoksi rajoittunut, voidaan toimintavelvollisuudeksi asettaa arkipäivän selviytymistä ylläpitäviä toimintoja. (Rikosseuraamuslaitos 2013b, 2-3.)

Valvontarangaistus ylläpitää ja edistää rikoksentekijän sosiaalisia valmiuksia, sekä sillä on positiivisia vaikutuksia tuomitun ja hänen perheensä elämään. Hän voi asua kotona ja pitää työpaikkansa tai opiskelupaikkansa. Päihteettömyydellä on luonnollisesti tuomitun ja hänen perheensä elämänlaatua parantava vaikutus. (Rikosseuraamuslaitos 2015.) Valvontarangaistusta pidetään vaativana ja tuntuvana seuraamuksena ja se vaatii siihen tuomitulta pitkäjänteisyyttä ja motivaatiota (Lapintie 2018, 51).

3.1 Edellytysten selvittäminen

Valvontarangaistus voidaan tuomita enintään kuuden kuukauden ehdottoman vankeusrangaistuksen sijaan, mikäli rikoksenteikijää ei voida tuomita yhdyskuntapalveluun, eikä valvontarangaistukseen tuomitsemiselle katsota olevan aiemmista tuomioista tai rikoksen laadusta olevaa estettä. Lisäksi tuomitsemisen katsotaan olevan perusteltua sosiaalisten valmiuksien ylläpitämiseksi tai edistämiseksi. (Rikoslaki 6: 11a§.)

Syyttäjä tai tuomioistuin pyytää Rikosseuraamuslaitokselta selvitystä rikoksenteikijän soveltuvuudesta valvontarangaistukseen, mikäli hän nostaa syytteen sellaisesta rikoksesta, josta voidaan tuomita valvontarangaistukseen. Rikosseuraamuslaitos tekee selvityksen ja yhdyskuntaseuraamustoimiston virkamies laatii tuomioistuimelle lausunnon. Keskeinen arviointikohde on rikoksenteikijän henkilökohtainen soveltuvuus. Selvityksessä otetaan huomioon epäillyn aikaisempi rikollisuus, päihteiden käyttö sekä muut henkilökohtaiset ja sosiaaliset olosuhteet. Huomioon otetaan myös tarve valvonnan ja rikoksettoman elämän tukemiseen. Rikosseuraamuslaitos arvioi selvitettyjen tietojen perusteella, onko rikoksesta epäilty soveltuva valvontarangaistuksen suorittajaksi. (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 10§.) Valvontarangaistuslausunnossa otetaan kantaa tehtyyn selvitykseen nojautuen, onko valvontarangaistukseen tuomitseminen perusteltua (Rikosseuraamuslaitos 2013a, 10, 24).

Valvontarangaistukseen tuomitseminen edellyttää suostumusta rikoksenteikijältä (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 4§). Myös hänen kanssaan samassa taloudessa asuvien täysi-ikäisten henkilöiden tulee antaa suostumus rangaistuksen suorittamisesta. Lisäksi samassa asunnossa asuvien alaikäisten mielipiteet tulee selvittää. (Valtioneuvoston asetus yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5§.) Rikoksenteikijällä tulee olla sellainen asunto, jossa rangaistus voidaan laittaa täytäntöön. Rangaistus voidaan suorittaa myös kuntoutuslaitoksessa. Laitoksessa suostumusta ei tarvita muilta kuin tuomitulta. Selvitysvaiheessa otetaan kantaa asunnon soveltuvuuteen, joten syytetyn tulee olla kirjoilla suorituspaikaksi ajatellussa asunnossa. Asunnossa tulee olla sähköt sekä riittävä gsm-kuuluvuus. Pääsääntöisesti asunnon soveltuvuuden käy tarkastamassa tukipartio. Tukipartio voi ottaa myös samassa asunnossa asuvan täysi-ikäisen suostumuksen. Alaikäisen lapsen mielipiteen selvittäminen tehdään yhdessä lastensuojelun työntekijän kanssa ja siitä vastaa yhdyskuntaseuraamustoimiston virkamies. (Rikosseuraamuslaitos 2013a, 4-5, 12-17.)

Rikosseuraamuslaitoksen pitäessä rikoksesta epäiltyä soveltuvana valvontarangaistuksen suorittamiseen, seuraamusselvitykseen liitetään rangaistusajan suunnitelma. Myös syyttäjän tai tuomioistuimen pyytäessä rangaistusajan suunnitelmaa, se on liitettävä selvitykseen. Rangaistusajan suunnitelmassa tulee ilmetä tiedot valvontarangaistukseen tuomitun velvollisuuksista, toimintaan ja valvontaan liittyvistä yksityiskohdista sekä elämänhallintaa ja rangaistusta edistävistä tukitoimenpiteistä. Rangaistusajan suunnitelma laaditaan yhdessä rikoksesta epäillyn kanssa. Rikosseuraamuslaitoksen tulee kartoittaa yhdessä sosiaali- ja terveystieteiden

kanssa rikoksesta epäillyn olosuhteita sekä tarvetta tukitoimenpiteisiin, mikäli sen katsotaan olevan tarpeellista. (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 11§, 12§.)

3.2 Valmistelu

Tuomioistuimen päädyttyä valvontarangaistukseen, on tuomitulle ilmoitettava rangaistuksen lainvoimaiseksi tulemisen jälkeen määräaika yhdyskuntaseuraamustoimistoon ilmoittautumiseen. Tuomitun ilmoittauduttua hänelle varataan aika täsmennetyn rangaistusajan suunnitelman laatimista varten. Täsmennetty rangaistusajan suunnitelma on vahvistettava viipymättä ja se sisältää selvitysvaiheessa tehtyyn rangaistusajan suunnitelmaan verrattuna tarkemmat tiedot sekä määräykset. Se laaditaan yhteistyössä tuomitun kanssa ja se on annettava tuomitulle tiedoksi henkilökohtaisesti. Varsinaisiin rangaistuksen täytäntöönpanon toimenpiteisiin voidaan ryhtyä vasta täsmennetyn rangaistusajan suunnitelman tiedoksiannon jälkeen. (Rikosseuraamuslaitos 2013b, 17, 23; Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 14§.)

Täsmennetty rangaistusajan suunnitelma toimii täytäntöönpanon perustana olevana asiakirjana. Se sisältää määräykset koko rangaistusajan suunnitelmaa varten ja sen vahvistaa yhdyskuntaseuraamustoimiston työjärjestyksessä määritelty virkamies. Valvontarangaistuksen suorittaminen alkaa sinä päivänä, kun tuomitun kotiin on asennettu tarvittavat valvontavälineet. Pääsääntöisesti tukipartiot huolehtivat laitteiden asentamisesta tuomitun kotona. (Rikosseuraamuslaitos 2013b, 20, 23.)

3.3 Täytäntöönpano

Valvontarangaistuksen suorittaminen alkaa täsmennetyn rangaistusajan suunnitelman vahvistamisen jälkeen sinä päivänä, jolloin rangaistuksen täytäntöönpanossa tarpeelliset tekniset valvontavälineet on asennettu. Lain määrittelemien tuomitun erityisten velvollisuuksien mukaan tuomittu on velvollinen käsittelemään huolellisesti hänelle annettuja valvontavälineitä sekä päästämään Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen asuntoonsa. Lisäksi tuomittu ei saa täytäntöönpanon aikana käyttää huumausaineita, alkoholia eikä muitakaan päihdyttäviä aineita, eikä olla niiden vaikutuksen alaisena. (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 47§, 48§, 49§.)

Valvontarangaistukseen kuuluvat ennalta ilmoittamattomat valvontakäynnit tuomitun kotiin tai hänelle määrättyyn toimintapaikkaan tai muuhun hänelle rangaistusajan suunnitelmassa määrättyyn paikkaan. Rikosseuraamuslaitos valvoo tuomitun liikkumista sekä päihitteettömyyttä. Valvontakäynnit tehdään huomiota herättämättä ja valvonta toteutetaan puuttumatta

enempää kenenkään oikeuksiin. Valvonta ei myöskään saa aiheuteta suurempaa haittaa kuin tehtävän suorittamiseksi on välttämätöntä. (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 43§.)

Mikäli tuomitun epäillään rikkoneen velvollisuuksiaan, Rikosseuraamuslaitos tekee asiasta selvityksen. Jos selvityksen perusteella todetaan, että tuomittu on menetellyt säädettyjen velvollisuuksiensa vastaisesti, sanktioidaan tuomittua kirjallisella varoituksella. Vähäisestä velvollisuuden rikkomisesta tuomitulle voidaan antaa huomautus. Mikäli velvollisuuksien rikkominen katsotaan törkeäksi, tulee asia saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Tuomioistuin muuntaa jäljellä olevan rangaistuksen osan ehdottomaksi vankeudeksi, mikäli se katsoo tuomitun rikkoneen velvollisuuksiaan törkeästi. (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 25§, 26§, 54§, 55§.)

Valvontarangaistuksen ehtojen rikkomuksesta aiheutuvan seuraamuksen lähtökohtana on teon laatu ja vakavuus. Myös tahallisuus, uusiminen sekä aikaisemmin annetut seuraamukset tulee ottaa huomioon. Lisäksi seuraamuksen on oltava oikeassa suhteessa tapahtuneeseen rikkomukseen. Velvollisuuden rikkomistilanteissa Rikosseuraamuslaitos tekee asiasta selvityksen ja tuomitulle tulee varata mahdollisuus tulla kuulluksi. Velvollisuuden rikkomisesta tuomitulle tulee antaa kirjallinen varoitus. Tavanomaisia velvollisuuden rikkomisia voivat olla esimerkiksi vähäinen poikkeaminen viikkoaikataulusta tai valvontalaitteiden varomaton käsittely. Velvollisuuksien rikkominen katsotaan törkeäksi, mikäli tuomittu syyllistyy rikokseen, josta seuraamuksena on sakkoa ankarampi tuomio. Törkeänä pidetään myös toistuvaa velvollisuuden rikkomista, vaikka kyseessä olisikin lievät rikkomukset. Tällöin edellytyksenä on, että ensimmäisestä rikkomuksesta on annettu kirjallinen varoitus ja uusi rikkomus on samankaltainen kuin jo aiemmin sanktioitu. Huumausaineiden käyttöä pidetään aina törkeänä velvollisuuden rikkomisena, mutta alkoholista johtuvissa rikkomuksissa voidaan käyttää ensimmäisellä kerralla harkintaa. (Rikosseuraamuslaitos 2013b, 36-40.) Mikäli asiaa ei saada selvitettyksi välittömästi, voidaan rangaistus keskeyttää määräajaksi, jonka aikana velvollisuuden rikkomisasiä selvitetään. Määräaikainen keskeytys saa olla enintään yhden kuukauden mittainen. (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 18§.)

3.4 Valvoja

Kokonaisvastuu valvontarangaistuksen täytäntöönpanon toteutuksesta on valvojalla. Täsmennetty rangaistusajan suunnitelma laaditaan yhteistyössä tuomitun ja valvojan kanssa. Valvojan tehtäviin kuuluu tuomitun tukeminen, joka on tärkeää rangaistuksen onnistumiselle. Tukemisessa kyse voi olla monenlaisista toimenpiteistä, kuten käytännön asioiden hoitamisesta, auttamisesta viranomaisten kanssa asioinnissa, vaihtoehtoisten ratkaisumallien etsimisestä tai

kannustamisesta päihteettömyyteen, opiskeluun ja työhön. (Rikosseuraamuslaitos 2013b, 11-14.) Valvojina toimivat pääasiassa yhdyskuntaseuraamustoimistojen rikosseuraamustyöntekijät.

Valvontarangaistuksen vastuullisena virkamiehenä toimiva valvoja vastaa tuomitun sosiaalista selviytymistä ja yhteiskuntaan sijoittumista edistävän toiminnan toteuttamisesta, viikkoaikataulun laatimisesta ja kontrollin riittävyden määrittelystä. Hän vastaa myös tukipalveluihin ohjaamisesta sekä suoriutumista edistävien toimintaohjelmien sekä keskustelujen toteuttamisesta, toimintavelvoitepaikkojen kanssa tehtävistä sopimuksista sekä tuomitun läheisten ohjauksesta rangaistukseen liittyvissä asioissa. Lisäksi valvojan tehtäviä ovat velvollisuuksien noudattamisen seuranta ja rikkomuksista johtuvien menettelyjen läpivieminen sekä raportointi Rikosseuraamuslaitoksen tietojärjestelmiin toiminnan seuraamista varten. (Rikosseuraamuslaitos 2013b, 11-14.)

3.5 Tukipartio

Tukipartiot aloittivat valtakunnallisen toimintansa 1.12.2011. Niiden pääasiallisina asiakkaina ovat vankiloista valvotussa koevapaudessa olevat vangit ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen valvontarangaistusasiakkaat. Tukipartion toimenkuvassa päätehtävinä ovat näiden molempien tuki- ja kontrolli- sekä valmistelutehtävät. Tuomittujen päihteettömyyden valvonta kuuluu tukipartioiden kontrollitehtäviin. Päihteettömyyttä valvotaan puhallustestein, sekä sylki- ja virtsatestein (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 22§; Laki valvotusta koevapaudesta 19§). Tukipartiot tekevät työtä vankiloille sekä yhdyskuntaseuraamustoimistoille. Työssä yhdistyvät tuomitulle annettava tuki sekä sen vastapainona kontrolli. Tukipartioissa työskentelevät yhdyskuntaseuraamustoimistojen tukipartio-ohjaajat.

Tukipartio-ohjaajien tehtävinä valvontarangaistuksen toimeenpanoissa ovat tuomitun kontrollin intensiivisyyden määrittelyyn osallistuminen sekä vastaaminen valvontakäyntien suunnittelusta ja toteutuksesta. Heidän tehtävinä on myös viikkoaikataulun suunnitteluun osallistuminen ja sen vieminen sähköiseen valvontajärjestelmään. Laiteasennukset ja laitteiden poistot, päihteettömyyden valvonta sekä muiden täsmennetyssä rangaistusajan suunnitelmassa määriteltävien velvollisuuksien noudattamisen kontrollointi kuuluvat myös tukipartio-ohjaajien tehtäviin. Tehtäviin kuuluvat myös tuomitun tukeminen, ohjaus ja neuvonta sekä edistymisen seuranta sekä tuomitun läheisten ohjaus ja neuvonta rangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvissä asioissa. Tukipartion ohjaajat tekevät yhteistyötä valvojien ja valtakunnallisen keskusvalvomon sekä toimintavelvollisuuspaikkojen kanssa. He reagoivat keskusvalvomosta saapuviin hälytyksiin ja tekevät ensiselvitykset velvollisuuden rikkomistilanteissa. Lisäksi tukipartio-ohjaajat raportoivat toiminnastaan sekä dokumentoivat tuki- ja kontrollitapahtumat Rikosseuraamuslaitoksen järjestelmiin. (Rikosseuraamuslaitos 2013b, 14-15.)

Tukipartiotyöhön liittyy perhetyötä ja henkilöstöllä tulee olla riittävät valmiudet kohdata lapsia. Tukipartion perhetyö on usein palveluohjausta ja tukipartioiden tuleekin ohjata perheitä oikeiden palveluiden piiriin. Kotikäynneillä voi olla edessä erilaisia perheeseen liittyviä tilanteita, joihin pitää reagoida. Tällaisia voivat olla esimerkiksi parisuhteeseen liittyvät asiat. Kotikäynneillä tukipartioiden tulee huomioida myös lapsen etu. Esimerkiksi näytteidenottoa tehtäessä tulee arvioida, mikä on lapsen edun mukaista. Tuleekin miettiä, onko lapsen edun mukaista nähdä esimerkiksi virtsanäytteen ottaminen. (Rikosseuraamuslaitos 2013c, 33.)

Olen työskennellyt Oulun tukipartiossa sen perustamisesta alkaen vuodesta 2011. Tukipartiotyö on ihmisten kanssa tehtävää vuorovaikutuksellista työtä. Työssä korostuu kontrolloivan viranomaisen jämäkkyys, mutta sen vastapainona on tuomitun tukemiseen ja ohjaukseen liittyvä sosiaalinen työote. On huomioitava ympäristö, missä työtä tehdään. On muistettava, että kotikäynneillä asiakas on aina isäntä, oli hän koevapaudessa oleva vanki tai valvontarangaistusta suorittava yhdyskuntaseuraamusasiakas. Tällöin tukipartio-ohjaaja on vieras, joka tulee toisen kotiin. On myös huomioitava tuomitun läheiset. Paikalla on usein puoliso, lapsia tai vieraita. Turha huomion herättäminen ei kuulu tukipartion toimintaan. Toimintavelvoitepaikalla muut henkilöt eivät useinkaan tiedä tuomitun rangaistuksesta ja tukipartioiden tuleekin tiedostaa tämä tehdessään valvontakäyntejä työ- tai opiskelupaikoille.

Perinteisesti yhdyskuntaseuraamusasiakkaat kutsutaan yhdyskuntaseuraamustoimistojen asiakasvastaanottotiloihin tai muuhun paikkaa ennalta sovittuna aikana. Tukipartion toimintatapa on pääsääntöisesti erilainen. Tukipartiot tulevat yleensä tuomitun luo ja käynnit tehdään yleensä ennalta ilmoittamatta. Valvontakäynneillä tehdään tarvittavat päihdetestit sekä tuetaan tuomittua rangaistuksen suorittamisessa. Tukemisessa voi olla kyse käytännön asioiden järjestämisestä sekä neuvojen antamisesta esilaisiin tilanteisiin. Myös kannustaminen päihdetömyyteen, arjen askareiden suorittamiseen tai erilaisten ratkaisutapojen löytämiseen voivat tulla kyseeseen tukipartion työssä. Joskus riittää pelkkä kuunteleminen. Tukipartiotyöhön liittyy myös palveluohjausta, jossa asiakasta ohjataan hänen tarvitsemansa asiantuntijan palveluiden piiriin.

3.6 Sähköinen valvonta

Sähköisen valvonnan historia alkaa 1960-luvun lopulta, jolloin Yhdysvalloissa aloitettiin kehittämään laitteistoa vankeuden vaihtoehdoksi rikoksenuusijoiden päivittäisen toiminnan valvomiseen. Tämän huomattiin antavan mahdollisuuden humanille ja edulliselle vankeuden vaihtoehdolle. Varsinaisen läpimurtonsa sähköinen valvonta teki 1980-luvulla. Vuosikymmenen loppussa sähköistä valvontaa oli käytetty jo yli 30 Yhdysvaltojen osavaltiossa, vaikka sen käyttö olikin vielä melko vähäistä. Myöhemmin sen suosio on kuitenkin kasvanut selvästi Yhdysvaltojen lisäksi myös muissa maissa. Euroopassa sähköisen valvonnan edelläkävijöinä ovat olleet Iso-

Britannia, Hollanti ja Ruotsi. Vankiloiden yliasutus sekä vankeusrangaistusten korkeat kustannukset ovat olleet tärkeitä syitä sähköisen valvonnan yleistymiseen maailmalla. Sähköisellä valvonnalla voidaan tyydyttää vaatimuksia, jotka liittyvät rankaisemiseen sekä kansalaisten suojaamiseen. Lisäksi tuomitun kuntoutumista tukevien toimintojen järjestämisen on todettu olevan helpompaa vapaudessa toimeenpantavissa seuraamuksissa. (Sähköinen valvonta 2007, 7-8.)

Kansainvälisesti sähköistä valvontaa käytetään tyypillisesti ehdollisen vankeuden, ehdonalaisen vapauden ja tutkintavankeuden sekä ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomittavan kotiarestin valvontaan. Käyttötavat ovat kuitenkin erilaisia eri maiden oikeusjärjestelmien välillä. Käyttötavat eroavat toisistaan esimerkiksi siinä, käytetäänkö sähköistä valvontaa alhaisen vai korkean uusimisriskin omaaviin henkilöihin. Lisäksi sähköisen valvonnan käyttötavoilla joko pyritään lisäämään valvontaa tai vähentämään ehdottoman vankeusrangaistuksen käyttöä. Keskeisenä erottavana tekijänä voidaan pitää myös sitä, onko ensisijaisena tarkoituksena vähentää rikollisuutta ja valvonnan ehtojen rikkomista rangaistuksen aikana vai vähentää vankeusrangaistuksen kielteisiä vaikutuksia ja uusintarikollisuutta pitkällä aikavälillä. Suomessa sähköisen valvonnan sovellusalueena ovat vankeusrangaistusten aiheuttamien haittojen vähentäminen sekä kustannussäästöt. Lainvalmistelussa sähköistä valvontaa on perusteltu vankiluvun vähentämisellä, rikoksentekijän yhteiskuntaan sopeuttamisella sekä uusintarikollisuuden vähentämisellä. (Danielsson & Mäkipää 2013.)

Käyttötapoja sähköisellä valvonnan on siis paljon. Sillä voidaan esimerkiksi varmistaa, että valvottava pysyy tietyllä alueella tietyinä aikoina. Vastaavasti sillä voidaan valvoa, että valvottava ei oleskele määrättyllä alueella tai tiettyjen henkilöiden lähetyksillä. Tavallinen valvonnan käyttötapa on kotiarestin tyyppinen seuraamus, jossa koti on määritelty valvottavalle sallituksi liikkumisalueeksi tietyinä vuorokaudenaikoina. Tekniikka mahdollistaa myös gps-satelliittipaikannukseen perustuvan valvottavan jatkuvan paikantamisen. (Sähköinen valvonta 2007, 8.)

Bales ym. (2010) selvittivät Yhdysvaltojen Oikeusministeriölle tehdyssä tutkimuksessa erilaisiin sähköisesti valvottuihin seuraamuksiin tuomittujen henkilöiden valvonnasta karkaamista, ehtojen rikkomista sekä rikosten uusimista. Tutkimuksessa vertailtiin myös gps- ja radiotaajuustekniikalla toimivien valvontamenetelmien vaikutusten eroja. Tutkimuksen mukaan sähköinen valvonta vähensi seuraamuksen riskiä epäonnistua 31 % verrattuna ilman sähköistä valvontaa toteuttaviin seuraamuksiin. Gps-tekniikalla toteutettu valvontajärjestelmä oli tehokkaampi rikkeiden estämisessä radiotaajuustekniikalla toteutettuihin järjestelmiin verrattuna. Sähköisellä valvonnalla oli suurempi vaikutus seksuaalirikoksista sekä huumausaine- ja omaisuusrikoksista tuomittuihin henkilöihin kuin väkivaltarikoksista tuomittuihin henkilöihin. Kuitenkaan valvottavien ikäryhmillä ei ollut merkittäviä eroja sähköisen valvonnan vaikutuksiin. (Bales, Mann, Blomberg, Gaes, Barrick, Dhungana & McManus 2010, VIII-X.)

Suomessa valvotussa koevapaudessa olevien vankien valvonnassa käytetään nykyisin nimenomaan gps-satelliittipaikannusta, joka mahdollistaa tuomitun liikkumisen jatkuvan seurannan. Satelliittipaikannukseen perustuvaa järjestelmää käytetään myös avolaitoksissa sekä vankilasta poistumisluvalla olevien vankien valvonnassa. Valvontarangaistuksessa taas käytetään kotiaarestityyppistä valvontaa, jossa valvotaan tuomitun kotona pysymistä tiettyinä kellonaikoina. Valvontarangaistuksessa käytettävissä laitteistoissa ei ole satelliittipaikannusta, jolla tuomitun liikkumista voitaisiin seurata kodin ulkopuolella. Laitteet toimivat radiotaajuustekniikalla ja reagoivat kotona olemiseen sekä kotoa poistumiseen.

Tukipartio asentaa valvontalaitteet valvontarangaistukseen tuomitun kotiin ennalta sovittuna ajankohtana (Rikosseuraamuslaitos 2013b, 23). Valvontarangaistuksessa teknisinä valvontavälineinä toimivat tuomitun nilkkaan asennettava jalkapanta sekä tuomitun kotiin sijoitettava seurantalaitte. Jalkapannassa on lähetin, joka reagoi seurantalaitteeseen. Näin kotona olemista sekä tuomitulle luodun viikkoaikataulun noudattamista voidaan valvoa. Laitteet toimivat radiotaajuustekniikalla. Laitteista voidaan valvoa, onko tuomittu aikataulun mukaisesti kotona. Mikäli valvottava tulee kotiinsa myöhässä tai poistuu sieltä aikataulussa määriteltyjen kellonaikojen vastaisesti, ohjautuu hälytys aikataulurikkomuksesta välittömästi valvontakeskukseen. (Rikosseuraamuslaitos 2015.) Valtakunnallinen valvontakeskus ottaa vastaan valvontalaitteistosta tulevat hälytykset ja lähettää niistä tiedon tukipartiolle ja tuomitun toimeenpanosta vastuulliselle yhdyskuntaseuraamustoimiston valvojalle. Tukipartiot reagoivat hälytyksiin sekä tekevät ensiselvitykset epäillyissä velvollisuuksien rikkomisissa. (Rikosseuraamuslaitos 2013b, 14-15.)

4 Teoreettinen viitekehys

Yhdyskuntaseuraamukset ovat siviili olosuhteissa suoritettavia rangaistusmuotoja. Niiden vaikutukset tuomitun perhe-elämään eivät luonnollisesti ole yhtä radikaaleja kuin ehdottoman vankeuden. Kuitenkin valvontarangaistuksen kotiarestin tyyppisenä rangaistuksena voisi olettaa koskettavan myös tuomitun perheenjäseniä. Tässä luvussa kerrotaan lyhyesti erilaisista tavoista perheen määrittelemiseen, sekä Rikosseuraamuslaitoksessa tehtävästä perhetyöstä. Lisäksi kappaleessa käydään läpi sosiaalinen tuki teoriaan tukeutuen sekä selitetään rikollisuutta kontrolliteorioita hyödyntäen. Lopuksi kerrotaan valvontarangaistuksesta aiemmin tehtyjen tutkimusten tuloksia.

4.1 Perheen määritelmä

Tilastokeskuksen vuonna 2018 voimassa olevan määrittelyn mukaan perheen muodostavat yhdessä asuvat avio- tai avoliitossa olevat tai parisuhteensa rekisteröineet henkilöt sekä heidän lapsensa. Perhe on myös yksi vanhempi lapsineen. Lisäksi perheenä pidetään avio- ja avo-

puolisoita sekä parisuhteensa rekisteröineitä henkilöitä, joilla ei ole lapsia. Samassa asunnossa asuvat perheen ulkopuoliset henkilöt eivät kuulu perheeseen, vaikka he olisivat sukulaisia. Myöskään yhdessä asuvia sisaruksia tai serkuksia ei pidetä perheenä, eikä heitä lueta perheväestöön kuuluviksi. Samoin samaa sukupuolta olevat ja samassa asunnossa asuvat eivät kuulu perheväestöön. Perhe voi muodostua enintään kahdesta peräkkäisestä sukupolvesta. Jos samassa asunnossa asuu useampia sukupolvia, muodostuu perhe nuorimmasta sukupolvesta lähtien. Lapsiperheitä ovat sellaiset perheet, joissa asuu vähintään yksi alle 18-vuotias lapsi. (Tilastokeskus.)

Väestöliiton Perhebarometrissa on selvitetty suomalaisten käsityksiä perheen koostumuksesta. Kyselyssä vastaajille annettiin 13 erilaista vaihtoehtoa perheistä. Näistä vaihtoehdoista he valitsivat heidän mielestään perheitä kuvaavat vaihtoehdot. Lähes kaikki kyselyyn vastanneista pitivät avioparia tai avoparia ja lapsia perheenä. Vajaa 90 prosenttia ajatteli, että yhdessä asuvat isovanhemmat, vanhemmat ja lapset muodostavat perheen. Noin 70 prosenttia ajatteli, että perhe on myös vanhemmat ja omillaan asuvat aikuiset lapset. Samoin 70 prosenttia määritteli, että perhe on vanhemmat ja lapset sekä muualla asuvat isovanhemmat. Samassa asunnossa asuvia ei sukulaisia pidettiin vain harvoin perheenä, sillä vain reilu 10 prosenttia määritteli heidät perheeksi. Vastausten perusteella näyttää siltä, että lapset ja sukulaisuus ovat tärkeitä elementtejä ihmisten määritellessä perhettä. (Paananen 2007, 26-27.)

Tilastokeskuksen perheen määritelmä on opinnäytetyöni kannalta liian tiukaksi rajattu. Pidän opinnäytetyöni kannalta sukulaisuutta sekä lapsia tärkeinä asioina perhettä määriteltäessä. En pidä oleellisena niinkään sitä, asuvatko he vakituisesti tuomitun henkilön kanssa samassa asunnossa. Opinnäytetyöni kannalta tärkeää on ennen kaikkea se, keitä ihmiset itse pitävät perheenjäseninä. Tämän vuoksi en rajaa ketään tiettyä ryhmää pois määritellessäni perhettä. Myös läheinen ystävä voi kuulua jonkun henkilön perheeseen. Opinnäytetyöni kannalta määritän kunkin henkilön perheeseen kuuluvaksi ne henkilöt, jotka hän on itse nimennyt perheeseensä kuuluvaksi.

4.2 Rikosseuraamuslaitoksen perhetyö

Rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjausten mukaan rangaistusten toimeenpanossa pyritään perhetyöhön ja lapsen oikeudet huomioimaan lähestymistapaan. Nämä otetaan huomioon sekä vankiloiden että yhdyskuntaseuraamustoimistojen työssä. Rikosseuraamusalan perhetyötä tehdään vangin ja asiakkaan näkökulmasta, mutta myös lasten oikeuksiin ja lapsen etuun tulee kiinnittää huomiota. Linjausten pohjana toimivat YK:n yleissopimuksen mukaiset lapsen oikeudet. (Rikosseuraamuslaitos 2013c, 5-6.)

Rikoksesta tuomitseminen ja rangaistuksen suorittaminen koskettavat suurta joukkoa tuomitun lähipiiristä. Vankeusaikana perheen arki muuttuu monin tavoin. Vangittuna oleva puoliso tai vanhempi ei voi osallistua arjesta huolehtimiseen kuin rajoitetusti. Siviilissä olevalle henkilölle jää vastuu arjen asioista. Vankilassa tehdään perhetyötä, jossa ollaan yhteydessä vankien perheenjäseniin. Perhetyön tavoitteena on vähentää vankeudesta aiheutuvia haittoja rangaistuksen suorittamisen aikana. Sen lisäksi perhetyön on tarkoitus edistää vangin perhesuhteiden ylläpitämistä, vanhemmuuden toteutumista sekä yhteiskuntaan palaamista. (Lapintie 2018, 19-21.)

Rikosseuraamuslaitoksen pitää tukea rangaistusta suorittavan vanhemman vanhemmuutta, mikäli sen katsotaan olevan lapsen edun mukaista. Tuomittujen todelliset perhesuhteet selvitetään ja vanhemmuutta tuetaan esimerkiksi keskusteluilla, ryhmätyöskentelyllä, perheleireillä, verkostotapaamisilla ja palveluohjauksella. Rikosseuraamusasiakkaiden läheiset saavat rangaistuksiin liittyvää tietoa Rikosseuraamuslaitoksen sivuilta sekä Kriminaalihuollon tukisäätiön sivustoilta. Rikosseuraamuslaitoksen sivustoilta löytyy myös valvontarangaistusta koskeva esite. (Rikosseuraamuslaitos 2013c, 5-6, 17, 30.)

Yhdyskuntaseuraamustoimistojen työhön on perinteisesti kuulunut perhetyö. Siellä on asiakaina alaikäisiä nuoria ja silloin on tehty yhteistyötä asiakkaan huoltajien kanssa. Valvontarangaistus on uutena rangaistuksena tuonut haasteita perhetyön näkökulmasta yhdyskuntaseuraamustyöhön. Valvontarangaistuksen toimintavelvoitteena voi olla myös lapsen hoitaminen. Tällöin yhdyskuntaseuraamustyössä korostuu lapsi- ja perhetyö. Asiakkaiden vanhemmuutta voidaan tukea eri tavoin. Keskusteluja käydään perheeseen liittyvistä asioista. Tarvittaessa yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijä toimii myös palveluohjaajana neuvomalla asiakasta hakemaan apua oikeasta paikasta. (Rikosseuraamuslaitos 2013c, 1, 17.)

Valvontarangaistukseen tuomitun kanssa työskentelee myös tukipartio. Tukipartiot tapaavat säännöllisesti tuomittua ja tekevät hänelle tarvittaessa päihdetestejä. Näissä tapaamisissa voi tulla esiin myös vanhemmuuteen liittyviä asioita. Tukipartion ensisijaisena tehtävänä ovat rangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvät tehtävät, mutta tukipartiolla tulee kuitenkin olla valmiudet tehdä palveluohjausta myös perheeseen liittyvissä kysymyksissä. (Rikosseuraamuslaitos 2013c, 17.)

4.3 Sosiaalisen tuen teoria

”Yhdyskuntaseuraamuksen tavoitteena on rangaistuksen täytäntöönpanon aikana tukea tuomittua hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi sekä lisätä hänen valmiuksiaan elää rikoksetonta elämää” (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 2§).

Tämä pykälä koskee myös valvontarangaistusta ja tarkoittaa, että pelkkä kontrolli ei riitä, vaan laissa on myös määritelty tavoitteeksi tukea tuomittua. Valvontarangaistukseen tuomittu pystyy jatkamaan opiskelua tai työntekoa rangaistuksen aikana toisin, kuin vankilaan tuomittu vanki. Monella tuomitulla on erilaisia ongelmia eri elämänalueella. Tällaisia voivat olla esimerkiksi päihde- ja mielenterveysongelmat, työttömyys tai koulutuksen puute. Näiden ongelmien kaasaantuminen vaatii usein moniammatillista työskentelyä tuomitun kanssa. Kun tuomittua tuetaan rangaistuksen aikana, hänen mahdollisuutensa sijoittua yhteiskunnan jäseneksi rangaistuksen jälkeen paranevat. Valvontarangaistusta suorittavan asiakkaan kanssa työskentelyyn liittyy olennaisesti tuomitulle annettava sosiaalinen tuki. Tämän vuoksi onkin syytä hieman tarkastella sosiaalisen tuen teorian määritelmää.

Useat tutkijat ovat yrittäneet määritellä sosiaalisen tuen teorian käsitettä useiden vuosikymmenten ajan, mutta edelleenkin sille ei ole olemassa yhtä yksiselitteistä määritelmää. Määrittämisen haasteena ovat käsitteen moniulotteisuus, sekä siihen liittyvä henkilön omaan kokemukseen perustuva ulottuvuus. Sosiaalisen tuen teorialta eroavat toisistaan myös sisällöltään ja lähestymistavoiltaan. (Metteri & Haukka-Wacklin 2010, 55.) Sosiaalisen tuen määritelmässä on yhteistä niiden liittyminen ihmisten välisiin vuorovaikutussuhteisiin. Tuki nähdään syntyvän usein sellaisten suhteiden kautta, joihin ihmisellä on pysyvä suhde. (Gothóni 1990, 11.)

Yksi sosiaalisen tuen teorioista on Kumpusalon (1991) teoria, jonka mukaan sosiaalisen tuen erilaisia muotoja löytyy yhteensä viisi. Nämä Kumpusalon sosiaalisen tuen muodot ovat aineellinen, toiminnallinen, tiedollinen, emotionaalinen sekä henkinen tuki. Aineellisena tukena voi olla esimerkiksi raha tai tavara. Toiminnallisena tukena voidaan ajatella erilaisia asiakkaalle tarjottavia palveluita tai kuntoutusta. Tiedollisessa tuessa painottuvat neuvot sekä opastus. Emotionaalista tukea ovat asiakkaan kannustaminen ja empatian osoittaminen. Viidentenä tuen muotona Kumpusalo pitää henkistä tukea, joka koostuu esimerkiksi yhteisestä aatemaailmasta, uskonnosta tai filosofiasta. (Kumpusalo 1991, 14-16.) Gothóni (1990) erottelee sosiaalisen tuen sisällön mukaan. Hän puhuu henkisestä eli emotionaalista tuesta sekä konkreettisesta eli instrumentaalista tuesta. Henkisellä tuella hän tarkoittaa esimerkiksi palautteen antamista, rohkaisua tai kunnioitusta. Konkreettisella tuella hän taas tarkoittaa rahaa, välineitä tai konkreettista apua. (Gothóni 1990, 12.) Erilaisten tuen muotojen lisäksi sosiaalinen tuki voidaan jakaa viralliseen tukeen ja epäviralliseen tukeen. Virallisen sosiaalityön tarjoajat ovat sosiaalialan ammattilaisia tai muun alan erityiskoulutuksen saaneita. Ystävien, naapureiden tai muiden maallikkojen tarjoama tuki on epävirallista sosiaalista tukea. (Kumpusalo 1991, 14-16; Gothóni 1990, 11.)

Kumpusalo (1991) on selittänyt Casseliin (1976) viitaten sosiaalisen tuen tasoja. Näitä tasoja ovat primaaritaso, sekundaaritaso ja tertiaaritaso, jotka määräytyvät sosiaalisten suhteiden läheisyyden perusteella. Primaaritasoon kuuluvat perhe ja lähimmät uskotut. Sekundaaritasoon kuuluvat ystävät, sukulaiset, työtoverit ja naapurit. Tertiaaritaso on uloin sosiaalisen tuen

tasoista ja siihen kuuluvat tuttavat sekä viranomaiset. Etenkin primaaritason tuella on merkitystä ihmisen terveydelle. Erilaisten järjestöjen tukihenkilöiden antamaa tukea voidaan pitää sekundaaritason tukena. Tertiaaritason tukijärjestelmänä voidaan ajatella olevan esimerkiksi erilaiset sosiaali- ja terveydenhuollon tarjoamat palvelut. (Kumpusalo 1991, 15-16.)

Metteri ja Haukka-Wacklin (2010) ovat selittäneet Pierceen ym. (1996) viitaten sosiaalisen tuen saatavuuden ja vastaanottamisen vaikutuksia ihmisen selviytymiseen. Merkityksellistä on se, että ihmisellä on varmuus avun saamisesta silloin kun hän sitä tarvitsee. Tiedossa oleva sosiaalinen tuki auttaa tilanteiden ennakointiin ja ihminen ei näin koe joutuvansa stressaaviin tilanteisiin kovinkaan usein. Siis jo pelkkä tieto avun olemassaolosta vaikuttaa positiivisesti. Tuki myös vahvistaa selviytymistaitoja ja ihminen ei koe itseään yhtä haavoittuvaksi kuormittavissa tilanteissa. (Metteri & Haukka-Wacklin 2010, 55.)

Sosiaaliseen tukeen liittyy myös sitä laajempi käsite, sosiaalinen pääoma. Sen historia ulottuu 1900-luvun alkuun ja käsitteestä on tullut suosittu muun muassa yhteiskuntatieteen keskusteluissa sen yleistyttyä 1990-luvulla. (Iisakka 2004.) Sosiaalinen pääoma on käsitteenä monitahoinen. Se kytkeytyy sosiaalisiin verkostoihin, normeihin ja luottamukseen. Näillä sosiaalisen rakenteen piirteillä on henkilöiden välistä kanssakäymistä edistävä vaikutus ja ne tehostavat yksilöiden tavoitteiden toteutumista. Ihmisten välillä vallitsevat jatkuvat sosiaaliset siteet ja heidän välinen yhteistyö mahdollistavat luottamuksen syntymisen. Luottamusta voidaan pitää sosiaalisen pääoman selkärankana. Sen myötä osapuolten toiminta muuttuu ennustettavammaksi, joten he eivät toimi petollisesti toisiaan vastaan omaa etua tavoitellen. (Ruuskanen 2001, 1,45.) Juvonen (2017) on todennut Colemaniin (1988) viitaten, että sosiaalinen pääoma tarkoittaa niitä resursseja, jotka tulevat ihmiselle ympäröivistä sosiaalisista rakenteista. Teorian mukaan ihmisen sosiaalinen pääoma rakentuu hänen omista verkostoista, normeista sekä toimijoiden välisistä vastavuoroisista odotuksista, velvoitteista sekä luottamuksesta ja näitä resursseja ihmiset voivat valjastaa käyttöönsä. Keskeistä tässä on, että sosiaalinen rakenne mahdollistaa yksilölle sellaisen toiminnan, johon yksilö ei yksin pystyisi. (Juvonen, 2017, 2-3.)

4.4 Sosiaalisen kontrollin teoria

Rikollisuutta voidaan selittää erilaisilla kriminologisilla teorioilla, joita kutsutaan kontrolliteorioiksi. Näihin klassisiin teorioihin kuuluvat muiden kontrolliteorioiden ohella sosiaalisen kontrollin teoria sekä itsekontrolliteoria. Näissä kahdessa teorioissa rikollisuuden syiden ajatellaan johtuvan eri asioista. Sosiaalisen kontrolliteorian mukaan rikollisuus johtuu ulkoisista tekijöistä. Itsekontrolliteoria taas ajattelee suurimman vaikutuksen olevan yksilössä itsessään. Itsekontrolli ja sosiaalinen kontrolli ovat vahvasti linkittyneet toisiinsa ja onkin keskusteltu siitä, kumman rooli on tärkeämpi rikoskäyttäytymisessä. (Kivivuori ym. 2018, 164-165.)

Kivivuori ym. (2018) ovat todenneet Hirschin (1969) sosiaalisen kontrollin teoriaan viitaten, että ihmiset rikkoisivat sääntöjä, mikäli heitä ei kontrolloitaisi. Rikollisuuden vaihtelua selitetään kontrollin läsnäololla tai sen poissa olemisellä. Sosiaalinen kontrolli voi olla virallista tai epävirallista. Virallista sosiaalista kontrollia ovat kaikki valtion ja julkisen vallan toteuttamat toimet. Lakien lisäksi virallisia sosiaalisen kontrollin muotoja voivat olla esimerkiksi poliisin harjoittama järjestyksen valvonta tai koulun harjoittama kontrolli oppilaita kohtaan järjestyssääntöjen muodossa. Epävirallinen sosiaalinen kontrolli on paljon monimuotoisempaa. Tällaisia kontrollin muotoja ovat tyypillisesti vanhempien harjoittama valvonta lapsia kohtaan sekä parisuhteen, työn ja koulutuksen merkitys rikollisuutta kontrolloivina tekijöinä. (Kivivuori ym. 2018, 164-165, 171.)

Kivivuori ym. (2018) ovat selittäneet Hirschin (1969) esiin nostamat klassisen sosiaalisen kontrollin teorian neljä ulottuvuutta, joilla on olennainen vaikutus rikoskäyttäytymiseen. Näiden neljän ulottuvuuden heikentyminen tai puuttuminen lisää riskiä rikosten tekemiseen. Nämä sosiaalisen kontrollin ulottuvuudet ovat tunnepohjainen side, motivoitunut sitoutuminen institutionaalisiin rakenteisiin, ajan käyttäminen laillisiin toimintoihin sekä lain noudattamiseen liittyvät uskomukset. Sosiaalisen kontrollin teoria ajattelee näiden kontrollin ulottuvuuksien rajoittavan yksilön taipumusta oman tarpeentyydytyksen vuoksi tapahtuvaan normien rikkomiseen. Keskeisimpiä sosiaalisen kontrollin instituutioita ovat parisuhde, työpaikka sekä koulutus. Riittävän vahva side tämäntyyppisiin asioihin vähentää rikollisuutta. Kriminologiassa ajatellaan, että sosiaalisen kontrollin piirissä oleminen vähentää rikollisuutta. Ajatellaan myös, että rikollisuuden vähenemistä edeltää sosiaalisen kontrollin piiriin pääseminen. (Kivivuori ym. 2018, 165-166, 171-172.)

Laine (2014) pohtii sosiaalisen kontrollin teoriaa selittäessään, että kaikki ihmiset ovat potentiaalisia rikollisia. Silti rikoksia tekevät erityisesti ne yksilöt, jotka ovat vapaita kontrolloivan yhteisön ihmissuhteista ja instituutioista. Syy rikollisuuteen on siis siinä, että ei ole rikollisuutta estävää tekijää. Selittääkö pelkkä kontrollin puute kuitenkin kaiken poikkeavuuden ja rikollisuuden? Voidaanko ajatella, että lähiyhteisöstä irrallaan oleminen onkin seurausta poikkeavien tekojen tekemisestä? Toisaalta voidaan myös ajatella, että järjestäytyneeseen rikollisuuteen kuuluva henkilö voi olla hyvinkin tiiviisti kiinnittynyt perinteisiin instituutioihin, tai uskonnollisiin instituutioihin kiinnittynyt henkilö saattaa syyllistyä mitä vakavimpiin rikoksiin. (Laine 2014, 120.)

4.5 Itsekontrolliteoria

Kivivuori ym. (2018) ovat selittäneet amerikkalaisiin kriminologeihin Gottfredsoniin ja Hirschiin (1990) viitaten, että itsekontrolliteorian mukaan rikoskäyttäytymisen suurimpana syynä nähtiin alhainen itsekontrolli. Aikaisemmin rikollisuutta oli selitetty lähinnä rakenteellisilla tekijöillä,

kuten heikolla sosiaalisella asemalla ja vähäisellä sosiaalisella kontrollilla. Itsekontrolliteorian mukaan alhainen itsekontrolli aiheuttaa yksilön ajautumista heikompaan sosiaaliseen asemaan ja sosiaalisen kontrollin ulottumattomiin sekä lisää todennäköisyyttä rikosten tekemiseen. Heikko itsekontrolli aiheuttaa lyhytnäköistä ja impulsiivista käyttäytymistä sekä kyvyttömyyttä lykätä tarpeentyydytystä. Rikokset antavat mahdollisuuden välittömään tarpeiden tyydyttämiseen. Niiden tekeminen on helppo ja yksinkertainen keino saavuttaa päämäärä. Alhainen itsekontrolli viittaakin ahkeruuden ja sinnikkyuden puutteeseen. Heikolla itsekontrollilla varustetut henkilöt tekevät mieluummin fyysisiä kuin henkisiä ponnisteluja. Rikokset eivät useinkaan tarjoa pitkän tähtäimen hyötyä, mutta vaikeuttavat sitoutumista työhön tai perheeseen. Heikko itsekontrolli on haittana suunnitelmalliseen elämään ja rikokset antavat mahdollisuuden tarpeiden tyydyttämiseen vähällä vaivalla ilman sen suurempaa suunnittelua. (Kivivuori ym. 2018, 145-155.) Kaikki itsekontrollin puutteesta johtuvat teot eivät kuitenkaan ole rikollisia, vaikka niitä tekemällä tavoitellaankin välitöntä mielihyvää. Alhaisen itsekontrollin omaavilla henkilöillä voi olla taipumus esimerkiksi runsaaseen alkoholin käyttöön, uhkapeleihin tai luvattomaan seksiin. (Laine 2014, 121.)

Alhainen itsekontrolli on melko pysyvä ominaisuus ja se kehittyy perimän ja ympäristön vuorovaikutuksessa yksilön elämän aikana. Lapsuudessa alhainen itsekontrolli voi ilmetä kiukutteluna, tönimisenä sekä myöhemmällä iällä näpistelemisenä. Aikuisena se voi ilmetä päihteiden käyttönä sekä vakavampina rikoksina. Heikko itsekontrolli lisää rikollisen käyttäytymisen riskiä ja hankaloittaa rikollisuudesta irtautumista. Itsekontrollin parantamiseen voidaan kuitenkin vaikuttaa psykososiaalisen kuntoutuksen avulla. Jos alhaisen itsekontrollin todetaan johtuvan aktiivisuuden ja tarkkaavaisuuden häiriöstä, sen parantamiseen voidaan käyttää myös lääkehoitoa. Kuitenkin todetaan, että alhainen itsekontrolli on melko pysyvä yksilön ominaisuus. Itsekontrollin vaikutus rikosten tekemiseen on usein tilanne sidonnaista. Tämän vuoksi tilannetorjunta on tärkeää. Rikosten tekemistä vaikeuttamalla voidaan suojella sekä rikosten uhreja, että mahdollisia tekijöitä. (Kivivuori ym. 2018, 145-155.)

Valvontarangaistuksen toimintavelvoitteena voidaan käyttää erilaisia kuntouttavia ohjelmia, joilla voidaan vaikuttaa yksilön itsekontrolliin. Ongelmana tämän tyyppisten ohjelmien käyttämiselle valvontarangaistuksessa on kuitenkin se, että valvontarangaistuksen kesto on usein lyhyt. Muutamasta viikoista pariin kuukauteen kestävässä toimeenpanoissa ohjelmia ei juurikaan ehditä käyttää. Pitempikestoisissa täytäntöönpanoissa kuntouttavia ohjelmia on kokemuksen mukaan kuitenkin käytetty. Valvontarangaistuksen yhtenä tarkoituksena voidaan ajatella rikosten tekemisen estämistä rangaistuksen aikana. Tällä viitataan juuri tilannetorjuntaan.

4.6 Valvontarangaistukseen liittyviä tutkimuksia

Valvontarangaistus on Suomessa rangaistusmuotona uusi. Se otettiin käyttöön syksyllä 2011. Ehkä siitä johtuen tutkittua kotimaista tietoa valvontarangaistuksesta on hyvin vähän saatavilla. Valvontarangaistukseen liittyen on tehty muutamia pro gradu- tutkielmia. Lisäksi vuonna 2018 on tekeillä valvontarangaistukseen liittyvä väitöstutkimus. Valvontarangaistukseen liittyvissä tutkimuksissa todetut vaikutukset eivät ole pelkästään rangaistuksen aikaisia vaikutuksia. Valvontarangaistus on vaikuttanut myös rangaistuksen jälkeiseen aikaan, sekä sen vaikutukset ovat voineet ulottua tuomitun henkilön lisäksi myös hänen lähipiiriinsä. Seuraavaksi olen kertonut aiemmin tehtyjen tutkimusten tuloksista, jotka liittyvän valvontarangaistuksen suorittamisen tuomiin merkityksiin tuomitulle sekä hänen perhe-elämälle.

Koskinen (2017) on tarkastellut tutkielmassaan, miten valvontarangaistukseen sisältyvä kontrolli vaikuttaa tuomitun arkeen. Lisäksi hän on tarkastellut rangaistukseen tuomituille aiheutuvia hyötyjä ja haittoja sekä valvontarangaistukseen tuomitun omia näkemyksiä valvontarangaistuksesta. Hän on tehnyt tutkielmansa haastatteleamalla kahdeksaa valvontarangaistuksen suorittajaa tai sen jo suorittanutta henkilöä. Hänen tutkielmansa mukaan valvontarangaistuksella on paljon vaikutuksia rikoksentekijän elämään. Rangaistus nähdään ensisijaisesti negatiivisena, mutta sen tuomat muutokset eivät ole pelkästään negatiivisia. Yhtenä positiivisena asiana oli kokemus valvontarangaistuksesta ja varsinkin siviilipalvelusta kieltäytyneille rangaistus näyttäytyi uutena kokemuksena. Positiivisena asiana Koskinen toi myös esille, että tuomitut olivat oppineet valvontarangaistuksen aikana uusia asioita. Uutena opittuna asiana olivat kiinteät rutiinit, joilla oli terveyttä parantava vaikutus esimerkiksi parantuneen ruokailun ja unirytmien kautta. (Koskinen 2017 62-63.)

Kuha (2014, 61) on tehnyt tutkielman, jossa hän käsittelee valvontarangaistusta oikeuskäytännössä. Hänen mukaansa suhdetta puolisoon sekä lapsiin on helpompaa ylläpitää kotona suoritettavassa rangaistuksessa verrattuna ehdottomaan vankeuteen. Myös Koskinen (2017) kertoo, että valvontarangaistuksessa sosiaalisten verkostojen ylläpitäminen onnistuu helpommin verrattuna vankilaan. Läheisiä ja tuttuja voi tavata vapaasti toisin, kuin vankilassa tapaamiset olisivat rajoitettuja. Lisäksi asunnon säilyttäminen on valvontarangaistuksen suuri etu. Valvontarangaistukseen tuomittu voi asua normaalisti kotonaan ja pystyy käymään töissä tai opiskelemaan lähes normaalisti. Positiivisena asiana on myös päihdeettömyysvelvoite. Valvontarangaistus antaa mahdollisuuden katkaista päihdekierteen, mikä onkin useiden tuomittujen kohdalla erittäin tärkeä asia. (Koskinen 2017 63-64.) Myöskään Kuhan (2014, 75) mielestä valvontarangaistus ei vaaranna tuomitun sosiaalisia suhteita läheskään samalla tavalla, kuin vankilaan joutuminen ja valvontarangaistukseen tuomitsemisen ei ajatella vaikeuttavan perhesiteitä. Hän on todennut myös, että rikoksettomassa elämäntavassa pysymistä auttavat työpaikan, asunnon ja opiskelupaikan säilyminen, sekä tuomitun taloudelliset menetykset ovat huomattavasti vähäisempiä vankeusrangaistusta suorittavaan verrattuna.

Toisaalta Linderborg ym. (2015) kertovat tutkimuksessaan valvontarangaistusta suorittavan kokeneen, kuinka valvontarangaistus vaikuttaa hänen itsensä lisäksi myös samassa asunnossa asuvaan perheeseen. Tämän tutkimuksen tekijät ovat käsitelleet vankeuden ja yhdyskuntaseuramusten laatutekijöitä Rikosseuraamuslaitoksessa ja siihen on muun muassa haastateltu yhdyskuntaseuraamustoimiston valvontarangaistusta suorittavia henkilöitä. Tutkimuksesta käy ilmi, että tämä rangaistuksen toissijainen vaikutus koskettaa perheenjäsentä aikataulun noudattamisena. Jos tuomittu haluaa perheensä kanssa yhteistä kodin ulkopuolista aikaa, joutuu perheenjäsenen noudattamaan myös tuomitun aikataulua. Tuomittu kertookin, että perheen yhteisistä arkitoiminnoista ei pysty nauttimaan niin paljoa, koska pitää koko ajan kytätä kelloa. Myös tukipartion valvontakäynnit voivat aiheuttaa kireyttä suorittajan ja perheenjäsenen välillä. Perheenjäsen voi kokea, että tukipartio tarkkailee myös häntä. Valvontarangaistuksen suorittamisella on koettu olevan haittaa myös lapsen tapaamisoikeuteen. Lapsen kanssa ei voida lähteä aikataulun vuoksi ulos silloin, kun lapsi haluaisi. (Linderborg, Blomster, Muiluvuori, Tyni & Laurila 2015, 208, 227.)

Valvontarangaistuksen negatiivisista vaikutuksista Koskinen (2017) mainitsee aikataulujen tarkan noudattamisen, joka tuo tuomituille kiireen tunnetta ja stressiä. Liikkumista joudutaan valvontarangaistuksen aikana rajoittamaan karsimalla erilaisia menoja tai tapahtumia. Valvontarangaistuksen myötä elämä saattaa muuttua rutinoituneeksi, koska elämästä jää pois spontaanisuus. Tämä voidaan kokea passivoivana ja laitostavana, vaikka passivoituminen on ristiriitaista valvontarangaistuksen tavoitteisiin. (Koskinen 2017, 64-65.) Myös Linderborg ym. (2015) kertovat valvontarangaistuksen suorittajan kokeneen, että valvonnan tiukkuus korostuu erityisesti aikataulujen noudattamisessa. Tällöin valvontarangaistuksessa on koettu olevan enemmän rangaistuksellisia kuin kuntouttavia päämääriä. Toisaalta valvonnan tiukkuus on kuitenkin hyväksytty ja sen ajatellaan palvelevan omaa elämänmuutosta. (Linderborg ym. 2015, 194.)

Killias ym. (2010) ovat tehneet tutkimuksen, jossa he ovat vertailleet sähköisesti valvotun kotiarestityyppisen rangaistuksen ja yhdyskuntapalvelun vaikutuksia uusintarikollisuuteen. Tässä Sveitsissä tehdyssä tutkimuksessa on seurattu rikosten uusimista kolmen vuoden ajalta vapautumisen jälkeen. Tutkimuksen mukaan sähköisesti valvotun kotiarestin jälkeen uusintarikollisuus oli hieman pienempi kuin yhdyskuntapalvelua suorittaneilla. Sähköisesti valvottu kotiaresti saattoi vähentää rikoksen uusimista yhdyskuntapalveluun verrattuna, mutta vahvaa näyttöä seuraamuksia vertaillessa tästä ei saatu. Kotiarestiin tuomitut ovat voineet kuitenkin hyötyä siitä, että he ovat kodin ulkopuolisen liikkumisen rajoittamisen vuoksi viettäneet enemmän aikaa perheensä kanssa kotona. Sähköisesti valvottu kotiaresti on saattanut olla tehokasta myös sen vuoksi, että se on rajoittanut tuomitujen kontakteja muihin rikosentekijöihin. Yhdyskuntapalvelu taas suoritetaan usein yhdessä muiden rikosentekijöiden kanssa. (Killias, Gilliéron, Kissling & Villettaz 2010, 12-13.)

5 Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa esittelen opinnäytetyön tavoitteet sekä tutkimuskysymykset ja kerron tutkimuksen toteuttamisesta. Siihen liittyvät tutkimusmenetelmän esitleminen sekä aineiston kerääminen ja analysointi sekä opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus. Minulle oli itsestään selvyyttä, että tulen tekemään opinnäytetyöni valvontarangaistukseen liittyen. Opintojen edetessä mietin, minkä näkökulman valvontarangaistukseen ottaisin. Valvontarangaistus oli minulle tuttu työni puolesta, joten taustatietoa minulla oli entuudestaan. Samoin minulla oli kiinnostusta aiheen tutkimiseen. Hiljalleen opintojen edetessä minulle alkoi syntyä idea perheen näkökulman yhdistämisestä opinnäytetyöhön.

Valvontarangaistus on kotona suoritettava rangaistusmuoto ja kotona asuu usein tuomitun lisäksi myös muita perheenjäseniä. Toisaalta olen halunnut koko ajan tuoda esille myös tuomitun näkökulmaa. Näitä ajatuksia työstämällä päädyin ratkaisuun tutkia valvontarangaistuksen merkityksiä tuomitun perhe-elämään rangaistuksen täytäntöönpanon aikana nimenomaan tuomitun näkökulmasta. Muiden perheenjäsenten näkökulmat saattaisivat poiketa tästä, mutta rajasin ne pois opinnäytetyöstä. Halusin myös ottaa opinnäytetyöhöni työelämän kehittämisen näkökulman, jonka olen huomioinut tutkimuskysymyksiä laatiessani.

5.1 Tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Tieteen ja tutkimuksen tavoitteiden painotukset eivät ole yksimielisiä. Tieteen tavoitteena voidaan ajatella olevan totuuden paljastaminen. Toisaalta tiede voi olla myös väline, joka palvelee ihmistä tai yhteiskuntaa. Tieteessä tavoitteena on siis pyrkiä totuuteen sekä etsiä soveltamiskelpoista tietoa ja yleisenä päämääränä on kartuttaa todellisuutta koskevaa tietoa. Kun tieteelliset teoriat ovat vahvemmin perusteltuja ja lähempänä totuutta, niin voimme paremmin nojautua niihin toiminnassamme. (Niiniluoto, 1984, 60-74.)

Tutkimuskysymysten asettelu vaikuttaa siihen, millaiset vastaukset aineistosta saadaan (Kananen 2014, 36). Halusin tuoda valvontarangaistuksen suorittajien oman näkökulman esille. Valvontarangaistus on kotona suoritettava intensiivinen rangaistusmuoto, jonka voisi olettaa vaikuttavan myös tuomitun perhe-elämään. Halusin tälle olettamukselle opinnäytetyöstä saatua tietoa. Tutkimuskysymykset tein vastaamaan opinnäytetyön tavoitetta mahdollisimman tarkasti. Tavoitteena oli tutkia valvontarangaistuksen vaikutuksia tuomitun perhe-elämään rangaistuksen täytäntöönpanon aikana. Tuloksia on tarkoitus hyödyntää valvontarangaistuksen täytäntöönpanoissa tuomitun perhe-elämän huomioimisessa. Tämän vuoksi toiseen tutkimuskysymykseen liittyä kehittämisen näkökulma.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

Millaisia merkityksiä valvontarangaistuksella on tuomitun perhe-elämään rangaistuksen täytäntöönpanon aikana?

Millä tavoin tuomitun perhe-elämä voidaan huomioida paremmin valvontarangaistuksen täytäntöönpanon aikana?

5.2 Tutkimusmenetelmä

Käytin opinnäytetyössäni kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää. Laadullinen tutkimus tarkoittaa sellaisia tutkimuksia, joissa tutkimusaineisto on verbaalista ja se tehdään ilman numeraalisia menetelmiä tai muita määrällisiä keinoja (Uusitalo 2001, 79). Laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan yksittäistä tapausta ja se antaa uuden tavan ymmärtää tutkittavaa ilmiötä. Siinä pyritään saamaan mahdollisimman paljon tietoa yhdestä havaintoyksiköstä. Tutkimuksen tuloksia ei voida yleistää, koska ne ovat päteviä vain tutkimuskohteen osalta (Kananen 2014, 19.)

Lähtökohtana laadullisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen ja siihen sisältyvä ajatus todellisuuden moninaisuudesta. Toisiaan muovaavista tapahtumista on mahdollista löytää monen suuntaisia suhteita. Laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja pyrkimyksenä on löytää tai paljastaa tosiasioita eikä niinkään todentaa jo olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161.)

Tavoitteena laadullisessa tutkimuksessa on aineiston teoreettinen edustavuus. Aineistosta tulee löytyä tutkimusongelman kannalta olennaiset piirteet. Aineiston kerääminen, käsittely sekä analysointi kietoutuvat laadullisessa tutkimuksessa tiiviisti toisiinsa. Jossain vaiheessa aineisto kylläännyy, jolloin uudet tapaukset eivät enää nosta esiin uusia piirteitä. Analyysi on vahvasti aineistosidonnainen. Sen tulee olla systemaattista, eikä aineistoa tulkittaessa keskitytä satunnaisiin poimintoihin. Laadullisen tutkimuksessa tarkoituksena on myös teorioiden kehittäminen. (Uusitalo 2001, 79-82.)

5.3 Teemahaastattelu

Tein haastattelut opinnäytetyöhöni teemahaastattelun menetelmällä. Se on Kananen (2014, 70) mukaan käytetyin haastattelumuodoista. Teemahaastattelu vastaa hyvin moniin kasvatukseen ja yhteiskuntatieteellisiin tutkimuksiin. Teemahaastattelun teemat eli aihepiirit laaditaan etukäteen, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys saattavat vaihdella. Lisäksi kysymyksiä voidaan tarkentaa haastattelun edetessä. (Hirsjärvi ym. 2009, 208.)

Teemahaastattelun menetelmällä pyritään ymmärtämään ja saamaan käsitys tutkittavasta ilmiöstä. Ilmiössä ovat mukana ihminen sekä hänen toimintansa ja ilmiötä pyritään avaamaan teemojen avulla. Kysymyksestä tutkija saa pienen palasen ymmärrystä, josta nousee uusia kysymyksiä. Yksittäiset vastaukset ovat osa kokonaisuutta, joilla tutkija rakentaa analysointivaiheen kautta ymmärrystä tutkimuskohteesta. Vastausten avulla on tarkoitus rakentaa yksityiskohdista kokonaiskuva. (Kananen 2014, 72.)

Haastattelutilanne on ihmisten välinen vuorovaikutustapahtuma, jossa haastateltava kertoo tutkijalle ilmiöstä. Riippuu hyvin paljon haastattelijan taidoista, kuinka paljon haastateltavasta saadaan selville. Luottamuksellinen ilmapiiri on tärkeä ja se saadaan kunnioittavalla, arvostavalla sekä kiinnostuneella asenteella. On pyrittävä antamaan haastateltavalle kuva, että haastattelulla on häneen positiivinen vaikutus. Hän voi ajatella, että kerrankin häntä kuunnellaan ja ymmärretään. Haastateltavan mielipiteitä ei saa kyseenalaistaa, eikä myöskään saa esittää omia käsityksiä haastateltavalle. Tutkimustulokset tulee olla luottamuksellisia sekä haastateltavan anonymiteetti tulee säilyttää. (Kananen 2014, 72.)

Teemahaastatteluun laaditaan kysymysrunko teoreettista viitekehystä hyödyntäen. Kysymykset ovat pääasiassa avoimia kysymyksiä, koska ne tuottavat enemmän ja laajempaa tietoa sekä ymmärrystä verrattuna suljettuihin kysymyksiin. Haastattelut nauhoitetaan, koska muistiinpanojen kirjoittaminen rikkoisi vuorovaikutustilanteen. Tällöin haastattelijan huomio kiinnittyisi muistiinpanojen tekemiseen sekä tutkittavan huomio haastattelijan kirjoittamiseen. (Kananen 2014, 79, 85.)

5.4 Aineiston keruu ja teemahaastattelun toteutus

Minulla oli tavoitteena haastatella yhteensä viisi valvontarangaistuksen suorittajaa. Kuten olen aikaisemmin jo maininnut, valvontarangaistus ei ole saavuttanut rangaistusmuotona sitä suosiota, mikä sille ennen rangaistuksen käyttöönottoa arvioitiin. Koska opinnäytetyö rajattiin tiukasti koskemaan pelkästään Oulun yhdyskuntaseuraamustoimiston sekä Kokkolan toimipaikan valvontarangaistuksen suorittajia, kohderyhmään sopivien ja haastatteluun suostuvien henkilöiden löytäminen toi omat haasteensa. Tästä johtuen haastattelujen tekeminen ajoittui suhteellisen pitkälle ajalle. Vertailun vuoksi mainittakoon, että vuonna 2017 näissä toimistoissa täytäntöön pantaviksi tuli yhteensä 22 valvontarangaistuksen toimeenpanoa (Rikosseuraamuslaitos 2018b). Koko valtakunnassa vuonna 2017 täytäntöön pantaviksi tulleita valvontarangaistuksia oli yhteensä 246 (Rikosseuraamuslaitos 2017a, 45). Olin varautunut jo opinnäytetyöni suunnitelmassa siihen, että haastattelujen tekemiseen voi mennä noin puoli vuotta aikaa. Puolella vuodella en kuitenkaan saanut tehtyä aivan suunniteltua määrää haastatteluita. Päädyin lopulta neljään haastatteluun.

Laadullisessa tutkimuksessa tulee kiinnittää huomiota tutkittavien valintaan, sillä väärät valinnat voivat johtaa jopa väärään tutkimustulokseen. Tutkimukseen valittujen henkilöiden tulisi tietää mahdollisimman paljon tutkittavasta ilmiöstä. Kuitenkin joissakin tapauksissa valinnanvaraa tutkimukseen valittavista henkilöistä ei tutkimusasetelmasta johtuen juurikaan ole. (Kananen 2014, 97.) Valitsin haastateltavat opinnäytetyöhöni suunnitelmallisesti kohderyhmään soveltuvista sekä haastatteluun suostuvista henkilöistä, jotta saadut tulokset vastaisivat mahdollisimman hyvin opinnäytetyön tarkoitusta. Jouduinkin miettimään hyvin tarkasti, keneltä kysyin haastattelua ja kenet rajasin kohderyhmän ulkopuolelle. Tämä vaikutti myös siihen, että jäin hiukan alkuperäisestä tavoitteestani haastateltavien määrän suhteen.

Keräsin aineiston haastattelemalla teemahaastattelun menetelmää käyttäen neljää valvontarangaistuksen suorittajaa. Haastattelut nauhoitin siihen tarkoitukseen hyvin soveltuvalla tallentimella. Pyysin haastattelua yhteensä viideltä henkilöltä, mutta yksi henkilö kieltäytyi haastattelusta. Tein haastattelut aivan rangaistuksen täytäntöönpanon loppuvaiheessa tai vaihtoehtoisesti rangaistuksen päättymisen jälkeen. Tällä varmistin, että haastateltavat olivat saaneet mahdollisimman paljon tietoa tutkittavaan ilmiöön liittyen. Yksi haastateltavista oli suorittanut useamman kuin yhden valvontarangaistuksen toimeenpanon. Tällöin haastattelussa hyödynnettiin myös aikaisemmassa toimeenpanossa ilmenneitä seikkoja. Haastattelut suoritin huhtikuun ja syyskuun välisenä aikana vuonna 2018. Suoritin kolme haastattelua haastateltavien kotona ja yhden haastattelun haastateltavan työpaikalla. Suhtauduin joustavasti haastateltavien toivomuksiin haastattelupaikan suhteen ja kaikki ehdottivatkin haastattelun tekemistä kotona. Haastattelut sovittiin etukäteen niin, että ketään perheenjäseniä ei ollut haastatteluhetkellä paikalla. Yksi haastateltavista ilmoitti myöhemmin, että perhe onkin sovittuun aikaan paikalla ja haastattelu muutettiin toteutettavaksi hänen työpaikallaan, jossa oli siihen tarkoitukseen hyvin soveltuvat tilat. Haastattelujen suorittamisesta yhdyskuntaseuraamustoimiston tiloissa oli sovittu opinnäytetyösopimuksessa Oulun yhdyskuntaseuraamustoimiston johtajan kanssa, vaikka todellisuudessa ne hoituivatkin muulla tavoin. Tutkimuslupa haastatteluihin on saatu Oulun yhdyskuntaseuraamustoimiston johtajalta 18.4.2018 ja se löytyy liitteenä opinnäytetyön lopusta (liite 1). Opinnäytetyössä en ole käyttänyt Rikosseuraamuslaitoksen asiakasrekisteritietoja ja olen kertonut tämän myös haastateltaville.

Teemahaastatteluun valitsin neljä teemaa eli aihepiiriä, jotka kytkeytyivät opinnäytetyön teoriapohjaan. Teoriapohja jakautui perheeseen, sosiaaliseen tukeen sekä kontrolliin. Nämä kaikki kolme aihepiiriä olivat haastatteluissa erillisinä teemoina eli keskustelun aiheina. Nämä teemat antoivat vastauksen tutkimuskysymykseen, millaisia merkityksiä valvontarangaistuksella on tuomitun perhe-elämään rangaistuksen täytäntöönpanon aikana. Ensimmäisenä teemana oli siis perhe. Avasin teemaa haastattelurungossa teemaan liittyvillä lisäkysymyksillä sekä keskustelun aiheilla. Toisena teemana oli sosiaalinen tuki ja siihen olin myös miettinyt ennakkoon kysymyksiä sekä keskustelunaiheita. Kolmantena teemana oli kontrolli ja sen mahdolliset merkitykset tuomitun perhe-elämään. Neljänteen teemaan liittyi toimintojen kehittäminen. Siihen olin

tehnyt kysymysrunгон kehittämisen näkökulmasta kaikkiin kolmeen aikaisempaan teemaan liit-
tyen. Neljännen teeman tarkoituksena oli siis saada vastaus tutkimuskysymykseen, miten tuo-
mitun perhe-elämä voidaan huomioida paremmin valvontarangaistuksen täytäntöönpanon ai-
kana. Teemahaastattelun kysymysrunko löytyy liitteenä tämän opinnäytetyön lopusta (liite 2).

5.5 Aineiston analyysi

Haastattelujen jälkeen tein litteroinnin eli purin nauhoitukset kirjoitetuksi tekstiksi. Jokaisen
haastattelun litteroin omaksi tiedostoksi. Litteroinnit pyrin tekemään mahdollisimman tarkasti
sanasta sanaan. Litteroitua aineistoa kertyi yhteensä 50 sivua fontin ollessa 10 Trebuchet MS ja
rivivälin 1,0. Käytin litteroinnissa itsestäni merkintää (T) ja haastateltavista (A), (B), (C), (D)
haastattelun aikajärjestyksen mukaisesti. Tauot sekä kesken jääneet lauseet merkkasin tekstiin
kolmella pisteellä. Pitempiä taukoja tai äänenpainoja kirjasin tekstiin (mieltii), (vastaa painok-
kaasti) tai muulla tilannetta parhaiten kuvaavalla ilmaisulla. Myös päälle puhumisen kirjasin
tekstiin (puhuu päälle). Joskus haastateltavat nimesivät haastattelussa henkilöitä. Tällöin kir-
jasin pelkästään nimimerkin tai muun parhaiten henkilöä kuvaavan ilmaisun (SS), (valvoja).
Joskus myös äänenpainoilla sekä muilla puheilmaisuuksiin liittyvillä seikoilla voi olla merkitystä
(Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1996, 163). Tämän vuoksi merkkasin myös niitä tekstiin
ja sain näin tekstistä paremmin tulkittavaa pelkkään kirjoitettuun tekstiin verrattuna.

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analyysia tapahtuu kaikissa vaiheissa ensilukemisesta al-
kaen, joten analyysia ei voida erottaa omaksi vaiheekseen. Kirjoitettu aineisto luetaan mah-
dollisimman tarkasti, jotta tekstin keskeiset elementit alkavat hahmottua. Aineistoa luettaessa
voidaan käyttää eri värejä ja alleviivauksia sekä reunamerkintöjä jäsentämään tekstin sisältöä.
Tekstiä tulkittaessa merkityksiä perustellaan tieteelliseen tutkimukseen viitaten ja uskottavuus
tulee perusteluiden riittävyydellä sekä pätevyydellä. (Syrjälä ym. 1996, 163-164, 166.)

Teemoittelu on yksi teemahaastattelun analysointitavoista. Siinä kunkin teeman alle kootaan
haastatteluista esiin nousseet ja teemoihin liittyvät kohdat. (Kananen 2008, 91.) Tulostin litte-
roidut tekstit, jonka jälkeen luin ne useaan kertaan. Tämän jälkeen etsin teemoittelua hyväksi
käyttäen tekstistä olennaisia vastauksia tutkimuskysymyksiini. Vastaukset merkitsin tekstiin yli-
viivaten ne teemojen mukaisesti eri väreillä. Esimerkiksi perheteemaan liittyvät vastaukset yli-
viivasin tulostettuun tekstiin vihreällä värillä. Tarvittaessa yliviivasin tekstistä myös laajemman
keskustelukokonaisuuden, koska näin vastaus oli usein helpommin tulkittavissa.

Sisällönanalyysin tavoitteena on tuottaa tutkittavasta ilmiöstä sanallinen ja selkeä kuvaus. Sen
vaiheisiin kuuluvat redusointi, klusterointi ja abstrahointi. Redusoinnissa aineisto pelkistetään,
eli alkuperäisistä ilmaisuista luodaan pelkistettyjä ilmaisuja. Klusteroinnissa pelkistetystä ai-
neistosta etsitään samanlaisuuksia ja eroavaisuuksia. Samaa asiaa kuvaavat käsitteet ryhmi-

tellään ja nimetään sisältöä kuvaavalla yhteisellä nimittäjällä. Abstrahoinnissa erotellaan toisistaan oleellinen ja epäoleellinen tieto sekä muodostetaan teoreettinen käsitteistö. (Kananen 2008, 94.)

Teemoittelun jälkeen jatkoin analysointia sisällönanalyysin keinoin. Ensin tein redusoinnin, eli pelkistin aineiston teemoittain. Teemoja olivat siis perhe, sosiaalinen tuki, kontrolli ja kehittäminen. Loin jokaiselle teemalle oman tiedoston Excel-taulukoon. Kokosin sinne kunkin teeman mukaiset vastaukset tai laajemman keskustelukokonaisuuden, jotka olin aiemmin ylivivannut litteroidusta tekstistä teemojen mukaisilla väreillä. Taulukoissa muodostin haastatteluiden alkuperäisistä ilmaisista niitä mahdollisimman hyvin kuvaavan pelkistetyn ilmaisun. Opinnäytetyön lopussa on esimerkki kehittämiseen liittyvän teeman alkuperäisten ilmaisujen redusoinnista eli pelkistämisestä (liite 3).

Seuraava vaihe analyysissä oli klusterointi eli ryhmittely, jossa etsin pelkistetyistä ilmaisista samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Kokosin samaa tarkoittavat pelkistetyt ilmaisut taulukon samaan laatikkoon ja muodostin niille mahdollisimman hyvin ilmaisuja kuvaavan yhteisen nimittäjän. Opinnäytetyön lopussa on esimerkki tästä ryhmittelystä, jossa aiemmin muodostamilleni pelkistetyille ilmaisulle on muodostettu yhteisiä nimittäjiä (liite 4).

Ryhmittelyn jälkeen tein abstrahoinnin, jossa erottelin tutkimuksen kannalta oleellisen ja epäoleellisen tiedon toisistaan. Tämän jälkeen teoreettinen käsitteistö oli valmiina ja sain siitä teemojen mukaisia vastauksia, joista keskeisimmät vastaukset olen esittänyt tutkimustuloksina. Tulosten esittelyssä olen hyödyntänyt haastatteluiden alkuperäisiä ilmaisuja, joilla olen havainnollistanut tutkimustuloksissa tehtyä analyysyä.

5.6 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tieteellisen työn luotettavuus määritellään luotettavuusmittareiden avulla. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden tarkastelu tehdään arvioimalla, koska sitä ei voida laskea samalla tavalla kuin määrällisessä tutkimuksessa. Luotettavuus on tutkijan arvioinnin ja näytön varassa ja tutkijan tehtävänä onkin näyttää toteen johtopäätösten oikeus. Kuitenkin tulee muistaa, että täydellisen objektiivisen luotettavuuden saavuttaminen laadullisessa tutkimuksessa on lähes mahdotonta. Tieteellisessä tutkimuksessa käytettävät yleiset luotettavuuden mittarit ovat reliabiliteetti sekä validiteetti. Reliabiliteetillä viitataan lähinnä tutkimuksen toteutukseen ja sillä tarkoitetaan tulosten pysyvyyttä. Validiteetillä tarkoitetaan sitä, että tutkitaan oikeita asioita. (Kananen 2014, 147.)

Eettisesti hyväksyttävä ja luotettava tieteellinen tutkimus voi olla uskottava vain, mikäli tutkimus suoritetaan hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla. Hyvän tieteellisen käytännön keskeisiä lähtökohtia ovat rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyön kaikissa

vaiheissa. Muiden tutkijoiden tekemää tutkimustyötä tulee kunnioittaa asianmukaisin viittauksin heidän julkaisuihinsa. Tutkimuksen tekijä vastaa itse hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta.)

Tutkittavaa ilmiötä voidaan tarkastella erilaisista näkökulmista. Kirjallisen materiaalin valintaan vaikuttaa se, kuinka se kytkeytyy omaan tutkittavaan kohteeseen. Kirjallisuuden valinnassa tulee käyttää harkintaa eli lähdekritiikkiä. (Hirsjärvi ym. 2009, 113-114; Mäkinen 2006, 128-130.) Valitsin kirjalliset lähteet opinnäytetyöhöni tunnetuilta ja arvostetuilta tekijöiltä. Käytin mahdollisuuksien mukaan tuoreita lähteitä, vaikka toisaalta moni alkuperäislähde oli vanhempikin.

Tieteessä pyritään objektiiviseen totuuteen. Tällä tarkoitetaan, että tutkimustulokset ovat samat riippumatta siitä, kuka pätevä tutkija tutkimuksen on tehnyt. Tähän tavoitteeseen pyritään päteviä tutkimusmenetelmiä käyttämällä sekä avoimella menettelytapojen kertomisella. Jos joku toinen tutkija toistaisi tutkimuksen samoilla kritiikinkestävillä menetelmillä, hänen tulosten tulisi toistua samanlaisina. (Uusitalo 2001, 25.)

Tutkimusaineistoa tulee lähtökohtaisesti aina käsitellä luottamuksellisesti. Tämä merkitsee sitä, että tutkijan on pidettävä lupauksensa aineiston käsittelystä sekä käytöstä. Aineistoa saavat käsitellä vain nimetyt henkilöt. Se ei myöskään saa päätyä muiden haltuun, eikä sitä saa käyttää muuhun kuin nimettyyn tarkoitukseen. Tutkijan tulee pohtia tutkimusaineistonsa säilyttämiseen liittyviä kysymyksiä. Lisäksi aineisto täytyy hävittää tutkimuksen valmistumisen jälkeen, mikäli sille ei hankita arkistointilupaa. Tutkimuksen tekemisen lähtökohtana on aina luottamuksellisuus. Tutkijan tulee kaikissa tilanteissa muistaa, että hän on tieteellisen tiedon tuottaja. Hänen täytyy pysyä roolissaan tutkijana, vaikka tutkimusta tehdessään paljastuisi eettisesti ongelmallisia tietoja. Käytännössä tutkijan vaitiovelvollisuus on lähes ehdoton ja tämä tutkijan tulee tiedostaa tutkimukseen ryhtyessään. (Mäkinen 2006, 120, 148-149.)

Kerroin haastateltaville kaiken tarpeellisen tiedon opinnäytetyöstä. Varmistin haastateltavien ymmärtävän, että heidän antamansa tiedot ovat luottamuksellisia ja muut eivät minun lisäksi tietoja käsittele. Varmistin lisäksi haastateltavien ymmärtävän, etteivät heidän henkilötietonsa tai taustansa ole tunnistettavissa valmiissa opinnäytetyössä. Koska valvontarangaistuksen suorittajia on vähän, kiinnitin erityistä huomiota haastateltavien yksityisyyden suojaamiseen. Tämän vuoksi en ole kertonut opinnäytetyöni tuloksia esitellessäni haastateltujen henkilöiden ikää enkä sukupuolta, vaikka kysyinkin sen heiltä ja litteroin sen haastattelun taustatietoihin. Poistin myös tutkimustulosten esimerkeistä ilmaisut, jotka olisivat paljastaneet haastateltavien henkilöiden sukupuolen. Nämä olen korvannut muulla asiaa hyvin kuvaavalla ilmaisulla (puoliso). Varmistin myös, että haastateltavat ovat ymmärtäneet, että haastatteluun osallistuminen tai siitä kieltäytyminen sekä haastattelussa kerrotut asiat eivät vaikuta millään tavalla heidän asemaansa. Lupasin tämän, vaikka haastateltavista paljastuisi esimerkiksi heidän rangaistuksen

suorittamiseen liittyviä arkaluontoisia asioita. Kerroin haastateltaville, että hävitän kaikki haastattelussa käytettävän materiaalin opinnäytetyöni valmistumisen jälkeen. Pyysin haastateltavilta osallistumista haastatteluun hyvissä ajoin ennen haastattelua ja kerron heille jo silloin mahdollisimman tarkasti haastatteluun ja opinnäytetyöhön liittyvistä edellä mainituista seikoista. Pyysin haastateltavilta suostumuksen haastatteluun kirjallisesti (liite 5) ja otin suostumuksen henkilökohtaisesti ennen haastattelun aloittamista.

6 Tutkimustulokset

Tässä luvussa esitän opinnäytetyöni keskeiset tutkimustulokset. Keräsin aineiston haastattelemalla neljää valvontarangaistuksessa ollutta henkilöä teemahaastattelun menetelmällä. Perheenjäseniä en opinnäytetyöhöni haastatellut, joten aineisto oli kokonaan valvontarangaistuksessa olleiden haastateltavien kertomaa. Aluksi esittelen haastateltavien taustatietoja, jonka jälkeen esitän varsinaiset tulokset teemahaastattelun teemojen mukaisesti jaoteltuina. Teoreettisesta viitekehystä johdettuina teemoina haastatteluissa olivat perhe, sosiaalinen tuki ja kontrolli. Työelämän kehittämiseen liittyvänä teemana haastatteluissa oli kehittäminen.

6.1 Haastateltavien taustatietoja

Kuten olen jo aiemmin maininnut, haastattelut on tehty yhteensä neljälle valvontarangaistusta suorittavalle tai sen jo suorittaneelle henkilölle. Kolmella haastateltavalla valvontarangaistus oli ensimmäinen valvontarangaistuksen täytäntöönpano ja yksi haastateltavista oli suorittanut jo aikaisemmin yhden valvontarangaistuksen. Hänen kohdallaan haastattelussa hyödynnettiin molemmissa täytäntöönpanoissa ilmenneitä seikkoja. Haastateltavien rangaistusten täytäntöönpanojen pituudet vaihtelivat 30 ja 97 päivän väliltä ja näiden viiden täytäntöönpanon keskipituus oli 46 päivää. Tällä ajalla tarkoitan sitä aikaa, jonka valvontarangaistus oli toimeenpanossa, eli tuomittu oli sähköisen valvonnan piirissä. Ehdonalaista vapautta en ole tässä yhteydessä laskenut rangaistuksen pituuteen kuuluvaksi. Haastateltavien ikää ja sukupuolta en ole yksityisyyden suojaamisen vuoksi paljastanut.

Haastateltavia pyydettiin määrittelemään oma perheensä ja ketä siihen kuuluu. Kaksi haastateltua henkilöä määritteli perheensä siten, että siihen kuuluvat puoliso, lapset ja lapsenlapset riippumatta siitä, asuvatko he samassa osoitteessa. Yksi määritteli perheeseensä kuuluvaksi puolison, lapset sekä isovanhemmat. Myöskään hänelle ei ollut merkityksellistä, asuvatko kaikki perheenjäsenet samassa asunnossa. Yksi haastateltava kertoi perheensä koostuvan oman lapsen lisäksi myös lähimmistä sukulaisista sekä hyvistä ystävistä, jotka myöskään eivät asuneet samassa asunnossa.

6.2 Valvontarangaistuksella on merkitystä tuomitun perhe-elämään

Seuraavaksi kerron haastatteluista esiin nousseet perhe teemaan liittyvät tulokset valvontarangaistuksen merkityksistä tuomitun perhe-elämään. Haastatteluissa nousi esiin suhde perheeseen, luottamus, päihteettömyyden merkityksiä, muutos ajattelussa, viikkoaikataulun kielteinen merkitys sekä perheenjäsenten epä tietoisuus rangaistuksen säännöistä.

Haastatteluissa nousi esille suhde omaan perheeseen. Kahdessa haastattelussa korostui valvontarangaistuksen positiivinen vaikutus perheen suhteisiin. Suhteiden paraneminen liittyi läheisesti rangaistuksen päihteettömyyteen. Kukaan haastateltavista ei maininnut, että valvontarangaistuksen aikana suhde perheeseen olisi huonontunut. Valvontarangaistusta pidettiin myös vankilaa parempana vaihtoehtona perhesuhteiden ylläpitämisen kannalta.

”Mulle on ollut tämä rangaistusaika suuri helpotus. Elikkä mä oon saanu perheeni takaisin.” ”Niin ku tosiaan perhe näkee, kuinka lyhyessä ajassa voi tehdä juoposta... Se oli niin kuin se totaalinen muutos.” (A)

”No sanotaan näin, että mitä mä oon miettinyt, kun minulla on ollut tämä, niin on ollut tämä panta, niin se on helpompaa kuin istua linnassa. Kun mä en osaa olla ilman mun perhettä.” (B)

Perheen suhteisiin liittyen haastatteluissa nousi esille luottamus tai sen puuttuminen. Kahdessa haastattelussa kävi ilmi, että valvontarangaistuksen aikana perheenjäsenten välinen luottamus oli parantunut. Perheenjäsenten aikaisemmat kokemukset päihteidenkäytöstä olivat heikentäneet luottamusta, joka päihteettömän rangaistuksen aikana oli parantunut. Yhdessä haastattelussa ilmeni, että vaikka luottamus olikin parantunut rangaistuksen aikana, epä ilivät perheenjäsenet edelleen päihteettömyyttä.

”No se muuttui puolison kanssa aivan tootalisesti, elikkä puoliso alkoi luottamaan minuun ja kävi täällä monet kerrat, samoten lapset. Ja ennen, missä asuin ennen, niin siellä ei käynyt kukaan. Elikkä nyt se muuttui aivan täysin tämä systeemi.” (A)

Valvontarangaistus on päihteetön ja se vaikutti suorittajien päihteiden käyttöön täytäntöönpanon aikana. Kolme haastateltavista kertoi olleensa suorittamansa rangaistusajan kokonaan ilman päihteitä. Yksi haastateltava kertoi yhdestä retkahduksesta rangaistuksen aikana. Hänellä oli myös takana pitkä alkoholin käytön jakso, jonka hän kertoi katkaisseensa valvontarangaistuksen ansiosta vähän ennen toimeenpanon aloitusta.

”Päihteiden käyttö oli melkein päivittäistä. Ihan siihen asti, kyllä.” (A)

Haastateltavista kolme kertoi päihteettömyyden vaikuttaneen positiivisella tavalla perhe-elämään. Rangaistusaikainen päihteettömyys nousi merkittäväksi tekijäksi perheenjäsenten välisen suhteiden sekä luottamuksen paranemisen kannalta. Päihteettömänä oli aikaa enemmän perheelle. Yksi haastateltava kertoi, että päihteettömyydellä oli vaikutusta taloudelliseen tilanteeseen, koska rahaa ei mennyt enää päihteisiin.

”Sitten, kun mä juon, meen kotia ja juon, niin mä ajattelen, että ei tää oo oikein, lapsethan näkee. Ja kun ihminen on selevä, se on normaali, mutta se ihminen, puhetyylisin muuttuu.” ”No tänään kun mä katon, niin minulla on ihan erilainen elämä. Mä oon enemmän perheen kanssa ja mä annan niille aikaa.” (B)

”Tavallaan menot pienei aika lailla, koska ei menyyt siihen alkoholiin sitä rahaa. Se oli huomattava muutos.” (A)

Yksi haastateltava kertoi myös ajankäyttönsä muuttuneen päihteettömyyden vuoksi. Juopotte-
lun tilalle oli tullut muuta. Hän mainitsi elämänlaatunsa parantuneen terveyttä ylläpitävien harrastusten ja sosiaalisten kontaktien lisääntymisen vuoksi.

”Mähän lenkkeilin paljon, hiihdin paljon ja tein kaikkea mukavia asioita, kun pysty tekemään, kun ei ollut humalassa. Sai tehdä periaatteessa ihan mitä tahansa. Ja sai puhua ihmisten kanssa hiihtämässä ja lenkillä. Nautin hirveän paljon.” (A)

Yksi haastateltava oli kuitenkin sitä mieltä, että päihteettömyydellä ei ole minkäänlaisia vaikutuksia perhe-elämään. Hän ajatteli, että hänen päihteiden käyttönsä on kohtuullista muutoinkin, eikä rangaistuksen päihteettömyys eroa paljoa normaalista arjesta.

”No ainahan sitä joskus, mutta ei sillä suurempaa vaikutusta ollut. Ei sitä muutenkaan tuu käytettyä. Menee joskus useita kuukausia, ettei tuu otettua ollenkaan.” (D)

Kolme haastateltavaa kertoi valvontarangaistuksen laittaneen ajattelemaan omaa ja perheen elämäntilannetta. Kahdella näistä ajatteluun liittyi tarkoitus muuttaa omaa elämäntapaa. Muutoksiin liittyi päihteiden käytön sekä rikosten tekemisen lopettaminen. Yksi haastateltava ei kuitenkaan nähnyt rangaistuksella olevan minkäänlaista vaikutusta ajatteluun tai käyttäytymiseen. Hän ajatteli elämäntilanteensa olevan tällä hetkellä hyvä, eikä hän nähnyt tarvetta muutokseen.

”Ja nyt rangaistuksen aikana tulikin mietittyä, että enhän minä tarvitsekaan sitä viinaa. Mulla on kaikkea muutakin.” (A)

”No joo, kyllä se sillai on, että kyllä me niinku yksissä tuumin ollaan sitä mieltä, että näitä ei tarvi enää tulla ja ei näitä tuu.” (D)

Haastatteluista nousi esille viikkoaikataulun noudattamiseen liittyviä ajatuksia. Haastateltavista kolme kertoi viikkoaikataulun noudattamisen tuomista kielteisistä merkityksistä perheen elämään. Valvontarangaistuksen aikana perheenjäsenet joutuivat mukautumaan tuomitun aikatauluihin. Mikäli perhe halusi liikkua yhdessä kodin ulkopuolella, tuli se tapahtua tuomitun aikataulun mukaisesti. Etenkin lapsen kanssa ulkoileminen aikataulutetusti oli haasteellista. Yhteisen ajan löytyminen perheenjäsenten kanssa ulkoiluihin tai vierailuihin ajateltiin olevan ajoittain vaikeaa.

”Lapsen kanssa pyrin menemään aina silloin kun on se ulkoiluaika, niin pyrin menemään ulos. Välttämättä lapsi ei juuri silloin halua. Se haluaa sitten toisena kellonaikana ja siinä ollaan sitten vähän taistelua, mun pitää sanoa lapselle, että me ei voija mennä. Että mennään sitten huomenna uudestaan.” (C)

”Piti sovitella ja sovitella. Heilläkin oli harrastuksia ja piti päästä ja minulla oli silloin vapaa-aika ja mä tulisin sinne.” (A)

Kuitenkaan yksi haastateltavista ei pitänyt aikatauluja minkäänlaisena ongelmana. Hän jopa löysi aikataulujen noudattamisesta perhe-elämää parantavan merkityksen. Koska aikataulut rajoittivat vain tuomittua, niin hänen mukaansa valvontarangaistuksen aikana puoliso sai itselleen enemmän omaa aikaa, koska hänen täytyi liikkua yksin.

”No sanotaan näin, että nuo ajat, jotka mulla on, niin onhan mun puoliso saanu aikaa enemmän itelleen ja mennä niinku.” (B)

Kuitenkin kaikki kolme viikkoaikataulun kielteisiä vaikutuksia korostaneista haastateltavista toivat esille ristiriidan, jonka mukaan aikataulun vaikutukset eivät loppujen lopuksi olisikaan olleet merkittävän suuria. Kolmen haastateltavan mielestä aikatauluja tehdessä huomioitiin myös perheen tarpeet.

”Minä en ennen tätä pantarangaistusta niin paljoa liikkunut, kävin vaan nuitten ystäväieni tykönä, etten kulkenu tuolla paljon niinku kaupungilla enkä missään. Ei se oo niinku minua sillä lailla tuonu minulle semmosta negatiivista.” (C)

”No kyllähän siinä silloin, kun suunnitelma tehhään, niin siinähan huomioidaan, että se sopii niinku myöskin perheenjäsenille sillai. Yleensä suurimmaksi osaksi me puolison kanssa yhdessä liikutaan, niin kyllä se tuota sillai. Se laadittiin jo aluksi sillai, että se on sopiva kummallekin.” (D)

Kaksi haastateltavaa oli sitä mieltä, että perheenjäsenet tarvitsisivat enemmän tietoa valvontarangaistuksen ehdoista. Säännöt aiheuttivat epätietoisuutta lähipiirissä. Tieto olisi ollut parempi saada viranomaisen kertomana verrattuna siihen, että sen kertoi tuomittu itse. Tällä nähtiin olevan myös vaikutusta perheenjäsenten väliseen luottamukseen. Yksi haastateltava ajatteli, että perheenjäsenet eivät välttämättä usko häntä, jonka vuoksi hän halusi tiedon perheelle viranomaisilta. Yksi haastateltavista toi esille, että hänen perheenjäsenensä olivat saaneet riittävästi tietoa rangaistuksesta, eikä heille ollut jäänyt mitään epäselviä asioita. Hän korosti perheensä saaneen tietoa rangaistuksesta valvojalta.

”Eihän siinä mitään, selitin juurta jaksain kaikki hommat, ei siinä mitään, mutta mun mielestä ois niinku hyvä viranomaisten se selittää. Ettei ne luule, että taas mä niitä jotenkin huijaan. Jotakin, että ei se ookaan näin. Ja sitten kun on mustaa valkoisella niin viranomaisen toimesta, niin heillekin ois heti se tieto.” (A)

”Mun puoliso on saanut tietää kaikki nuo asiat ja ei oo ollu mitään niinku epäselviä.” (B)

Yhteenvedon voidaan todeta, että valvontarangaistuksella oli merkityksiä tuomittujen perhe-elämään rangaistuksen täytäntöönpanon aikana. Perheenjäsenten välisten suhteiden ja luottamuksen paraneminen kertoi rangaistusaikana tapahtuneesta muutoksesta. Tähän muutokseen liittyi läheisesti rangaistusaikainen päihtettömyys. Rangaistuksella oli vaikutuksia myös tuomitun ajatteluun ja käyttäytymiseen päihteiden ja rikosten tekemiseen liittyen. Rangaistuksen kielteisenä merkityksenä ajateltiin olevan tuomitun aikataulujen sovittaminen yhteiseksi perheen kanssa. Rangaistuksen aikana perheenjäsenten yhteisen ulkoilun ja muun kodin ulkopuolisen liikkumisen ajateltiin olevan haasteellista tuomitun viikkoaikataulun johdosta. Toisaalta aikataulujen tuomien rajoitteiden ajateltiin olevan kuitenkin suhteellisen vähäisiä. Haastattelussa ilmeni myös, että valvontarangaistuksen säännöt aiheuttivat epätietoisuutta tuomitun perheenjäsenille. Perheenjäsenet eivät saaneet riittävästi tietoa rangaistuksesta.

6.3 Sosiaalinen tuki on tärkeää tuomitulle ja hänen perheelleen

Seuraavaksi esittelen, miten sosiaalinen tuki näyttöäytyi haastateltavien ja heidän perheidensä elämässä valvontarangaistuksen toimeenpanon aikana. Tähän antoi vastauksia teemahaastattelun sosiaalinen tuki teema. Haastattelussa nousi esille perheenjäsenten tuomitulle antama sosiaalinen tuki, Rikosseuraamuslaitoksen tuomitulle ja hänen perheelleen antama tuki sekä muiden viranomaisten tarjoama tuki. Näillä katsottiin olevan myönteisiä merkityksiä rangaistuksen aikana. Kielteisenä nähtiin vääränlainen sosiaalinen tuki, jonka katsottiin vaikeuttavan rangaistuksen suorittamista.

Haastatteluista nousi esille oman perheen antama sosiaalinen tuki tuomitulle. Kaikki haastattelut kertoivat saaneensa sosiaalista tukea oman perheensä sisältä. Tuki nähtiin sääntöjen ja aikataulun noudattamiseen liittyvänä auttamisena tai kontrolloimisena, että rikkomuksia ei tulisi. Tuen ajateltiin myös olevan kannustamista rangaistuksen suorittamiseen ja elämänhallintaan liittyvissä asioissa. Oman perheen antama tuki koettiin tärkeäksi ja sillä nähtiin olevan myös perhettä yhdistävä ja perhesuhteita parantava merkitys. Yhdestä haastattelusta ilmeni, että haastateltava koki perheenjäsenten alkaneen välittämään hänestä, kun he tukivat häntä rangaistuksen suorittamisessa.

”Kyllä se puoliso tukkee, että mennee hyvin ja että pittää hän huolen, että ei tuu ainakaan mitään semmosta rikettä siihen tai semmosta.” (D)

”Sitä tuli erittäin paljon. Ne näki, että oon tosissaan. Tsemppiä, tsemppiä jatkuvasti. Aivan mahottomasti.” (A)

Kolme haastateltavaa mainitsi vääränlaisen sosiaalisen tuen voivan olla haittana valvontarangaistuksesta suoriutumiseksi. Tällaisena ajateltiin olevan päihteitä käyttävät ihmiset perhepiiristä tai kaverit, jotka eivät pysty sitoutumaan ja antamaan tuomitulle oikeanlaista tukea rangaistuksen aikana. Ajateltiin, että tällöin houkutus velvollisuuksien rikkomiseen voi kasvaa ja voi joutua tilanteisiin, että rangaistuksen suorittaminen ei tämän vuoksi onnistu. Kukaan haastateltavista ei kuitenkaan kertonut, että olisi joutunut kokemaan tällaista rangaistuksen aikana.

”Joillakin ihmisillä voi olla kaveripiirissä semmosta, että jotka eivät niinku pysty semmosseen niin sanottuun sitoutumiseen, mitä tuossa tarvitaan tuossa aikana. Voi olla, että niitten ystävien kanssa sitten joutuu tilanteisiin, että se menee niinku... ei onnistu.” (D)

Toisena esille nousseena tuen muotona haastatteluista nousi esille Rikosseuraamuslaitoksen antama tuki tuomitulle ja hänen perheelleen. Kaikki haastateltavat kertoivat saaneensa kannustusta valvojalta. Lisäksi kolme haastateltavaa kertoi valvojalta saamastaan keskusteluavusta, jonka he mielsivät tärkeäksi tueksi rangaistuksen suorittamiseen ja muutoinkin elämään liittyen. Näistä kaksi haastateltavaa kertoi valvojan tavanneen myös perheenjäseniä. Yksi haastateltava korosti valvojan kanssa käytyjen keskustelujen luottamuksellisuutta ja hänen mielestään sen vuoksi valvontatapaamisilla on hyvä, että perheenjäseniä ei ole paikalla.

”Ei puhuttu pelkästään vaan tästä rangaistuksesta ja miten se menee, vaan puhuttiin periaatteessa kaikesta elämänalueesta. Ihan niin kuin perhesuhteista ja miten ne kehittyvät, asuntoasioista, ja miten ne kehittyvät. Kaikki tämmönen on hyvää niin kuin kanssakäymistä.” (A)

Kolme haastateltavista kertoi perheensä saaneen tukea valvojalta myös rangaistusajan suunnitelman ja viikkoaikataulun laadinnan kautta, koska ne oli laadittu perheen tarpeet huomioiden. Valvojalta saaduksi tueksi ajateltiin myös tiedollinen tuki tuomitulle ja hänen perheelleen rangaistuksen säännöistä.

”Se valvoja, niin se otti huomioon niinku mun lapset ja tuki vaan sillä tavalla, että ei antanu tiukkoja aikoja ja sano että silloin voi tulla hälle.” (B)

Kaikissa neljässä haastattelussa ilmeni, että tukipartio oli tavannut haastateltavien lisäksi myös perheenjäseniä. Tosin yksi haastateltava kertoi, että perheenjäsenen tapaaminen oli tapahtunut vain yhden kerran ohimennen. Tukipartion tuki perheelle miellettiin etenkin koko perheen huomioimisena kontrollikäynneillä. Kolme haastateltavaa kertoi tukipartion antaman tuen rangaistusta suorittavalle olevan kannustamista rangaistuksen suorittamiseen liittyen. Yksi haastateltava korosti tukipartion kanssa käytyjen keskustelujen merkityksellisyyttä. Hänelle tukipartion kanssa käydyt keskustelut olivat olleet tärkeitä ja ne auttoivat eteenpäin.

”No sanotaan, että käyntien aikana muun muassa pitkiä juttutuokioita. Puhuttiin niitä ja näitä ja keskusteltiin muistakin asioista ja se auttoi minuakin eteenpäin. Nuokin on vain niin kuin ihmisiä. Ei ne oo mitään tavallaan viranomaisia. Ne tekee niinku työtänsä. Siinä niinku kyllä mää sain niiltä paljon.” (A)

Kolmas tuen muoto, joka haastatteluissa nousi esille, oli Rikosseuraamuslaitoksen ulkopuolisten viranomaisten tarjoamista palveluista saatu tuki. Kaksi haastatelluista henkilöistä kertoi perheensä saaneen tämän tyyppistä tukea rangaistuksen aikana. Nämä Rikosseuraamuslaitoksen ulkopuolisten viranomaisten tarjoamat palvelut oli sisällytetty haastateltavien rangaistusajan suunnitelmaan.

Yhteenvetona voidaan todeta, että oman perheen tarjoama sosiaalinen tuki on merkityksellistä valvontarangaistuksen suorittajalle. Se nähtiin kannustamisena päihitteettömyyteen tai rangaistuksen ehtojen ja aikataulun mukaiseen suorittamiseen. Oman perheen antamalla tuella oli myös perhettä yhdistävä ja perhesuhteita parantava vaikutus. Rikosseuraamuslaitokselta rangaistuksen aikana saadun tuen ajateltiin myös olevan tärkeää. Sitä haastateltavat olivat saaneet valvojalta ja tukipartiolta. Valvojalta saatu tuki nähtiin kannustamisena ja keskustelupuna. Lisäksi sen ajateltiin olevan rangaistusajan suunnitelman ja viikkoaikataulun laadinnassa perheen huomioonottamista sekä perheenjäsenten informoimista rangaistuksen sääntöihin liittyen. Tukipartion antama tuki miellettiin kannustamisena ja perheenjäsenten huomioimisena valvontakäyntien aikana. Lisäksi haastateltavien perheet olivat saaneet rangaistuksen aikana tukea myös Rikosseuraamuslaitoksen ulkopuolisilta viranomaisilta ja nämä oli sisällytetty osaksi rangaistusajan suunnitelmaa.

6.4 Kontrolli kuuluu osaksi valvontarangaistusta

Seuraavaksi kerron, millaisena kontrolli on näyttäytynyt haastateltavien ja heidän perheidensä elämässä valvontarangaistuksen toimeenpanon aikana. Tähän antoi vastauksia teemahaastattelun kontrolliteema. Haastatteluissa nousi esille oman perheen sisäinen kontrolli rangaistusta suorittavaa kohtaan, perheenjäsenten suhtautuminen rangaistukseen ja siihen liittyvään valvontaan sekä perheenjäsenten huomioiminen tukipartion kontrollikäynneillä.

Haastateltavien oli vaikea erottaa, mikä oli perheen sisältä tulevaa tukea ja mikä taas oli kontrollia. He kertoivatkin usein samoja asioita, riippumatta kysyttiinkö heiltä sosiaaliseen tukeen vai sosiaaliseen kontrolliin liittyviä kysymyksiä. Haastateltavista kolme kertoi, että rangaistuksen aikana kontrollia oli tullut oman perheen sisältä. Tällaiseen perheen sisäiseen kontrolliin suhtauduttiin myönteisesti ja sitä pidettiin rangaistuksesta suoriutumisen kannalta tärkeänä. Perheen sisäinen kontrolli näyttäytyi lähinnä päihteettömyyden sekä aikataulujen ja sääntöjen noudattamisen valvontana.

”...meillä on semmoinen ehto siinä olemassa, että jos mä korkkaan sen pullon niin se on heti peli poikki.” (A)

”No kyllä puoliso niinku piti kans huolen, että on ne ajat ja kaikki tuo oikein.” (D)

Kaikkien haastateltavien mielestä perheenjäsenet suhtautuivat neutraalisti tai myönteisesti valvontaan ja tukipartion kontrollikäynteihin. Kaikki haastateltavat toivat haastatteluissa esille, että valvontarangaistus on lievempi vaihtoehto vankilalle ja tämän vuoksi valvonnan ajateltiin kuuluvan luonnollisena osana rangaistukseen. Kaksi haastateltavaa kertoi, että tukipartion kontrollikäyntejä olisi voinut olla rangaistuksen aikana jopa enemmän.

”Silloin mä tiedän, että mun puoliso ajattelee, että koska ne tulee, jos mä olisin sama henkilö ku ennen. Ja mä joisin salaa tai niinku tommosta. Mutta meillä ei ole mitään salattavaa, niin ne tulee ku tulee.” (B)

”No ei se niinku vaikuta se valvontakäynti arkeen mitenkään.” (D)

Kielteisenä asiana mainittiin se, että tukipartion ennalta ilmoittamaton kontrollikäynti saattaa tulla huonolla hetkellä. Kuitenkin hyvänä pidettiin tukipartion tapaa soittaa vähän ennen kuin he saapuivat kontrollikäynnille.

”Partio soitti, että ovat tuossa ulkona, että tulla siinä autolla käymään. Ei siinä, se oli silloin. Minä sanoin, että minun on pakko nyt. Täytyy teidänkin sopeutua, että silloinko puhelin soi, on pakko mennä.” (A)

Haastateltavista kaksi kertoi, että tukipartio on huomionnut perheenjäsenet valvontakäynneillä. He korostivat etenkin lasten huomioimista kotikäynneillä sekä huomiota herättämätöntä päihdetestausta. Kuitenkin kaksi haastateltavaa kertoi, että perheenjäseniä ei ole ollut tarvetta huomioida kontrollikäynneillä.

”Lapsi ei oo ollenkaan niinku hoksannu mitään semmosta ja vaikka mulla on ollut tää panta täällä jalassa, niin ei lapsi oo kysyny sitä.” (C)

Yhteenvetona voidaan todeta, että oman perheen antama sosiaalinen tuki ja sosiaalinen kontrolli näyttäytyivät haastateltavien mukaan melko samalla tavalla. Haastateltavat vastasivat saman tyyppisesti, kysyttiin heiltä omalta perheeltä saatavaan tukeen tai oman perheen kontrolliin liittyviä kysymyksiä. Haastateltavien mukaan oman perheen kontrolli valvontarangaistusta suorittavia kohtaan oli lähinnä päiheteettömyyden sekä rangaistusajan suunnitelman ehtojen ja aikataulun noudattamisen valvontaa. Rikosseuraamuslaitoksen harjoittamaan kontrolliin suhtauduttiin neutraalisti tai myönteisesti. Sen ajateltiin kuuluvan osaksi rangaistusta. Kuitenkin mainittiin, että tukipartion kontrollikäynti saattoi tulla huonolla hetkellä, jolloin siitä oli haittaa suorittajalle tai hänen perheenjäsenilleen.

6.5 Kehittämiskohteet perhe-elämän huomioimiseen

Seuraavaksi kerron haastatteluista esiin nousseet tulokset, jotka liittyivät toiminnan kehittämiseen tuomitun perheen huomioimisessa. Näihin sain vastauksia teemahaastattelun kehittäminteemasta, johon liittyi työelämän kehittämisen näkökulma. Haastatteluissa nousi esiin kolme kehittämiseen liittyvää asiaa. Näihin esiin nousseisiin asioihin haastateltavilla oli kuitenkin hyvin erilaisia näkökulmia ja haastateltavien ajatukset poikkesivat toisistaan. Nämä esiin nousseet kehittämiseen liittyvät asiat olivat perheen huomioiminen viikkoaikataulussa, perheen informoiminen rangaistukseen liittyvistä asioista sekä valvojan tapaamisten riittävä määrä.

Haastateltavista kaksi kertoi, että tuomitun perhettä pitäisi huomioida enemmän hänelle laaditussa viikkoaikataulussa. Heidän mukaansa viikkoaikataulua olisi pitänyt suunnitella enemmän ja ottaa huomioon muidenkin perheenjäsenien liikkumisen tarve, jotta perheenjäsenet olisivat voineet liikkua yhdessä kodin ulkopuolella. Toisaalta molemmat viikkoaikataulun perhe-elämää rajoittavana pitävistä haastateltavista toivat esiin ristiriidan, jonka mukaan he pitivät aikataulun rajoitteita vähäisinä. Kahdella haastateltavista oli kuitenkin päinvastainen näkemys. Heidän mukaansa aikataulun laadinnassa huomioitiin riittävästi koko perhe, vaikka toinen heistä kertoi aikataulujen rajoittavan perheen liikkumista.

”Sitä olisi minun tapauksessa pitänyt vielä mieltiä tarkemmin aikasemmin, ennen ku tehtiin tämä aikataulu. Se ois pitänyt vielä mieltiä tarkemmin tämä homma.” (A)

”Silloin kun ne teki sen aikataulun, niin kyllä ne otti huomioon mun lapset. Että mä saan niitten kanssa mennä pihalle ja niinku 12:sta neljään niitten kanssa pihalla ja kyllä ne on ottanut huomioon mun lapset.” (B)

”No kyllähän se koskettaa, sehän on selevä. Mutta tottakai jo siinä rangaistusajan suunnitelmassa kannattaa ottaa ne asiat huomioon, että jos on jotakin harastuksia tai jotakin niinku tehhään perheen kanssa, niin soppii kaikille perheenjäsenille ne ajat.” (D)

Kaksi haastateltavista kertoi, että perheenjäseniä tulisi informoida enemmän valvontarangaistukseen liittyvistä asioista. Heidän mukaansa perheenjäsenillä oli ennakkoluuloja sekä epäselvyyksiä valvontaan liittyvistä asioista ja rangaistuksen säännöistä sekä tukipartion toiminnasta. Perheenjäsenille epäselvää oli se, saako tuomitun luona käydä vieraita. Myös aikataulun mukaista liikkumista koskevat rajoitteet olivat epäselviä. Tietoa he toivoivat lisää viranomaisilta, etenkin tukipartiolta. Molemmat haastateltavat kertoivat, että informaation tullessa tuomitun itsensä sijaan viranomaisilta, perheenjäsenet voivat olla varmoja tiedon oikeudesta. Huomiotavaa on myös, että kaikki haastateltavat olivat nimenneet perheenjäsenikseen myös sellaisia henkilöitä, jotka eivät asuneet samassa asunnossa.

”Se ois ollut erittäin hyvä, koska se oli vähän perheelle, että mitähän nämä kaverit oikein on ja mitähän siellä tehdään ja näin. Kannattas ottaa siinä perhe huomioon, vaikka kutsua se perhe koolle tiettyyn aikaan, kun tullaan. Vaikka yhen kerran joskus, että ne näkis mitä tämä touhu on.” (A)

”Selitystä niinku että minkälaista pantarangaistus on.” ”Esimerkiksi tukipartiolta. Koska mä kävin siellä Oulussa, mutta eihän sinne viedä perhettä.” (C)

Valvojan tapaamisten määrä vaihteli paljon haastateltavien välillä. Haastateltavista yksi kertoi tavanneensa valvojaa kerran viikossa. Toinen ääripää oli, että valvojan tapaamisia ei ollut yhtään koko täytäntöönpano vaiheen aikana, vaan asiat hoidettiin puhelimitse. Kukaan haastateltavista ei kuitenkaan suoranaisesti sanonut, että toivoisi enemmän valvojan tapaamisia. Kuitenkin kolme haastateltavaa korosti näiden tapaamisten tärkeyttä. Yhdestä haastattelusta ilmeni, että aikataulujen muutoksen vuoksi valvojaa pitäisi pystyä tapaamaan useammin.

”Niinku näitä lapsen ulkoiluja lisää, jos niistä tulisi kysymys, niin silloinhan mun pitäisi niinku tavata se henkilö.” (C)

Yhteenvetona voidaan todeta, että haastateltavien mielestä perhe-elämän huomioimista valvontarangaistuksen aikana voidaan parantaa kiinnittämällä huomiota viikkoaikataulun laadintaan. Viikkoaikataulussa tulee ottaa riittävästi huomioon koko perheen liikkumisen tarve. Perheenjäseniä tulee myös informoida tarkemmin rangaistukseen liittyvistä asioista. Näin välty-

tään epätietoisuudelta ja tiedon tullessa viranomaisilta eikä tuomitulta itseltään, perheenjäsenet voivat olla varmoja tiedon oikeudesta. Lisäksi haastatteluissa nousi esille, että valvojien valvontakäyntien määrät vaihtelivat paljon eri haastateltavien kesken. Kuitenkin kaikille valvontarangaistuksen suorittajille täytyy varmistaa riittävä määrä valvojan tapaamisia.

7 Johtopäätökset

Valvontarangaistus on 1.11.2011 käyttöön otettu yhdyskuntaseuraamus, joka voidaan tuomita enintään kuuden kuukauden ehdottoman vankeuden sijasta (Rikoslaki 6: 11a§). Valvontarangaistus yhdistää kontrollin sekä sosiaalisen tuen ja se on kotona suoritettava rangaistusmuoto. Kotona asuu usein rangaistukseen tuomitun lisäksi myös muita henkilöitä, joten rangaistuksen voisi olettaa vaikuttavan jollain tavalla tuomitun perhe-elämään.

Tässä luvussa esitän keskeisimmät johtopäätökset ja haen vastauksia esittämiini tutkimuskysymyksiin. Ensimmäinen tutkimuskysymys on, millaisia merkityksiä valvontarangaistuksella on tuomitun perhe-elämään rangaistuksen täytäntöönpanon aikana. Toinen tutkimuskysymys on, millä tavoin tuomitun perhe-elämä voidaan huomioida paremmin valvontarangaistuksen täytäntöönpanon aikana. Johtopäätösten tueksi olen ottanut kirjallisia julkaisuja teoreettiseen viitekehykseen liittyen sekä aiemmin tehtyjä tutkimuksia valvontarangaistuksesta. Kuitenkin valvontarangaistuksen lyhyen historian vuoksi kotimaisia aiempia tutkimuksia valvontarangaistuksesta oli niukasti saatavilla.

Johtopäätöksinä esitän, että eri osoitteessa asuvat perheenjäsenet jäävät ilman virallista informaatiota, perheen sosiaalinen tuki ja kontrolli tukevat rangaistuksen suorittamista, päihitteettömyydellä on myönteinen merkitys tuomitun perhe-elämään sekä valvontarangaistuksen perheelle tuomat haitat ovat hyötyjä vähäisempiä. Lisäksi esitän johtopäätöksinä toiseen tutkimuskysymykseen vastaten, miten perheen huomioimista voidaan parantaa.

7.1 Eri osoitteessa asuvat perheenjäsenet jäävät ilman virallista informaatiota

Valvontarangaistuksen keskeisten toimijoiden eli valvojan ja tukipartion toimenkuviissa korostuvat tuomitun tukeminen rangaistuksen aikana. Toimenkuviissa mainitaan myös perheen kanssa tehtävästä työstä. Rangaistuksen täytäntöönpanosta kokonaisvastuullisena virkamiehenä toimivan valvojan tulee muun muassa huolehtia tuomitun läheisten ohjauksesta rangaistukseen liittyvissä asioissa. Tukipartion ohjaajien tehtäväksi on myös määritelty perheen kanssa tehtävää työtä. Yhtenä tukipartion ohjaajan täsmennettynä tehtävänä on mainittu tuomitun läheisten ohjaus ja neuvonta rangaistuksen täytäntöönpanoon liittyvissä asioissa. (Rikosseuraamuslaitos

2013b, 11-14.) Myös rikosseuraamuslaitoksen lapsi- ja perhetyön linjausten mukaan rangaistuksen toimeenpanossa on pyrittävä perhetyöhön (Rikosseuraamuslaitos 2013c, 5-6).

Casselin (1976) selittämien sosiaalisen tuen tasojen uloimpaan tasoon, eli tertiaaritasoon kuuluvat muun muassa viranomaiset (Kumpusalo 1991, 15-16). Rikosseuraamuslaitoksen tarjoama tuki tuomitulle ja hänen perheenjäsenilleen on juuri tätä tertiaaritason tukea. Opinnäytetyöni tulosten mukaan tämä tuki näyttäytyi tuomituille ja heidän perheenjäsenilleen valvojan ja tukipartion tarjoamana tukena. Kuitenkin tuloksissa ilmeni, että perheenjäsenet olisivat tarvineet enemmän tiedollista tukea rangaistuksesta ja sitä toivottiin perheenjäsenille etenkin tukipartiolta. Myös valvojan tapaamisten määrässä oli vaihtelua ja silläkin voidaan katsoa olevan merkitystä perheenjäsenten tiedonsaantiin. Yksi sosiaalisen tuen muodoista on nimenomaan tiedollinen tuki (Kumpusalo 1991, 14-16). Merkityksellistä on se, että perheenjäsenet saavat riittävästi informaatiota rangaistukseen liittyvistä asioista. Näin he pystyvät tukemaan tuomitua parhaalla mahdollisella tavalla.

Väestöliiton Perhebarometrissä on selvitetty suomalaisten käsitystä perheen koostumuksesta. Sen mukaan suomalaisten yleinen käsitys on, että lapset ja sukulaisuus ovat tärkeitä asioita perhettä määriteltäessä. Niinkään merkityksellistä ei ole se, asuvatko he kaikki samassa osoitteessa. (Paananen 2007, 26-27.) Opinnäytetyöni tulokset perheen koostumuksista olivat hyvin samankaltaisia kuin Väestöliiton Perhebarometrin tulokset. Perheen koostumuksissa korostuivat lapset ja sukulaisuus, eikä niinkään se, missä he asuvat.

Valvontarangaistukseen tuomitsemisen erityisten edellytysten mukaan rikoksesta epäillyn henkilön kanssa samassa asunnossa asuvilta perheenjäseniltä otetaan suostumus valvontarangaistuksen täytäntöönpanoon asunnossa. Myös samassa asunnossa asuvien lasten mielipide selvitetään. (Valtioneuvoston asetus yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 5§.) Näissä tilanteissa perheenjäsenet saavat tietoa rangaistukseen liittyvistä asioista Rikosseuraamuslaitoksen viranomaisilta. Tällöin tiedon voidaan ajatella olevan virallista ja tiedollista sosiaalista tukea (Kumpusalo 1991, 14-16). Suostumuksen ottajan on varmistettava, että perheenjäsen on ymmärtänyt valvontarangaistukseen liittyvät seikat riittävän hyvin. Eri osoitteessa asuvilta perheenjäseniltä suostumusta ei kuitenkaan tarvitse ottaa, eikä lapsen mielipidettä tarvitse selvittää (Rikosseuraamuslaitos 2013a, 14-15.) Heille informaatio tulee pelkästään rikoksesta epäillyn tai tuomitun itsensä kertomana. Tämän vuoksi eri osoitteessa asuvat perheenjäsenet jäävät ilman Rikosseuraamuslaitoksen antamaa virallista ja tiedollista tukea valvontarangaistuksesta.

7.2 Perheen sosiaalinen tuki ja kontrolli tukevat rangaistuksen suorittamista

Casselin (1976) selittämien sosiaalisen tuen tasojen mukaan primaaritasoon kuuluvat yksilölle kaikkein läheisimmät ihmiset ja merkityksellistä on etenkin heidän antamansa tuki (Kumpusalo 1991, 15-16). Myös opinnäytetyöni tuloksissa ilmeni oman perheen tarjoaman sosiaalisen tuen merkitys valvontarangaistuksen suorittamiseen. Tulosten mukaan perheenjäsenen antama tuki saattoi olla rangaistuksen sääntöjen ja aikataulun noudattamisen valvontaa. Perheenjäsenen antamalla tuella katsottiin olevan myönteinen merkitys rangaistuksen suorittamiseen.

Hirschin (1969) kehittämän sosiaalisen kontrollin teorian mukaan tunnepohjainen side on yksi sosiaalisen kontrollin keskeinen ulottuvuus ja sen puuttuminen tai heikentyminen lisää riskiä normien rikkomiseen (Kivivuori ym. 2018, 165-166, 171-172). Tällaisen tunnepohjaisen siteen puuttumisen voidaan ajatella myös heikentävän mahdollisuuksia valvontarangaistuksen suorittamiseen. Voidaan siis ajatella, että perheen kontrollilla on merkitystä rangaistuksen suorittamiseen.

Opinnäytetyöni tuloksissa ilmeni, että sosiaalista tukea ja sosiaalista kontrollia oli vaikea erottaa toisistaan. Perheenjäsenen tarjoama sosiaalinen tuki ja sosiaalinen kontrolli voivat vaikuttaa suoriutumiseen samalla tavalla. Colemanin (1988) mukaan sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan niitä potentiaalisia resursseja, joita yksilö saa käytettäväkseen ympäröivistä sosiaalisista rakenteista (Juvonen 2017,3). Sosiaalinen tuki ja sosiaalinen kontrolli kuuluvat näihin potentiaalsiin resursseihin ja ne ovat osa yksilön sosiaalista pääomaa. Aina ei siis olekaan merkityksellistä, puhutaanko tuesta vai kontrollista, koska niiden merkitys voi olla sama. Voidaankin ajatella, että perheen sosiaalinen pääoma on merkityksellistä ja se tukee valvontarangaistuksen suorittamista.

7.3 Päihteettömyydellä on myönteinen merkitys tuomitun perhe-elämään

Valvontarangaistukseen tuomitun yksi erityinen velvollisuus on, että tuomittu ei saa täytäntöönpanon aikana käyttää huumausaineita, alkoholia eikä muitakaan päihdyttäviä aineita, eikä olla niiden vaikutuksen alaisena (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 49§). Koskinen (2017) on todennut tutkielmassaan, että valvontarangaistus antaa tuomitulle mahdollisuuden päihdekierteen katkaisemiseen (Koskinen 2017, 63-64). Tämä ilmeni myös opinnäytetyöni tuloksissa. Lisäksi tulokset osoittivat, että päihteettömyydellä oli myönteisiä vaikutuksia tuomitun perhe-elämään. Tuloksissa nousivat esille perheenjäsenten välisten suhteiden parantuminen ja luottamuksen lisääntyminen. Päihteettömyydellä oli vaikutuksia myös elämänlaatuun järkevämmän ajankäytön johdosta. Nyt aikaa jäi perheelle ja ystäville sekä elämänlaatua ja terveyttä parantaville harrastuksille. Lisäksi päihteettömyydellä oli myös vaikutuksia talouteen, koska kaikki rahat eivät enää menneet päihteisiin.

Yhdyskuntaseuraamusten tavoitteeksi on asetettu, että ne tukevat rangaistuksen täytäntöönpanon aikana tuomittua hänen sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi sekä lisäävät hänen valmiuksiaan elää rikoksetonta elämää (Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 2§). Rikosseuraamuslaitoksen strategian vuosille 2018-2021 tavoitteina ja kehittämiskohteina mainitaan, että asiakkaita tulee valmentaa rikoksettomaan elämään ja suuntana pidetään avoimempaa täytäntöönpanoa (Rikosseuraamuslaitos 2018a). Opinnäytetyöni tulosten mukaan näiden tavoitteiden saavuttamisessa korostui päihteettömyys. Valvontarangaistus avoimena ja päihteettömänä seuraamuksena edisti tuomittujen sosiaalisia valmiuksia, joka näkyi esimerkiksi suhteiden ja luottamuksen paranemisena perheenjäsenten välillä. Haastateltavat kertoivat myös rangaistusajan muuttaneen ajattelua päihteiden käyttöön sekä rikosten tekemiseen liittyen. Näillä muutoksella voi olla merkityksiä päihteettömyyden lisäksi myös tuomitun valmiuksiin elää rikoksetonta elämää. Sen lisäksi, että päihteettömyydellä on myönteinen merkitys tuomitun perhe-elämään, niin päihteettömyys on myös tärkeässä roolissa yhdyskuntaseuraamuksille sekä Rikosseuraamuslaitoksen strategialle asetettujen tavoitteiden toteutumisessa.

7.4 Valvontarangaistuksen perheelle tuomat haitat ovat hyötyjä vähäisempiä

Linderborg ym. (2015, 208, 227) toteavat tutkimuksessaan, että valvontarangaistuksen aikatauluun liittyvät rajoitteet, sekä tukipartion kontrollikäynnit koskettavat tuomitun lisäksi myös hänen samassa asunnossa asuvia perheenjäseniä. Kuitenkaan opinnäytetyöni tulosten mukaan tukipartion kontrollikäynnit eivät juurikaan rajoittaneet perheen elämää. Tukipartion kontrollikäynnit olivat haittana perheelle ainoastaan silloin, kun käynnit ajoittuivat perheen kannalta hankalaan hetkeen. Viikkoaikataulun tuomat rajoitteet nousivat kuitenkin tuloksissa esille ja ne rajoittivat perheen yhteistä aikaa. Tämä näkyi esimerkiksi ulkoiluajkojen sovittamisen haasteena perheenjäsenten kanssa. Tämä aikatauluihin liittyvä ongelma nousi myös esille asiana, jota tulisi kehittää perhe-elämän huomioimisen kannalta.

Opinnäytetyöni tulokset antoivat kuitenkin ristiriitaisia ajatuksia aikataulun tuomista rajoitteista. Tulosten mukaan aikatauluja perhe-elämäänsä rajoittavana tekijänä pitäneet kertoivat, että toisaalta rajoitukset olivat kuitenkin kokonaisuudessaan vähäisiä. Killias ym. (2010, 12-13) ovat todenneet tutkimuksessaan, että kotiarestiin tuomitut voivat jopa hyötyä siitä, että he saavat viettää enemmän aikaa kotona perheensä kanssa kodin ulkopuolisen liikkumisen rajoittamisen vuoksi. Koskinen (2017, 63-64) ja Kuha (2014, 61, 75) ovat todenneet, että sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen valvontarangaistuksessa on helpompaa vankilaan verrattuna. Myös minun opinnäytetyöni tuloksissa nousi esiin se, että valvontarangaistus on vankilaa parempi perhe-elämän kannalta. Ehkä siksi valvontarangaistuksen aikataulujen ja muiden valvonnasta aiheutuvien rajoitteiden ajatellaan loppujen lopuksi olevan suhteellisen vähäisiä. Ajatellaan, että valvontarangaistuksella korvataan ehdoton vankeusrangaistus ja sen vuoksi näitä rangaistuksen tuomia rajoitteita on jonkin verran siedettävä. Koskinen (2017, 63-64) toteaa tutkimuksessaan

päihdeettömän rangaistuksen antavan mahdollisuuden päihdekierteen katkaisemiseen. Myös minun opinnäytetyöni tulokset kertoivat päihdeettömyyden hyvistä vaikutuksista. Lisäksi suhteiden ja luottamuksen paraneminen perheenjäsenten kesken rangaistuksen aikana osoittavat valvontarangaistuksen perhe-elämään tuomista hyödyistä. Voidaankin ajatella, että valvontarangaistuksen suorittamiseen liittyvät haitat perheelle ovat vähäisempiä verrattuna sen tuomiin hyötyihin.

7.5 Perheen huomioimista voidaan parantaa

Olen jo aikaisemmin kertonut johtopäätöksissä tuomitun perhe-elämän huomioimisen parantamiseen liittyvistä seikoista. Koska toiseen tutkimuskysymykseen liittyi työn kehittämisen näkökulma, olen koonnut vielä nämä seikat omiksi johtopäätöksiksi. Seuraavaksi esitän lyhyesti nämä perhe-elämän huomioimisen parantamiseen liittyvät johtopäätökset. Näitä ovat perheenjäsenten riittävä informoiminen rangaistukseen liittyvistä asioista, viikkoaikataulun laatiminen koko perheen liikkumisen tarve huomioiden sekä riittävän valvojan tapaamisten määrän varmistaminen kaikille rangaistuksen suorittajille.

Valvontarangaistus aikatauluineen ja sääntöineen koskettaa tuomitun lisäksi myös hänen perheenjäseniä (Linderborg ym. 2015, 208, 227). Tämän vuoksi myös perheenjäsenet tarvitsevat tietoa rangaistuksesta ja riittävään perheenjäsenten informoimiseen tuleekin kiinnittää huomiota. Opinnäytetyöni tuloksissa ilmeni, että perheenjäsenet tarvitsisivat lisää informaatiota rangaistukseen liittyvistä asioista ja tätä tietoa toivottiin etenkin tukipartiolta. Perheen kanssa tehtävä työ kuuluu sekä valvojan, että tukipartion toimenkuvaan (Rikosseuraamuslaitos 2013b, 11-15). Heidän tehtävänä on varmistaa perheenjäsenille riittävä tiedollinen tuki rangaistukseen liittyvistä seikoista. Opinnäytetyöni tulosten mukaan myös perheenjäsenten antamalla sosiaalisella tuella katsottiin olevan merkitystä valvontarangaistuksen suorittamiseen. Kun perheenjäsenillä on riittävä tieto rangaistuksesta, he pystyvät myös tukemaan tuomittua parhaalla mahdollisella tavalla. Lisäksi on huomioitava, että tuomitulle läheinen perheenjäsen ei aina asu tuomitun kanssa samassa osoitteessa. Ihmisten määritellessä omaa perhettään, oleellista ei ole se, asuvatko kaikki perheenjäsenet samassa osoitteessa (Paananen 2007, 26-27). Tämän vuoksi myös eri osoitteessa asuvat perheenjäsenet tulee huomioida perheen kanssa tehtävässä työssä ja heidänkin tulee saada riittävästi tietoa rangaistukseen liittyvistä asioista.

Valvontarangaistuksen toissijainen vaikutus koskettaa perheenjäsentä aikataulun noudattamisena. Tuomitun halutessa liikkua perheensä kanssa yhdessä kodin ulkopuolella, joutuu perheenjäsen noudattamaan tuomitun aikataulua. (Linderborg ym. 2015, 208, 227.) Myös opinnäytetyöni tulosten mukaan viikkoaikataululla oli kielteisiä merkityksiä perheen elämään. Tulosten mukaan viikkoaikataulu rajoitti perheen yhteistä liikkumista kodin ulkopuolella, vaikka toisaalta sen aiheuttamien rajoitusten ajateltiin olevan vähäisiä. Kuitenkin perheen yhteisen

liikkumisen vuoksi aikataulujen laadintaan tulee kiinnittää huomiota ja mahdollisuuksien mukaan kutsua myös perheenjäsenet mukaan aikataulujen laadintaan.

Pierce ym. (1996) ovat todenneet, että jo pelkkä tiedossa oleva sosiaalinen tuki auttaa tilanteiden ennakkointiin ja ihminen ei näin koe joutuvansa stressaaviin tilanteisiin kovinkaan usein (Metteri ja Haukka-Wacklin 2010, 55). Opinnäytetyöni tuloksissa ilmeni, että valvojalta saatu tuki miellettiin tärkeäksi. Kuitenkin tulosten mukaan valvojan tapaamisten määrä vaihteli paljon eri haastateltavien kesken. Riittävällä tapaamisten määrällä voidaan katsoa olevan merkitystä tuomitun saamaan tukeen sekä perheenjäsenten tiedonsaantiin. Rangaistuksen kokonaisvastuullisena virkamiehenä toimivan valvojan tuleekin huomioida riittävä tapaamisten määrä tuomitun ja hänen perheen kanssa tehtävässä työssä.

8 Pohdinta

Valvontarangaistus näkyy pakostakin tuomitun perheen arkea rajoittavana tekijänä. Tuomittua kontrolloidaan rangaistusajan suunnitelmassa määritellyillä velvoitteilla sekä hänen liikkumistaan kodin ulkopuolella rajoitetaan viikkoaikataululla. Aikataulun noudattaminen näyttäytyy konkreettisesti koko perheelle. Perhe voi liikkua yhdessä ainoastaan tuomitun viikkoaikataulun mukaisesti. Tuomittua kontrolloidaan myös sähköisellä valvonnalla sekä tukipartion ennalta ilmoittamattomilla kontrollikäynneillä. Vastapainona Rikosseuraamuslaitoksen kontrollille on tuki, jota se tuomitulle ja hänen perheelleen tarjoaa.

Valvontarangaistuksessa korostuu viikkoaikataulun mukainen liikkuminen kodin ulkopuolella. Aikatauluilla onkin merkitystä koko perheen yhteiseen kodin ulkopuoliseen aikaan. Aikatauluissa tulisikin huomioida riittävästi koko perheen tarpeet. Perheen tuleva kodin ulkopuolinen liikkumisen tarve ei välttämättä ole tiedossa kovin pitkän ajan päähän. On hyvin vaikea ennakoita liikkumisen tarvetta esimerkiksi koko kuukauden ajanjaksolle etukäteen. Viikkoaikataulu laaditaan kuitenkin kokemuksen mukaan usein pitkiksikin ajoiksi kerrallaan. Tällöin perheen tulevat yhteiset menot jäävät helposti aikataulussa huomioimatta. Tähän voisi olla ratkaisuna viikkoaikataulun laadinta riittävän lyhyissä jaksoissa kerrallaan. Näin perheen menot olisivat paremmin tiedossa ja myös tarve aikataulun muutoksille olisi pienempi verrattuna siihen, että aikataulua laaditaan pitkälle ajanjaksolle kerrallaan.

Perheenjäsenten huomioiminen on ensiarvoisen tärkeää valvontarangaistuksen täytäntöönpanossa koko sen prosessin ajan. On huomioitava myös, että tuomitun perheenjäsen voi asua syystä tai toisesta eri osoitteessa, kuin rangaistusta suorittava henkilö. Tämä tulisi ottaa huomioon valvontarangaistuksen toimeenpanossa. Valtioneuvoston asetus yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta (551/2015, 5§) velvoittaa ottamaan suostumuksen ja selvittämään lapsen mielipiteen vain samassa asunnossa asuvilta henkilöiltä, mutta sen tuomaa velvoitetta

työskentelyyn eri osoitteessa asuvien perheenjäsenten kanssa ei ole. Rangaistusajan suunnitelma tulee kuitenkin laatia siten, että se täytäntöönpanon aikana tukee mahdollisimman paljon tuomittua hänen sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi. Sosiaalisen selviytymisen kannalta merkityksellisiä ovat myös nämä oman kodin ulkopuoliset perhesuhteet. Samoin Rikosseuraamuslaitoksen tuki tuomitun kanssa eri osoitteessa asuvalle perheenjäsenelle voi olla merkittävää. Tuomitun suostumuksella tämänkin tyyppinen työ eri osoitteessa asuvien perheenjäsenten kanssa voisi olla mahdollista, vaikka laki ja asetus eivät siihen erikseen velvoitakaan. Virallinen informaatio lisääntyisi kaikille perheenjäsenille ja koko perhe saisi mahdollisimman kattavan Rikosseuraamuslaitoksen tuen.

Kokonaisuutena opinnäytetyön tuloksissa korostuivat valvontarangaistuksen positiiviset merkitykset tuomitun perhe-elämään. Perheenjäsenten välisten suhteiden ja luottamuksen paraneminen ovat merkittäviä asioita perheiden sisällä. Päihteen rangaistus voi antaa perheelle kokonaan uuden mahdollisuuden. Lisäksi perhesuhteiden ylläpitäminen tai korjaaminen onnistuvat huomattavasti helpommin kotona suoritettavassa rangaistuksessa kuin vankilassa. Rangaistuksen tuomisella kotiin, perheen arkeen, voidaan lyhyessä ajassa saada aikaan hyviä tuloksia, joilla on vaikutuksia koko perheen elämään.

8.1 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyön tekeminen oli minulle ajallisesti pitkä prosessi. Kokonaisuudessaan se kesti noin vuoden. Kävin ensimmäiset keskustelut opinnäytetyöni aiheesta syksyllä 2017 Oulun yhdyskuntaseuraamustoimiston johtajan kanssa. Joulukuussa 2017 teimme sopimuksen opinnäytetyön tekemisestä. Varsinainen työ alkoi vuoden 2018 alussa ja tuli päätökseen saman vuoden joulukuussa.

Voin jakaa koko opinnäytetyöprosessin kolmeen eri vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe oli suunnitelmavaihe, jolloin kokosin suurimman osan opinnäytetyöni toimintaympäristöön, yhteiskunnallisiin lähtökohtiin sekä teoreettiseen viitekehykseen liittyvästä materiaalista. Tämä vaihe kesti tammikuusta maaliskuuhun vuonna 2018. Seuraava vaihe oli ajallisesti pitkä sen kestäessä noin puoli vuotta. Silloin keräsin tutkimusaineiston haastatteleamalla valvontarangaistuksen suorittajia. Viimeisen haastattelun jälkeen syyskuussa alkoi opinnäytetyöprosessin kolmas ja viimeinen vaihe. Siihen kuuluivat haastattelujen analysointi, tulosten esittäminen ja johtopäätösten tekeminen sekä opinnäytetyön viimeisteleminen ja julkaiseminen. Opinnäytetyö valmistui suunnitelman mukaisesti joulukuussa 2018. Vaikka prosessi oli kokonaisuudessaan pitkä, pysyi se silti alkuperäisessä aikataulussa. Työmäärä oli kuitenkin yksin tehtynä varsin suuri, joka hie- man yllätti minut.

Opinnäytetyö sujui suunnitelmien ja tavoitteiden mukaisesti. Koska haastateltavat olivat omia asiakkaitani, sain järjestettyä haastattelut helposti ja haastattelutilanteet sujuivat luontevasti. Tämä myös helpotti prosessia, koska pystyin itse valitsemaan haastateltavani. Lisäksi pystyin hyödyntämään valvontarangaistukseen liittyvää kokemustani haastattelutilanteissa. Tästä kokemuksesta oli myös hyötyä opinnäytetyöhön liittyvässä tiedonhankinnassa ja se helpottikin tarvittavan materiaali kasaamisessa. Opinnäytetyön tekeminen oli minulle kokonaisuudessaan uusi ja opettava kokemus. Minulla ei ollut aikaisempaa kokemusta tällaisen prosessin läpiviemisestä. Opin paljon tutkimuksen tekemisen haasteellisuudesta ja siitä kuinka paljon aikaa ja panostusta sen tekeminen vaatii. Ensiarvoisen tärkeää oli, että en tehnyt itselleni liian tiukkaa aikataulua.

8.2 Eettisyyden ja luotettavuuden pohdintaa

Minulle tutkimuksen tekeminen ei ollut entuudestaan tuttua. Lisäksi tein opinnäytetyön yksin, joten en voinut käydä ajatustenvaihtoa samalla tavalla kuin ryhmässä tehden. Tämän vuoksi kiinnitin erityisesti huomiota eettisyyden ja luotettavuuden periaatteiden toteutumiseen koko opinnäytetyöprosessin ajan. Hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus toteutuivat opinnäytetyöntyöni kaikissa vaiheissa. Vastaan tutkijana itse opinnäytetyöni tulosten eettisyydestä ja luotettavuudesta.

Olen työskennellyt tukipartio-ohjaajana koko valvontarangaistuksen historian ajan. Minulle oli ehtinyt muodostua vuosien työn jälkeen oma näkemys valvontarangaistuksesta ja sen suorittajista. Tiedostin tämän ongelmallisuuden ja pyrin kiinnittämään erityisesti huomiota objektiivisuuden säilyttämiseen haastattelutilanteissa sekä tulosten analysoinnissa. Pidin jatkuvasti mielessä sen, etteivät oman kokemukseni tuomat ennako-olettamukset näkyisi tuloksissa.

Suuri haaste koko prosessissa oli myös minun oman ammattini tuoma rooli haastateltaviin nähden. Haastateltavat olivat aiemmin olleet minun asiakkaitani, mutta nyt minä olinkin haastattelemassa heitä opinnäytetyöhöni. Tiedostin roolini ongelmallisuuden ja pyrin tietoisesti asettumaan haastattelijan rooliin. Kävin haastateltavieni kanssa haastatteluun liittyvät seikat tarkasti sekä huolellisesti läpi hyvissä ajoin ennen haastattelutilannetta ja otin heiltä suostumukset haastatteluun kirjallisena. Haastattelutilanteissa käytin mahdollisimman paljon avoimia kysymyksiä ja vältin haastateltavien johdattelemista. Ehkä kuitenkin joku täysin ulkopuolinen haastattelija olisi saanut haastatteluista esiin sellaista, mitä haastateltavat eivät minulle syystä tai toisesta halunneet kertoa. Toisaalta minulle oli kuitenkin hyötyä siitä, että haastateltavat olivat minulle entuudestaan tuttuja. Pystyin varmistamaan jo ennen haastattelupyyntöjä, että he sopivat opinnäytetyöni kohderyhmään parhaalla mahdollisella tavalla. Näin heillä oli myös tietoa tutkittavasta aiheesta mahdollisimman paljon.

Luotettavuuden parantamiseksi valitsin haastateltavat opinnäytetyöhöni suunnitelmallisesti mahdollisimman hyvin kohderyhmään sopivista henkilöistä. Tein tarkkaa harkintaa siitä, kenelle osoitin haastattelupyynnön. Tällä varmistin, että kaikilla haastateltavilla henkilöillä oli mahdollisimman paljon tietoa tutkittavasta aiheesta. Kuitenkin tämä vaikutti osaltaan siihen, että jäin alkuperäisestä tavoitteestani haastateltavien määrän suhteen ja päädyin neljään haastatteluun. Perustelin haastateltavien määrää myös kohderyhmän pienuudella. Valvontarangaistus ei ole saanut sitä suosiota, jota sille ennen sen käyttöön ottoa suunniteltiin. Myös opinnäytetyön tiukka rajaus Oulun yhdyskuntaseuraamustoimiston ja Kokkolan toimipaikan valvontarangaistuksen suorittajiin vaikutti haastateltavien määrään. Edellä mainitut seikat huomioiden neljä haastateltavaa oli varsin kattava määrä tiukasti rajatun opinnäytetyöni tavoitteiden saavuttamiseksi. Luotettavuutta lisää myös se, että haastatteluun suostuneet henkilöt sitoutuivat vapaaehtoisesti haastateltaviksi ja he pitivät opinnäytetyöhön osallistumista tärkeänä. Tästä kertoo myös haastatteluista saadun aineiston määrä, joka oli yhteensä 50 sivua fontin ollessa 10 Trebuchet MS ja rivivälin 1,0. Jos tutkimus toistettaisiin samoilla haastateltavilla ja samoin menetelmin, niin tulosten tulisi toistua samanlaisina. Kuitenkin huomioon otettava asia on se, että tulokset ovat päteviä vain minun haastateltaviani kohtaan. Jos haastateltavina olisi ollut eri henkilöitä, niin tuloksista olisi saattanut nousta esiin erilaisia merkityksiä.

Haastatteluista sain vastauksia molempiin tutkimuskysymyksiini. Tosin perhe-elämän huomioiden parantamiseen liittyviä asioita odotin nousevan enemmän esille. Mielestäni sain kuitenkin paljon hyödyllistä tietoa valvontarangaistuksen suorittamisesta perhe-elämän näkökulmasta. Tätä tietoa on mahdollista hyödyntää yhdyskuntaseuraamustoimistoissa valvontarangaistukseen tuomitun ja hänen perheenjäsentensä kanssa tehtävässä työssä.

8.3 Jatkotutkimusaiheet

Kotiarestin tyyppisiä sähköisesti valvottuja rangaistuksia käytetään eri maiden seuraamusjärjestelmissä ja niistä on tehty kansainvälisesti erilaisia tutkimuksia. Kuitenkin valvontarangaistus on Suomessa rangaistusmuotona uusi, joten siitä tehtyjä kotimaisia tutkimuksia on vielä vähän saatavilla. Tämän vuoksi valvontarangaistus on aiheena edelleen ajankohtainen ja sen merkityksiä tulee tutkia. Opinnäytetyössäni tutkittiin valvontarangaistuksen merkityksiä perhe-elämään tuomitun henkilön näkökulmasta. Seuraavaksi esitän opinnäytetyölleni kaksi mahdollista jatkotutkimuksen aihetta.

Olen tutkinut opinnäytetyössäni valvontarangaistuksen merkityksiä tuomitun perhe-elämään. Haastattelemalla rangaistuksen suorittajia olen hakenut tuomitun näkökulmaa asiaan. Kuten olen jo aikaisemmin maininnut, perheenjäsenten näkökulma valvontarangaistuksen merkityksistä saattaisi poiketa tuomitun näkökulmasta. Jatkossa tutkimuksen aihe voisikin olla

valvontarangaistuksen aiheuttamat merkitykset perheenjäsenten näkökulmasta. Tämän voisi tehdä perheenjäseniä haastattelemalla.

Opinnäytetyössäni olen tutkinut valvontarangaistuksen täytäntöönpanon aikaisia merkityksiä. Toisena jatkossa tehtävän tutkimuksen aiheena voisikin olla, millaisia merkityksiä valvontarangaistuksella on tuomittujen vapautumisen jälkeiseen elämään. Tällöin valvontarangaistuksen suorittaneita henkilöitä voitaisiin haastatella tietyn ajan kuluttua vapautumisen jälkeen. Siten saataisiin selville, millaisia pitkäaikaisia merkityksiä valvontarangaistuksella on ollut sen suorittajiin. Olisi myös mielenkiintoista nähdä, millä tavalla ne poikkeaisivat rangaistuksen aikaisista merkityksistä. Tällöin voitaisiin myös nähdä, ovatko yhdyskuntaseuraamuksille asetetut tavoitteet sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi sekä rikoksettoman elämän valmiuksien lisäämiseksi toteutuneet. Tutkimuksen tuloksia kannattaisi myös vertailla kansainvälisiin kotiarestin tyyppisistä seuraamuksista tehtyihin tutkimuksiin.

Lähteet

- Bales, W., Mann, K., Blomberg, T., Gaes, G., Barrick, K., Dhungana, K. & McManus, G. 2010. A Quantitative and Qualitative Assessment of Electronic Monitoring. Report Submitted to the Office of Justice Program, National Institute of Justice, U.S. Department of Justice. Viitattu 26.11.2018. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/230530.pdf>
- Danielsson, P. & Kääriäinen, J. 2017. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2016 - kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Helsingin yliopisto. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Verkkojulkaisu. Viitattu 8.2.2018. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/225915/Katsauksia_23_Danielsson_K%C3%A4%C3%A4ri%C3%A4inen_2017.pdf?sequence=1
- Danielsson, P. & Mäkipää, L. 2013. Näyttö sähköisen valvonnan vaikuttavuudesta lisääntyy. Haaste 1/2013. Viitattu 5.4.2018. <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiaristo/haaste12013/nayttosahkoisenvalvonnanvaikuttavuudestalisaantyy.html>
- Gothóni, R. 1990. Vanhusten sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki. Tutkimus kalliolaisten ja kiteeläisten vanhusten elämäntilanteesta, sosiaalisista verkostoista ja tuesta. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.
- Hallituksen esitys 17/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle valvontarangaistusta ja sähköistä valvontaa avolaitoksissa koskevaksi lainsäädännöksi. Luettu 12.2.2018. <http://www.finlex.fi>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Iisakka, L. 2004. Sosiaalinen pääoma suomalaisissa haastattelu- ja kyselyaineistoissa vuoden 1990 jälkeen. Tilastokeskus. Viitattu 26.10.2018. http://www.stat.fi/org/tut/dthemes/papers/sospaaoma_sospaa.html
- Juvonen, S. 2017. Sosiaalinen pääoma opettajayhteisössä. Kokemuksia kaupunkilaisesta kyläkoulusta. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Pro gradu. Helsinki. Helsingin yliopisto. Viitattu 17.10.2018. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/178492/Gradu%20juvonen.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylä: JAMK
- Kananen, J. 2008. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Killias, M., Gilliéron, G., Kissling, I. & Villettaz, P. 2010. Community service versus electronic monitoring - What Works Better? Results of a Randomized Trial. *British Journal of Criminology*. Viitattu 26.11.2018. http://www.antonioacasella.eu/nume/killias_electronic_2010.pdf

Kivivuori, J., Aaltonen, M., Näsi, M., Suonpää, K. & Danielsson, P. 2018. *Kriminologia. Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus.

Koskinen, J. 2017. *Elämää pannan kanssa: Valvontarangaistus rikoksentekijän näkökulmasta. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma*. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Pori. Tampereen yliopisto. Viitattu 28.1.2018. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/101586/GRADU-1497861952.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kuha, M. 2014. *Valvontarangaistus oikeuskäytännössä. Pro gradu -tutkielma*. Oikeustieteiden tiedekunta. Lapin yliopisto. Viitattu 23.4.2018. <https://core.ac.uk/download/pdf/29575096.pdf>

Kumpusalo, E. 1991. *Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Sosiaali- ja terveyshallitus*. Helsinki: Vapokustannus.

Laine, M. 2014. *Kriminologia ja rankaisun sosiologia*. Helsinki: Tietosanoma.

Laki rikoslain muuttamisesta 780/2005. Säädökset alkuperäisinä. Luettu 8.11.2018. <https://www.finlex.fi>

Laki valvontarangaistuksesta 330/2011. Säädökset alkuperäisinä. Luettu 23.11.2018. <http://www.finlex.fi>

Laki valvotusta koevapaudesta 629/2013. Luettu 9.11.2018. <http://www.finlex.fi>

Laki yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 400/2015. Luettu 16.11.2018. <http://www.finlex.fi>

Lapintie, A. (toim.) 2018. *Päivä kerrallaan. Opas läheiselle ja rangaistukseen tuomitulle. Vanhien omaiset VAO ry. 2. toimitettu painos*. Viitattu 5.11.2018. <https://www.krits.fi/wp-content/uploads/2018/05/1506-Paivakerrallaan.pdf>

Lappi-Seppälä, T & Niemi, H. 2017. *Seuraamusjärjestelmä 2016. Kontrollijärjestelmä tilastojen ja tutkimusten valossa*. Helsinki: Helsingin yliopisto. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Lappi-Seppälä, T. 2015. *Vankilukujen historiaa*. Haaste 4/2015. Viitattu 9.3.2018. <http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste42015/vankilukujenhistoriaa.html>

Lappi-Seppälä, T. 2013. Teoksessa. Lappi-Seppälä, T., Hakamies, K., Koskinen, P., Majanen, M., Melander, S., Nuotio, K., Nuutila, A-M., Ojala, T. & Rautio, I. Rikosoikeus. Oikeuden perusteokset. 4. muuttumaton painos. Helsinki: Sanoma Pro.

Linderborg, H., Blomster, P., Muiluvuori, M-L., Tyni, S. & Laurila, T. 2015. Yhtenäinen organisaatio - yhtenäinen laatu? Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 2/2015. Viitattu 25.2.2018. <http://www rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/julkaisut/risenjulkaisusarja/yhtenainenorganisaatio-yhtenainenlaatu.html>

Martikkala, J. 2010. Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Helsinki: Edita.

Melander, S. 2015. Rikosoikeuden peruskysymyksiä. Helsinki: Yliopistopaino.

Melander, S. 2010. Rikosoikeus 2010-luvulla. Helsinki: Yliopistopaino.

Metteri, A. & Haukka-Wacklin, T. 2010. Sosiaalinen tuki kuntoutuksen ytimessä. Teoksessa Karjalainen, V. & Vilkkumaa, I. (toim). Kuntoutus kanssamme. 5. painos. Helsinki: Stakes.

Mäkinen, Olli. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.

Niiniluoto, I. 1984. Johdatus tieteen filosofiaan. Käsitteen- ja teorianmuodostus. 2. painos. Helsinki: Otava.

Paananen, P. 2007. Perhebarometri 2007. Mikä on minun perheeni? Väestöliitto. Väestöntutkimuslaitos. Katsauksia E 30/2007. Viitattu 23.2.2018. http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/7308e93abbf7f318192384637221b29e/1519409427/application/pdf/4952500/Perhebarometri%202007_web.pdf

Rikoslaki 39/1889. Luettu 16.1.2018. <http://www.finlex.fi>

Rikosseuraamuslaitos. 2018a. Risen strategiakartta. Tavoitteet ja kehittämisalueet kaudelle 2018-2021. Vuoden 2018 toimenpiteet. Viitattu 29.1.2018. http://www rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/6A3hglF5q/RISE_strategian_toimeenpano_2018_2609201.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2018b. Yhdyskuntaseuraamusasiakkaat kertymä puolivuositain. Rikosseuraamuslaitoksen PX-Web-tilastot.

Rikosseuraamuslaitos. 2017a. Tilastoja 2017. Viitattu 5.11.2018. <https://www rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/julkaisut/tilastollinenvuosikirja.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2017b. Historiaa. Viitattu 13.2.2018. <http://www rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/historiaa.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2016. Tilastoja 2016. Viitattu 5.11.2018. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/julkaisut/tilastollinenvuosikirja.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2015. Valvontarangaistus. Rikosseuraamuslaitoksen esite. Viitattu 16.1.2018. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/esitteet/697aJ-hOOE/VALRA_sidosryhmille.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2013a. Valvontarangaistuksen edellytysten selvittäminen. Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja 4/2013.

Rikosseuraamuslaitos. 2013b. Valvontarangaistuksen täytäntöönpano. Rikosseuraamuslaitoksen käsikirja 5/2013.

Rikosseuraamuslaitos. 2013c. Lapsi- ja perhetyön linjaukset. Viitattu 27.1.2018. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6G5krDHMF/Lapsi-ja_perhetyon_periaatteet_.pdf

Ruuskanen, P. 2001. Sosiaalinen pääoma - käsitteet, suuntaukset ja mekanismit. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. VATT-tutkimuksia 81. Viitattu 26.10.2018. <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/148499/t81.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1996. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä.

Sähköinen valvonta. 2007. Oikeusministeriö. Työryhmämietintö 2007:17. Helsinki. Viitattu 5.4.2018. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76071/omtr_2007_17_sahkoinen_valvonta_114s.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tilastokeskus. Tietoa tilastoista. Käsitteet. Viitattu 23.2.2018. <http://www.stat.fi/meta/kas/perhe.html>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Hyvä tieteellinen käytäntö. Viitattu 8.3.2018. <http://www.tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto>

Uusitalo, Hannu. 2001. Tiede tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. Helsinki: WSOY.

Valtioneuvoston asetus yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta 551/2015. Säädökset alkuperäisinä. Luettu 28.11.2018, www.finlex.fi

Liitteet

Liite 1: Tutkimuslupa.....	64
Liite 2: Teemahaastattelurunko.....	65
Liite 3: Esimerkkitaulukko pelkistämisestä.....	67
Liite 4: Esimerkkitaulukko ryhmittelystä	68
Liite 5: Suostumuslomake haastatteluun	69

Liite 1: Tutkimuslupa

 LAUREA Tutkimuslupahakemus 1 (1)

18.4.2018

Opinnäytetyön tekijä: Timo Heikkilä

Koulutusohjelma/korkeakoulu: Rikosseuraamusalan koulutusohjelma / Laurea ammattikorkeakoulu

Toimipiste: Tikkurila

Opinnäytetyön ohjaaja/ohjaajat:

Opinnäytetyön nimi: Valvontarangaistuksen vaikutus tuomitun perhe-elämään rangaistuksen täytäntöönpanon aikana

Opinnäytetyön tavoitteet/tutkimusongelma: Opinnäytetyön tavoitteena on saada tietoa valvontarangaistuksen vaikutuksista tuomitun perhe-elämään. Lisäksi on tavoitteena selvittää, miten tuomitun perhe-elämä voidaan huomioida paremmin toimeenpanon aikana.

Opinnäytetyöhön tarvittavien tietojen / aineistojen määrittely:

Haen tutkimuslupaa asiakashaastatteluihin. Haastattelen Oulun yhdyskuntaseuraamustoimiston ja Kokkolan toimipaikan valvontarangaistuksessa olevia / valvontarangaistuksen suorittaneita henkilöitä. Tutkimusluvan asiakashaastatteluihin myöntää yksikön johtaja.

Aikataulu: 18.4.-31.12.2018

Aika ja paikka
OULU 18.4.2018

Allekirjoitus

Tapio Anttila
johtaja
Keskilän varasto
Oulun yhdyskuntaseuraamustoimisto

Liite 2: Teemahaastattelurunko

Teemahaastattelurunko

Taustatietoa

1. Ikä ja sukupuoli
2. Valvontarangaistuksen pituus

Perheeseen liittyvät kysymykset

1. Mikä on mielestäsi perhe? Miten määrittelet perheen?
2. Ketä kuuluu oman näkemyksesi mukaan sinun perheeseesi?
3. Miten kuvailisit perheesi tämän hetkistä elämäntilannetta? (asuminen, sosiaaliset suhteet, työ/opiskelu, toimeentulo, päihteiden käyttö, vapaa-aika)
4. Millaisia vaikutuksia valvontarangaistuksella on ollut perheen yhteiseen arkeen?
5. Miten perheenjäsenet on otettu huomioon tukipartion / valvojan valvontakäyntien toteutuksessa?
6. Miten samassa asunnossa asuvat ovat suhtautuneet valvontakäynteihin?
7. Miten perheenjäsenet on huomioitu rangaistusajan suunnitelmassa?
8. Millaisia vaikutuksia päihteettömyydellä on mielestäsi ollut perhe-elämään?

Sosiaaliseen tukeen liittyvät kysymykset

1. Millaista sosiaalista tukea olet saanut rangaistuksen aikana? Entä perheesi? Miten sosiaalinen tuki on huomioitu rangaistusajan suunnitelmassa?
2. Millaisia merkityksiä mielestäsi sosiaalisilla suhteilla (perhe, ystävät, työkaverit ym.) on valvontarangaistuksen onnistumiselle?
3. Millaisessa tilanteessa sosiaaliset suhteet voisivat olla haittana/esteenä valvontarangaistuksen onnistumiselle?
4. Millaista tukea perheesi on saanut tukipartiolta? Entä valvojalta?
5. Millaisia vaikutuksia toimintavelvoitteella on rangaistuksen suorittamiseen?

Kontrolliin liittyvät kysymykset

1. Miten tukipartion kontrollikäynnit vaikuttavat suoriutumiseen? Entä valvontakäynnit valvojan luona?

2. Miten olet ajatellut tukipartion kontrollikäynneistä? Mitä perheenjäsenet ovat ajatelleet niistä?
3. Millaisena olet tuntenut sosiaalisen kontrollin (perhe, työkaverit, ystävät, viranomaiset) rangaistuksen aikana? Mitkä ovat olleet sen vaikutukset perheesi arkeen?
4. Miten rangaistus on vaikuttanut omaan ajatteluusi / käyttäytymiseesi? Miten se on vaikuttanut perheeseesi ajatteluun / käyttäytymiseen?

Kehittämiseen liittyvät kysymykset

1. Mitä kehitettävää päihitteettömyyden valvonnassa olisi mielestäsi perheen huomioonotamisen suhteen?
2. Miten tukipartion toimintaa voisi kehittää perhe-elämän huomioimisen kannalta? Entä valvojan?
3. Millaista tukea ajattelet valvontarangaistukseen tuomitun perheen tarvitsevan rangaistuksen aikana?
4. Miten perheenjäsenet voidaan huomioida paremmin rangaistusajan suunnitelmassa?
5. Ajatuksia valvontarangaistuksen suorittamisesta perhe-elämän näkökulmasta.

Lopuksi

1. Mitä haluaisit vielä kertoa valvontarangaistuksen suorittamiseen liittyen?

Kiitos!

Liite 3: Esimerkkitaulukko pelkistämisestä

ALKUPERÄINEN ILMAISU HAASTATTELUSTA	PELKISTETTY ILMAISU
" A: ...piti sovittaa ja sovittaa. Heilläkin oli harrastuksia, ja piti päästä ja mulla oli silloin ainut vapaa-aika ja mä tulisin sinne. Se ei aina mennyt niin ku... T: Kyllä, eli tätä aikataulua olisi pitänyt enemmän...? A: "Sitä olisi minun tapauksessa pitänyt vielä mieltä tarkemmin aikasemmin, ennen ku tehtiin tämä aikataulu. Se ois pitänyt vielä mieltä tarkemmin tämä homma..." (A)	Aikataulua ei sovitetu riittävästi perheelle sopivaksi
" Silloin kun ne teki sen aikataulun, niin kyllä ne otti huomioon mun lapset. Että mä saan niitten kanssa mennä pihalle ja niinku 12:sta neljään niitten kanssa pihalla ja kyllä ne on ottanut huomioon mun lapset." (B)	Lapset huomioitu riittävästi aikatauluissa
"No niinku tuota lapsen kannalta mä toivoisin, että sitä ulkoilua ois paljo enemmän. Eihän lapsi voi mennä niinku kelloaikojen, jos mä pääsen niinku kaheltatoista ulos, välttämättä lapsi ei haluaakaan silloin ulos. Niin siinä mennee sitten se ulkoiluaika." (C)	Lasten huomioiminen aikatauluissa ei riittävää
"No kyllähän siinä silloin, kun suunnitelma tehdään, niin siinä huomioidaan, että se sopii niinku myöskin perheenjäsenille sillai. Yleensä suurimaksi osaksi me puolison kanssa yhdessä liikutaan, niin kyllä se tuota sillai. Se laadittiin jo aluksi sillai, että se on sopiva kummallekin." (D)	Aikataulu sopiva molemmille
"No kyllähän se koskettaa, sehän on selevä. Mutta tottakai jo siinä rangaistusajan suunnitelmassa kannattaa ottaa ne asiat huomioon, että jos on jotakin harrastuksia tai jotakin niinku tehdään perheen kanssa, niin sopii kaikille perheenjäsenille ne ajat." (D)	Perhe kannattaa huomioida

Liite 4: Esimerkkitaulukko ryhmittelystä

PELKISTETTY ILMAISU	YHTEINEN NIMITTÄJÄ
Aikataulua ei soviteltu riittävästi perheelle sopivaksi Lasten huomioiminen aikatauluissa ei riittävää	Pitäisi huomioida enemmän
Aikataulu sopiva molemmille Lapset huomioitu riittävästi aikatauluissa	Huomioitu riittävästi
Perhe kannattaa huomioida	Kannattaa huomioida

Liite 5: Suostumuslomake haastatteluun

SUOSTUMUSLOMAKE HAASTATTELUUN

Minä _____ suostun siihen, että Timo Heikkilä haastattelee minua Laurea ammattikorkeakoulun opinnäytetyöhön ”Valvontarangaistuksen vaikutus tuomitun perhe-elämään rangaistuksen täytäntöönpanon aikana”.

Suostun siihen, että haastatteluni nauhoitetaan ja se kirjoitetaan puhtaaksi. Olen tietoinen siitä, että haastattelussa keskusteltuja asioita käsitellään luottamuksellisesti ja opinnäytetyön valmistuttua kaikki haastattelun aineistot hävitetään.

Olen tietoinen myös siitä, että julkaistussa opinnäytetyössä henkilötietoni ja taustani eivät ole tunnistettavissa.

Minua koskevia Rikosseuraamuslaitoksen rekisteritietoja ei tulla käyttämään opinnäytetyössä.

Haastattelu on vapaaehtoinen ja siihen osallistumisella tai siitä kieltäytymisellä ei ole vaikutusta asiakkaan asemaan.

_____ / _____ 2018

Paikka Aika

Allekirjoitus

Nimenselvennys